

פרק ראשון

ביצד העדים נעשים זוממין מעידין אנו באיש פלוני ב' :
מעידין אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ב' :
 אלו שמו העדים הללו לפי שהם מעידים על זה שהוא חלל היינו שפלים זרעם והטורה אמרה ושמעו לי כאשר זמם לו ולא לרשע וכן אין חיבין עדים זוממים גלות פגל' הוא יום וגו' ולא זוממים חבל הם חיבין מלקות פגל' והאידוקו את הדיק והכשיעו את הרשע ולמדו מפי השמועה שפירוש פסוק זה שיש בזה כמו כי כשיעידו עדים והכשיעו לדיק והאידוקו רשע ואח"כ בלו עדים אחרים והאידוקו לדיק והכשיעו רשע שמלקן את הרשע שהכשיעו את הדיק והוא פגל' אם כן הכוח הרשע יביא אותו דבר שהכשיעו בו איזה דבר שיהיה ואזכרה שלהם מה פגל' לא תענה בדרך עד שקר ולפיכך מלקין אותו וכך פירש הש"ס :

מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו ב' :
מעידין אנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים ב' :
 ומכל מהמרים כל המשלם אינו לוקה ולא אמרו כל הלוקה אינו משלם יתבאר לך השיקר הקבוצה אלגו כי כשיעשה אדם חטא שהוא חייב עליו מלקות מלד אחד ומשולם ממון מלד אחר משלם ואינו לוקה וזה נעשים זוממין והואכל בחבירו בלדד כמו שמתבאר בכתובות והלכה כהכחמים :

מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב מלקות ב' :
משלשין בממון ואין משלשין במכות ב' :
 משלשין שיהטבו בהשלומי מלקות הממון כפי מיניהם ואמרה תורה במחייבי מיטה אשר הוא רשע למות וגאמר במחייבי מלקות אם כן הכוח הרשע הגה כי כמו שיהרג כל אחד מהן כמו כן לוקה והלכה כהכחמים :

אין העדים נעשים זוממין עד שיוזמו את עצמן ב' :
 אמרה תורה והנה עד שקר העד ולא אמר עדות שקר עד שהיה העדות על ענין העדים לא על הדבר שהשירו עליו והוא עדות מוכחשת ונדמו דבריהם של אלו וכלאו אין שם עדים כל עיקר : ואמרו ובהכניע על שיהיה ד"ל שיהיה העדים על פי אלו שישומו והע"פ שם כתי ורמי לפי שהעדות על ענינם של עדים ולא בלו להשיר על ענינם של עדות לא לקיימה ולא לבטלה לפי שהם זוממרים אלו אין אנו יודעים אם זה הרג כמו שאדם הושעים או שלא הרג ואין עליו לדעת עדותם חבל מה שאלו מעידים שאדם הייתה במקום פלוני ביום פלוני ולפיכך שומעין דבריהם ויחננו העדים :

באו אחרים והזימום באו אחרים והזימום ב' :
 פירוש זה המאמר כי כשיעידו העדים שראובן הרג את שמעון אחר כן בא קהה ומוסיף והיזמו אותם עדים ואחר כך באו עדים אחרים ויעידו אותו העדות בענינם כשיעידו העדים הראשונים והוא שראובן הרג את שמעון והיזמו גם כן קהה ומוסיף לאותם העדים הכתובים וכן השלישיים ורביעייהם ואפי' באו אלה כמות זו אחר זו ויעידו כולם עדות אחת ושני עדים עומדין וזוממין את כולם והרגו על פי שנים האלו ור' יהודה אומר כליו הוא חמה מזה איסמית היא זו גזר מן הסמיים והוא לעב בלעבים בו כעין חבלת ונקרא בערבי ל"ג פירות זה אמר כליו עדות אלה המזומין ויהי של אביע כל מה שנגע ויהי יטבע כמו שזה אומר שכל מי שיעיד אותו עדות ירגו ואין להרגין אלא כת ראשונה בלבד ואין שומעין ממון : שבאין אחר כן ואין הלכה כר' יהודה לפי שאלו מצררה עדות העדים הנטיים ולא ימלאו להם מזומין היה נהרג לאינן עם העדים הראשונים שהיזמו וג"כ אלו באו עדים וזיזמו קהה והמוסיף ירגו בראובן וקהה והמוסיף ויגלו העדים הראשונים ועל זה תקיף :

אין העדים זוממין עד שיגמרו הדין ב' :
 כשהרג אדם ושהשירו עליו ואחר מוחו חזמו העדים לא ירגו כמו שנאמר כאשר זמם לעשות לאחיו ועדיין אחיו קיים * (אלל החכמים דמסיה שהרי הסמיכו עליו) [גריך מוקין רב ואפשר דל"ל אלל החכמים מעידים ר"ל החכמים דמסיה ולראות הגזוקים מעידים כלומר מורים מתוך הסמוכים שיהרגו משגמרי הדין ועל זה נתן עטם שהרי הסמיכו עליו ר"ל בסנהדרין סמכו על עידותם של אלו והשתא מהתקיימה שפיר נפש בנפש דמשגמרי דינו מקרי גנרל קפילא כדליתא בסנהדרין ע"א : ואם משגמרי דינו] :

על פי שנים או שלושה עדים יומת המת ב' :
 דברי ר"ע פירושו כי העדות היא מתקיימת בשנים ובשלושה אליהם שלישי ירגו עמהם אם חזמו שלשין ואילו חזם הוא לבד לא ירגו ולא יחייבו מיטה אלא על סלסרק לטובי עבירה ודברי ר"ע ור"ש קיימין ואין עליהם חולק ואולם כל אחד מהם עטין בבור : וזה שאמרו עד שיוזמו כולם ובלבד שיעיד כל אחד מהם בזהו כדי ידבר חבירו ויהיה הכל עדות אחת וכליו כולם השירו עדות בנת אחת :

מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול ב' :
 עמן דברי ר' כי כשיצא קרוב ולא בא להשיר על הדיק ההוא חבל בא לראות מה שיעשה ולא ידע אם יש שם קרוב וראה מה שראה התקיים העדות בשנים כשרים מכלל הכותלים ולא נשנית לנשארם : והלכה כרבי :

היו שנים רואין אותו והולוין זה ושנים רואים ב' :
 זה המתירה בו כשראה העדים יאמר עמהם ואם לא ראה אותם לא יאמרם ולפיכך כשיהיה זה המתירה רואה שני העדים שבהלן זה ושני העדים שבהלן אחר וכמו כן הם כולם רואים את המתירה הרי זה מאשרתין ויחזרו הכל עדות אחת : ואין הלכה כרבי יוסי : ואמרו שלא מהא סנהדרין שומע עמי המורגמא הוא דבר ברור וראוי לסמוך עליה :

מי שנגמר דינו וברר וביא לפני אותו ב' :
 כבר ביארנו בפ' ראשון במסכת סנהדרין כי הסמיכה בא"י ויש להם רשות לדון בארץ ובח"ל דיני קטנות ודיני נפשות אכל אין דיין דיני נפשות בח"ל אלא בזמן שדין דיני נפשות בא"י

כ"ש שאין דינו אלא בזמן שביט דין הגדול בלבטת הגזים כמו שנאמר לבנוי במוט אל הכסן או אל הכושט בזמן שיש כסן מקריב על גבי המזבח יש דיני נפשות ובלבד שיהיו הסנהדרין בלבטת הגזים כלומר במקדש מהם : וזה בזמן ממישטו המיטה רחמי שיכוננו הסנהדרין זה בהצוננות וממון בדינין ואם אינן יכולין ונתקיימה העדות על מי שחייב מיטה יש להם להמית אפי' אלף איש ביום אחד כשיזומן הם שיהיה רחמי על פי המורה :

פרק שני

אלו הן הגולין הורג נפש בשגגה היה מענל ב' :
נשמו הברול מקתו והרג ב' :
 המענל במענלה הוא אכן חלקה שהנגאן אלגו מחליקין ומשמשין בו השפטים עד שמתביקין ואמרו כל שדך יידישו ואפילו יידיה שהוא חלל על דרך זכות במקרה ולפיכך ורבי אומר שזה פגל' וישל הנדול מן העין ר"ל מן העין המתבקע והכ"ל מעלו ופירוש קמו העין שחוזמן ביד :

הזורק אבן לרשות הרבים והרג הרי זה גולה ב' :
 יעלש על הדעת שזה קרוב למד לפי שזרק לר"ם ולא יגלה לפיכך הודיענו שהוא גולה ובלבד שזרם למקום שאין דרך בני אדם לנכח שם בראותה שעה אלא על דרך זכות במקרה ולפיכך לא נחשב כמודי וגולה : ור"ל בן יעקב מביא ראייה ממה שנאמר ומלא את רעהו פרס לממטא את עמו : והלכה כר"ל בן יעקב ובאבא שאל :

האב גולה על ידי הבן והבן גולה על ידי האב ב' :
הסומא אינו גולת דבריו ר"י ר"ם אומר גולה ב' :
 כשהאב מכה את הבן שלא ללמדו תורה ולא מדה טובה ולא מלמכה שימפרנסו בה והורגו הוא גולה ואם הכהו על דבר מאלה אינו גולה וזו הסברה בענינה דבר הרודה את תלמידו וכליה ב"ד : ואמרו הכל גולין ע"י ישראל ויביא כותי עבד : ואמרו חזן מבר תושב ר"ל שגר תושב כשהרג את ישראל אינו גולה אלא נהרג אבל כשהרג ישראל לנר תושב יגלה ישראל ואמרה תורה בסורג בשגגה בלא ראות ר"י אומר מי שאסתר לו לראות יגלה ר"ם אומר אפי' מי שנעדר הראות יגלה : והשונה עמו גדול משויכל להחכפר בגטא ולפיכך לא יגלה : ואין הלכה לא כר"ם ולא כר"י יוסי ברי יהודה :

להיכן גולין לערי מקלט לשלש שבועות הירדן ב' :
 וכן השמים וארבעים עיר ערי הלויים כולם קולטות אלא שאלה השש כל מי שזכנס לשם בין בכונה בין שלא בכונה לול ואותן אם הגיע בלחמ מהן יודע שיהי קולטת תלילו ואם אינו יודע שיהי קולטת אינו מלילתו אלא הוכר אותו גולל הדם לשם :

ומכוונת להן דרכים מזו לזו שנאמר תבין לך ב' :
 אמרו וידברו אליו ר"ל בהם ידברו לגולל הדם אם בקש הרוצח ויאמרו לו בשגגה הרג ואסור להרגו בשלום ומה שראוי לדבר לו כדי לשכך חמתו : ור"ם אומר אינם חייבים להקטיל בזה אלא הוא יטעון להטיל עמו : ואין הלכה כר"ם :

רבי יוסי ברי יהודה אומר בתחלה אחר שזונג ב' :
אחד משהו בשמן המושחה ואחד המרובה בבגדים ב' :

משננמר דינו כהן גדול הרי זה אינו גולה ב' :
 כהן קטנר ממשותת הוא כשיארע בו מום או אירע בו קרי בכ"ג ביה"כ ומנו אחר חתמו ובה כהורג נפש וימית כ"ג ג' פעמים : ור"י יהודה שאלוהי משותת מלחמה לפי שנאמר ביהורג נפש לשונג לשנת בלחן עד מום הכהן וחכמים אינם זורשים זה הפסוק לפי שלא אמר בו הכהן הגדול וכשימות אחד מאלה חוזר ושליש שהאחד מי : ואין הלכה כר' יהודה :

נגמר דינו בלא כהן גדול והורג כהן גדול ב' :
אילן שהוא עומד בתוך התהום וגופו נוטה ב' :

הרג באורה העיר גולה משכונה לשכונה ב' :
 הלכה כר"ע כשיצא מעיר מקלטו במיד חבל אם ילא בשונג ההורג אותו ירגו והש"ס חקן זה הלשון ופירשו אף אחר הנוק וזה כי כשיהיה שקרו בתוך התהום ונפו נוטה לחון התהום כיון שנכנס סחה נופו נקלט כיון שקצרו בפיטם אף טפו קולט וכן כשיקרו בתוך ונפו בפיטם קולט :

כיוצא בו רוצח שגלה לעיר מקלטו ב' :
 מתוקפתם הוא בארבעים וששים עיר אבל שם עיר מקלט אין בהם מחלוקת שישנו בהם בלא עבר והלכה כר' יהודה בשני המאמרים : ושררה מעלה וגדולה :

פרק שלישי

ואלו הן הלוקין הבא על אחותו ב' :
 ראוי לך שחמד חלה העקרים הרבים שאזכרם בזה המקום וחס כי כל מתחייבי כרת בלבד או מיתה בידי שמים ויהיה אותו חיוב בלא חשבה כשיהיה זה נעשים ובהרסם לוקה ואחר שנלקה ועשה תשובה נפטר מ"ה כרת וכל המתחייבים כרת כולם מפורשים בתורה ומתחייבי מיתה יש מהם מבוארים בפורים ויש מהם נרמזים וכבר הקדמנו וזכרון כולם במסכת סנהדרין בפ"ט וי"א ובכונן זה נאמר אין חיוב אדם ב"ד דיין כי כשהלקו אותו לא חסול עליו עונש כרת ולא עונש מיתה בידי שמים וידוע הוא כי כל הסורה לזו והאסרה והאזו הוא מלות עשה והאסרה היא מלות לית והלשונות אשר באו בתורה להורות על האסרה ונאמר בהם שהמזוה הסלוותם היא מלות לא תעשה הם ארבעים לא ולא והשאר וכן ואמרו חז"ל [שירבוין לו : וע"כ] כ"מ שנאמר השמר סן ואל אינו אלא מלות לא תעשה : ואלה מלות לית נחלקין (חלק הראשון) לתרעס

פירוש המשניות שבוועות להרמב"ם

זה יהיה מעשהו וכבר ידעת שמהם מלך היה ומכלל המלכים מנו אחרו מוסף על הכוונה ועלו לאמר ויהי ציורו מלך והכנהדרין הם שבשם זקנים וכן האורים והסומים והנחיה רחיה על השתי חודות ממה שנאמר בעזרה ואעמידה שתי חודות גדולות והסיר שומרים הוא ארוממך כ' כי דלתי וגו' אחר כך ולכו בשתי חודות זו אחר זו עד המקום שירלו ושמעתיין עד סופו עומדין ונאכלת אחת מהן והשניה שורפין אותה והוא סירת מה שאמרו על פי גיזה נאכלת ועל פי גיזה נשרפת ואלה השתי חודות הם להם בלבד מבלי כבשים לפי שאלה גם כן ממיני הסודר כמו שהבאר עוד במקומו ואשר הייב להיות בית שני קדוש והל"ט ששבעה מאין אורים ותומים ומאין מלך לפי שבקדושתו עומד עד סוף הדורות ר"ל הקדושה שבקדוש צימי שלמה ומעשה עזרה אמנם זכר בעלמא הוא דעבד :

נבטמה בעזרה ונעלמה במנו מובאה כו' :
שם ע"ג
כשהשתחוה לנד הטיבל ואפילו לא שיה לשם כבוד פנים או כשהשתחוה כלפי חוץ וסעה או כשהיה עיבור אותה השתחוה כשהיה לוחן וזכר אחר כך הייב ושיעור אותה השתחוה כדי שיקרא אדם כי המקרא שיישוב לא במהירות ולא בחריכות הוא וירכעו פנים אל"ה על הרצף וישתחוה להודות לה' כי טוב כי לעולם הסוד פסוק זה הוא גזירה ומ"ע הוא שאלהם לו לא בקלרה ואמרו שאין הייבין עליו ר"ל אין ב"ד הייבין קרבן כשהורו בו . ואמרו אין מותר לו שיעמוד במקדש והוא טמא אבל ילא כמו שזכר ואפי' בחרוהו כשהיה עומד שיקרא ס"א לינו (לכוונה) ועוד יתבאר עיקר זה בהוריות :

ואיזו היא מצות עשה שבגדה שהייבין עליה כו' :
שם
לר"י שיעמוד כמו שהוא ויבטל הסנועה ויעזר לפרשו בקרקע עד שימות האזר ולא"י יפרוש ופריסתו ממנה היא מ"ע ופירות אמרו גם כן הייבין עליה שיהיו ב"ד הייבין כשהורו בה והסירו הפרישה והוא אסור וכמו שני חייב לעמוד קרבן כל זה ע"פ [שבגדה] ואינו הייב בעשה שבמקדש כמו שנתבאר בהוריות :

ר"א אומר השרין ונעלם במנו על העלם שרין כו' :
שם
ר"א אומר שזה שאמר הכתוב בנבטל שרין טמא וכו' אחר שאמר בכל דבר טמא שהוא כולל ממי הסומא"ת כולם ר"ל כי אינו הייב קרבן עד שודע בלחו טומאה ממיני הסומא"ת כטמא אם שרין או נבלה או זולתי אבל כשהבשר לא כשהוא טמא ואינו יודע בלחו טומאה אינו הייב קרבן ר"ע אומר שהוא חייב ואפי' שהוא נכנס בכלל כל דבר טמא עמיים אחרים יאריך ביאורם ואין לראי לזכרם כפי כוונת חבורו זה והלכה כר' ישמעאל :

פרק שלישי

שבועות שתיים שהן ארבע שבועה שאוכל כו' :
דף י"ג ע"ג
שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב כו' :
ד' כ"ב ע"ב
נאמרו שלא אוכל ולא שתה גלי אדעתיא שבמנו שלא אוכל אפילו לנדע בלא שמייה ולפיכך חייב שמים :

שבועה שלא אוכל ואכל פת הייבין ופת שעורין כו' :
שם
לפי שכל פת שיהיה יכול לומר שלא אוכל פת חמין וכן של שעורים וכן של כוסמין וככלכל גלי אדעתיא שמיים עלמא שבועה על כל אחת ואחת מהן :

שבועה שלא אשתיה ושתה משקין הרבה כו' :
שם
יחן כיוון חייב על כל אחת ואחת בענין זה והוא שאמר לו חבירו ב"א ושתה עמי יין ושמן ודבש ואמר לו שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ולפיכך חייב על כל אחת ואחת לפי שהיה יכול לומר לו שבועה שלא אשתה עמך [ולא אמר] (לו) יין ושמן ודבש אלא לחלק לפיכך חייב על כל אחת ואחת :

שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים שאינן ראויין כו' :
שם
הוא בכלל דברים המותרים עם דברים האסורין כגון שאמר שבועה שלא אוכל חמרים וסרסופים וזקנים ור"ם פוסק לפי שאינו כושר אסור כולל ואין הלכה כר"ם :

אחד דברים של עצמו ואחד דברים של כו' :
ד' כ"ה
ריבוי הכתוב הוא אומרו או נפש כי השבע לבטא בשפתיו וגו' ואמר אחר כך להרע או להטיב מישע כלל אשר יבטא האדם בשבועה ריבוי אחר ר"ע אומר ריבוי ומיעט וריבוי ר"י ישמעאל אומר בזה כלל ופרט וכלל ויהיה היותא ממחלקותם כפי מה שראוי מן העקריות הנעשים והקשות הלמודיות ברבוי ומיעט או בכלל ופרט מה שאתה רואה . וענין הענין לב"א כשהשבע על הדברים הנבאם שייבטל אותם או שלא יעשה אותם והלכה כר"ע :

נשבע לבטל את המצוה ולא יבטל פסור כו' :
ד' כ"ז
אמר רחמנא להרע או להטיב אמנם הוא מחייב בשבועה על דבר (שאי) אשער בו שייבטל במקום להרע או ירע במקום להטיב והם דברי הרשות ובהן יתכן לזון והוא שבע שיעשה ואשפר לו או לא יעשהו ואשפר לו : ואמרו בנשבע לבטל את המצוה פסור ר"ל פסור מקרבן שבועה בטוי ומיני מלקות משום שבועה שזו ואין הלכה כר' יהודה :

שבועה שלא אוכל כבר זה שבועה שלא אוכל כו' :
שם ע"ג
כשאמר שבעה שלא אוכלה ואמר אחר כך שבועה שלא אוכל ואכל חייב שמים כשאמר שלא אוכלה אינו חייב עד שיאכל את כולה ואמר אחר כך שלא אוכל אפילו אכל ממנה כוית ולפיכך חייב משאלל ממנה כיון ופסעם אפילו חייב שמים חיה כשהקדים שלא אוכלה כמו שמשאלו :

איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע כו' :
ד' כ"ט
הידוע לאדם עד שיהיה אחר הידוע ידוע אלא שלשה בני אדם או יותר ואמרו אם לא ראיתי הוא שאמר כל פירוח העולם חסויין עלי האם ראייתי נמל פורח באויר או כיוצא בזה ואמרו קוררת בית הדד ר"ל כהצניעה וזכרתי אותה פגית שמיני מניי בנתיבים כמותה אצל נגודל הגוף מתי ואין כן שבועת שוא והבאר לך בבאן שמיני שבועת שוא שלשה האחד

שישבע על שהוא חייב המציאות שהוא בחלוף מה שהוא מתי או שישבע על מה שהוא נמנע המציאות שהוא נמנע על דבר שאין לר"י בו לחמת הספור שבועה כגון שישבע על האיש שהוא איש ולא האשה שהוא אשה :

שבועה שאוכל כבר זו שבועה שלא אוכל כו' :
שם
מבואר הוא שמיין שישבע שיאכלנה שהוא חייב לאכלה מכלל המצוה כמו שהוא חייב לעשות סוכה ולגב כי הוא חייב לקיים שבועה ומה שישבע אחר כך שלא יאכלנה כאלו נשבע שלא יעשה סוכה או לגב ואמרו אכלה עבד על שבועת ציטוי פירשווה אף על שבועת ציטוי לפי שטעבר על שבועת שוא על שני העניינין :

שבועת בימיו נוהג באנשים ובנשים כו' :
שם ע"ג
אמרו מתי עמנו הוא תנאי שבטעם בימיו אבל הם שבטעמו עליו זולמו שיאכל או שלא יאכל אין חייב לעשות כמו שבשבע אלא אם ענה המן כי אין הפרש ביין שבשבע הוא עלמא או שישבעו זולמו ואמר המן כמו שיבאר אחר כך :

שבועת שוא נהוגת באנשים ובנשים כו' :
שם
אמנם זכר אנשים ונשים ושאר החלוקים לפי שרצה לומר אחר כך שבועת העדות שאין נשים חייבות ולא קרובים ולא פסולי ואפי' ענו אמן כמו שבאר ב"ש שאמר זה :

פרק רביעי

שבועת העדות נהוגת באנשים ולא בנשים כו' :
ד' ל'
זה שאמר איננו נהוגת אלא בראויין להעיד להוציא מלך וסבילי עדות דרבנן לפי שהם פסורין ואפי' שיהם ראוין להעיד לטעמייהו ואין הלכה כר"ם :

וחייבין על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון כו' :
שם
לא אמרה תורה שבטעם עדות ועלם ממנו ולפיכך חייב על זדונה קרבן ושגגתה עם זדון העדות הוא שודע שבטעם זו אסורה וזויתבאר העדות ושזו שבטעם שקר אבל הוא אינו יודע אם יתחייב עליה קרבן אם לאו ואף יתחייב קרבן אבל כששגג כל עניינה ולא ידע אם שבועת העדות אסורה אם לאו ושבעת שלא ידע העדות אינו חייב כלום והוא מה שאמר ואיננו חייבין על שגגתה :

שבועת העדות כיצד אמר לשנים כו' :
ד' לא ע"ג
לא היה צריך אלא לב"ד דאמר רחמנא אם לא יעיד ושם ענו במקום שישלם ההגדה והוא לב"ד יתחייב על שבועה שבטעם חוץ לב"ד וטענת ר"ם מובארת וברורה כי הם הוחיל וכפרו לא יתכן להם להעיד אחר כך וכל שבועה שישבעו ארבע אחר כך איננו חייבין עליה כלום שהם איננו יכולים להעיד אותה עדות :

כפרו שניהן כאחד שניהן חייבין בזה אחר זה כו' :
שם
זה שאמר כאחד ר"ל בתוך כדי דיבור והוא שיעור שאלת שלום תלמוד לרב והוא כדי שיאמר לו שלום עליך רבי ואם היה בין כפירה זו וכפירה זו ויתר מזה השיעור נאמר בזה זה אחר זה ואמר שהיית חייבות יש בו תנאים חיה כי כשהיתה כח שנייה ראויה להעיד לא תתחייב כח ראשונה על כפירתה כלום לפי שהם לא בטלו דברי האמת מה שהיו יכולים לומר ידענו כי שם כח החרת בשעת תביעתם ואמנם מה שאמר בבאן שהיה חייבות הוא כמו שיבאר כשהיתה כח שנייה קרובים בשמותיהן ובסותיהן גוסבות כשכפירה כח ראשונה ואמר כן מתו הנשים ואז כפרה כח שנייה העדות גם כן ואפיכר שיעלה בדעתיהן שבת ראשונה כפורה לפי שהיא אומרת ידענו שזולתנו יעידו ולפיכך כפרנו לפי שבשמותיהן שבטבולין היו פסולין הרי קן גוססין ורוב גוססין לזמנה ולפי שידעו שכן קרובות למות ובטבולין יהיו ככרין כפרנו הודיענו כי לא נקבל מהם טענה זו לפי שבשעת כפירתה נתבטלו ולא היה עם זולתם שיעידו בזהמה שעה בעממה לפי שבת שנייה או היו קרובים :

משביע אני עליכם אם לא תבואו כו' :
ד' ג'
הודיענו שאין הפרש בין שיטוי מיני הטענית או בין שיטוי מיני הדכריות שפועלין אותן ואפילו טען כהן ממין אחד בשמא ומתן כגון שיאמר להם יש לי אפליכס עדות שיש לי אפלי כד' וכך חמין מהם שקדון ומהם השומות יד ומהם גזילה ומהם אפריה הדין בשני מינין האלה מכפירה העדות אחד כמו שזכר :

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיט לי ביד פלוני נזק והצי כו' :
שם
אלי הדכריות כולן אם העידו לו בשום דבר שיגבה אותו בעדותם ולפיכך אם כפרו הם חייבים אמנם יבא להם החיוב על עדות ממון לא על עדות הקנים ומה שהן בבאן הייבין על עדות חצי מק ר"ל מתי נזק נזכרות שהוא ממון וכן השגותיו ככל והשגותיו חרבעה וחמשה מחמת הקרבן ובאדם איש פלוני ופסח את בתו מלד הנושח והשגם וכבר נתבאר בסנהדרין כי מזה אינו ואמו אינו חייב מיחה אלא אם עשה חבורה ולפיכך כשהכה אותו בנו ולא חנל בו הוא חייב ממון בלבד כגון בזה ועוד כמו שביארנו בפ"ה מן ב"ק :

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאני בתן כו' :
שם ע"ג
אלה הדברים כולם אם העידו לו בשום דבר מהם לא יקח ממון בשום פנים לפי שמשקרתו אין אדם מה שמשלם וכבר שמעת זה פעמים (והדבר שראוי לבנו על מי שהכירו אינו שלו אלא הוא לבנו) ולפיכך אם כפרו פטורים לפי שמה שאמרה החבורה והוא עד או ראה או ידע וגו' מתי קבלה למדנו חבטית ממון הכתוב מדבר . ואמרו ששפה פלוני בתי היא כגון אמרו שהכה בני (והדבר שראוי לבנו על מי שהכירו אינו שלו אלא הוא לבנו) שיהיה חבטית שאין לו בו ממון [לפי] שלא ישיבע אלא בשביל זולתו ולפיכך פסורין ואפי' יהיה זה המשביע אותה חורפה לאתו [כהן] אבל מורכה חבטית ממון אם כפרו הם חייבין לפי שמשקרת הדין

הדין גם כן שהעדים כשנשבעים המורשה וכפרו חייבין והף על פי שהעדות אינה לו אלא לני שהכרעו :

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי סאתים זוז כו' :

אמר רחמנא ונסת כי תחטא ותשבעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע ואמר עוד בכפירה פקדון נפש כי תחטא וכמו שהפקדון הניבע ממון שיש לו כמו כן גם כן העדות ליתן לי סאתים זוז כו' והוא ככלן הוא מובעם שיעידו לו בממון שאין לו בו זכות ואס' שיעידו לו כמו שהוא אומר לפי שאין חייב בעל דינו שיפן לו ממון כשחשאר לו אתן לו ולפיכך כשכפרו ספורים ועל זה תקיף כל עדות ותבע אותם בעל דין אם אינה מועלת לו בהגיעתו כמעטו זה העדים אין הדיינים חייבין לשאל את העדים אותה עדות בשום פנים :

משביע אני עליכם כשתדעון לי עדות שתבואו כו' :

לפי שחשאר ובמשה קול אלה והוא עד ליתן שהיה העדות קודמת לשבעה ולכפירה עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם כו' :

אמר לשנים משביע אני עליכם איש פלוני כו' :

זה מנואר לפי שאם הגידו לא תושל עדותם ולפיכך ספורים כשכפרו :

שילח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע כו' :

אמר יתקדח אם לוא יגיד ונשא עונו והוא כחזו ביו"ד ואלף ולמדנו מפי השמועה שזה לעורר על שני העמיס הקיין והשילה כחלו אחר אם לו לא יגיד ונשא עונו ראונו עמר לתובע זכותו אבל לנתבע אם לא יגיד לפסור אותו פסור :

משביע אני עליכם מצוה אני עליכם אוסרם כו' :

אמר משה את עליכם וכו' הוא שיאמר להם משה אתי עליכם בשבעה אוסרם אתי בשבעה . והמהלוקה בין חכמים ור"ם כדמיון לנד ונתנון ורחוס שזכר המהיסם אכל בלתי דל"ם וי"ד ה"א וי"ן דל"ם ונחלות אין ליתן למר כי הם שמוס מיוחדים וכמו כן אלהים ומה שאמר ר"ם המקלל כולם חייב לראונו למר מנכר את השם בנחת מהם חייב סקילה : והכ"א על שם המיוחד במיתה ועל הכניין בנחירה והשם שלא נחלקו בשבעה העדות ואמרו כי ה"א חייבת בכל הכניסיה מהם שאמר הכתוב ותשבעה קול אלה . ואסור לאדם לקלל את עמו שג' השמר לך ושמור נפשך מאלו וכו' ביארנו בסוף סכות שמלת השמר מורה על לא תשבע וכן אסור לו לקלל חבירו שאמר לא תקלל חרש ולמדנו מפי הקבלה שר"ל לא תקלל מי שאינו עובד מעשה שהיה ראוי לקללו בשבילו אבל הוא חרש בנחיתו דבר : ואמרו יכהו יכהו כונו על קללת אדם עמו או חבירו ור"ם סבר ככאן שאין הפרש בין שיאמר אל יכרככו אלהים או יקללוהו ואמרו ככאן אל יככה אהמם ר"ם להשיב בין אל יככה ובין יכרכך וישיב לך כדי שלא יהיה בו למעט מאמר זה קללה וכבר ביארנו בס' אחרון של מכות שהמקלל לעמו ולחבירו לוקה והש"ס שהוא לאו שאין בו מעשה וחכמו העיקר שהוא כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו מן המשבע ומימר מקלל את העדה בשם ודין מקלל חבירו ועמו אחד ואפנים עדים זוממין ב"א מקלל בחירה ועמיסו לו כחשך זמם לעשות לאחיו וכבר ביארנו זה והלכה כחכמים בכל דבריהם :

פרק המישי

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים כו' :

שננתה על דרך שנתחבר בשבעה העדות והוא שידע שהשבעה אסורה ולא ידע שחייב עליה קרנן ובגנב הפקדון מנואר והוא שלא נזכר שיש לו אלאו פקדון ואמר הויה וכהם בעמיסו וגו' והיבא את השמו לה' אל תמים וגו' הנה שאמרנו וכחם בעמיסו מורה שהוא יודע בפקדון בשבעה השבעות והלכה כחכמים :

שבועת הפקדון כיצד אמר לו תן לי פקדוני כו' :

זה מנואר ונעם ר"ם נזכר כי שבעה בידה תושל הודאחו והש"ס שקדמה כפירתו בנ"ד לפי שהוא נזמן מה שהודה בו :

היו המשה תובעין אותו אמרו לו תן לנו כו' :

ר"ם אומר שאמרו משה ובשורה ראונו למר מייסיה ומכמים סברי שפירתו בידע אחד מן חטה ואין הלכה כר"ם ולא כר"ם א"לעזר :

אנסת ופיתית את בתי והוא אומר לא כו' :

ר"ם סבר כי עיקר הניעתי קוב שהוא דבר קטוב וידוע והכ"א עיקר הניעתי הוא הניעתי והפנס שידע שאם הודה בהם ישלם אותם ואין הלכה כר"ם :

גנבת את שוריי והוא אומר לא גנבתי כו' :

עיקר כל זה מודה בנקים פסור וכל מה שאומר בזה הלכה פסור הוא בכפירה קנס לפי שאס' הודה בו לא יחייב לשלם כמו שהוא עיקר :

פרק ששי

שבועת הדיינים המענה שתי כסף כו' :

שני כסף הוא משקל ששים ותלמים שערות מכסף או מה ששום זה השיעור ופרושה תני שבורה מכסף : ובמורה פמה שנתעורר בפחות משה פרושה פסור וכן כשכסר מאשר קנעושו בפחות משתי כסף פסור וכן אמרו ר"ל שפירט טענה שתי כסף . ופרוש אחרו פסור משבעה הורה אבל הוא חייב שבעה היסם וכלל מקום שיאמר שנתעורר בענין שבעה הממונות חייב לראונו למר בשבעה התורה כי השבעות גם כן שערקן מדרכנן הכמרות במשנה הם בניקיעת חסן וכל דסקון רבנן כעין דלורייסא תקון ואין הפרש ביניהן וזלמי כדון

בלבד והוא שהשבעה המחייבת מן התורה אם הוא מסרב ואינו רואה לישבע ב"ד ויודין לנכסו ומרעין מן הכנאל אלאו השיעור שכסר ולא ראה לישבע עליו והשבעה המחייבת מדרבנן הש"ס היא הכרה במשנה אם לא ראה לישבע לא נחתיק לנכסיה אבל משמתיק ליה עד שיפרע או ישבע ואם עמד בגדויו שלשים יום ולא פרע ולא שבע מלקח אותו הדין במלקות כפי מה שיראה מרשעתו ואם עמד על כפירתו וסרבנותו מלשבע אחר שהלקחו יסירו לו דמיו וילך לו : ודע כי השבעות המחייבות מן התורה שלשה עינין והם שבעה מודם במקלח ושבעה מי שיש עליו עד אחד ושבעה השומרים וכל השבעות החכרות במשנה בלבד אלה הם בהקנת החכמים אבל הם בניקיעת חסן כעין דלורייסא כמו שביארנו : ומה שאמר מנה לאבא בידך וכו' פסור והו כשאמר הבן שמה ית לאבי מנה בידך אבל אם אמר לו ברי לי שיש לאבא בידך מנה ואמר הוא חמשים חייב ואינו כמשיב אפירה ויבאד היא שבעה התורה שמהיה ביד הנשבע כשהוא נשבע שמהיה חו היא ניקיעת חסן ושבעה היסם שמהיה התורה ביד משביע :

מונה לי בידך אמר לו [בפני עדים] הן כו' :

כבר ביארנו לך כי בכל מקום שיאמר פסור שהוא נשבע שבעה היסם ומנואר הוא שם שומרינן במשנה זו חייב לראונו למר חייב לשלם ואין בעל דינו שבעה שבעה לפי שהזמק כפרן ולכך שיכפור בנ"ד ואז נאמר בו הוזמק כפרן ואלה הדמים נוהגים עם עיקר משפרי המעשים אלוניו והוא המלה את חבירו בעדים אין ליתן לפורעו בעדים אלא אם החמה עמו ג"כ כמו שביארנו בכאן וכן המפקיד אלא חבירו בעדים אינו ליתן לחיור לו בעדים אלא ח"כ המה עמו ג"כ אבל אם טען הלוה שפרעו ישבע שבעה היסם וכן הוא דין המפקד אבל המפקד אלא חבירו כשכר ואמר לו החזרתי לך הוה ג"כ כן שאין אכל ישבע בנקיעת חסן שהחזיר זה שאין אלו מהיבטים אותו לשלם מנו דיוול נאלם נאחם שבעה היסם ויחייב יכול למימר החזרתי לך וידוע הוא שהם אמר נאלם ישבע שבעה השומרים ולפיכך כשיאמר החזרתי לך ישבע אותה שבעה עמלה לפי שלא יסיה מענו גרוע ממנו : אס חייב לפי שהחזיר במינו ששבעין

ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא כו' :

כבר ידעת כי לתך חמשה עשרה סאה וכו' שלשים סאה ושקדי אלה ההלכות כולם כבר בארנום בחלית הביאור ופירשמה בפרק ראשון מקידושין ובפרק אחרון מכתובות ואמרנו שם שלא נחזור לפרש אותם העיקרים כדי שלא יתירך החבור ואין ממחין אלאם לעיין אותם שם כהם כמרוי במשנה . ולשם ג"כ ביארנו שאין הלכה כר"ם והלכה כבדמון :

אין נשבעין על מענת חרש שומה וקטן כו' :

נשבעין לקטן ופסרעין מכסויו כמו שכתבנו בכתובות הנה ליפרע מנכסו יסומון לא יפרע אלא בשבעה ובשבעה דלורייסא בלבד הוא שחאמר אין נשבעין על מענת קטן אבל שבעה היסם נשבעין בשבעה קטן וכמו כן נשבע לנ"ד שבעה השומרים ומהם שבעה קטן לפי שאין הקטן טוען אותם טענת ברי וכן נשבעין להקדיש ופסרעין ממנו כגון שהיה לראונו ביד שבעה ממון בתהילה כשהקדיש שבעה כל נכסיו ישבע לראונו שבעה התורה ויפרע ממנו על הדרך המזכר בפרק ששי (ה"א) מערכין :

ואלו דברים שאין נשבעין עליהם העבדים כו' :

כשהקבון כשסוקו התורה תמלא הדברים שזכרה מנה בהם בשבעות או בתשלומי ככל וארבעה והמשה וזכרה דתי השומרים זה הם חמור וכו' וזה וכל בהמה ושלמה וכסף וכלים והעולה בדינו תמלא המקראות כולם כשמה וכלים וכסף וכל אלה הם כל דבר המיטלטל וגו' ממון וכלים יש בהם אותם הדמים הנה ילאו קרקעות לפי שאין דבר המיטלטל ועבדים ועבדים לקרקעות כמו שביארנו בפרק ראשון מקידושין והשבעות מזה שאין גופן ממון אבל הוריה לראיה שכן וכשעידע ביורו הראיה היה מציאות השער או העדות שיה ולי שחמרה התורה בשבעות והכפל והשומרים רעה פי' רעהו אמר רחמנא ולא הקדשית שכן לנכסו ומזה שלא חייב בהם תשלומי ככל לא נפל בהם תשלומי ארבעה ותשמה כי זה לא ימלא אלא אחר חייב תשלומי ככל כמו שביארנו בששי מבנה קמח ולא זכר שר הארבעה שומרינן והם שאלו וזכר לפי שאין לזכר לזכרם שהקרקעות אין בהם דין שאלה ואסור שאלה הקדש וכמו כן השפחות אינן לריבות שאלה על הרוב וכן אינם שפירות ואסור ג"כ שפירות בהקדש ועוד יתבאר כי דין נושא שר וכו' אחד ואין הלכה כר"ם אלא כולם מבי ארים שאין נשבעין עליהם שבעה התורה אבל נשבעין עליהם היסם :

ר"ם אומר יש דברים שהן בקרקע כו' :

מהלוקה הכמים ור"ם הוא בענינים העומדים ליצר והלכה כחכמים אבל כשימסרם לו בנדרת שמיירה לעינין מקח וממכר ודתי האונאה והדחיה במקלח כשהיה עיקר הניעיה שלא בנדרת שמיירה שהעקר הממון עליו שבה כמחלטין שכל העומד ליצר כבזור דמי ושלמו זה הלשון והוא אמרם אינו חייב עד שיפגענו דבר שנמדה ובמשקל ושנמנין כלומר שהוא מודה במקלח סמנין אם תבעו דבר שנמנין או במקלח המשקל אם תבעו דבר שנמשקל או במקלח המדה אם תבעו דבר שנמדה :

המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון כו' :

משפיקו הלוהו על המשק נעשה עליו נזמר שר ועוד יתבארנו דמי שומר שר ולפיכך אם אבד המשכון בחוסם ישבע אותו שיש בידו המשכון שבעה התורה שאלהם ויפרע בעל המשכון ממה שהלוה לו משלם ויש לראונו שהמשכון בידו בכל אלה החילוקים על כל פנים לישבע שבעה התורה שאבד ואס' לא נפל בוטיהם מהלוקה כמה שהיה שיה אלא חפי' אמר לבעל המשכון תשבו לי ביוהר ממה שחטה טוען שהיה שיה לפי שחמא שמה עיניו נתן בו חשלק זה החשד כגון שהיה המשכון לשון זכר או החיוב כסף וכיואל ביק שאין שום דל למר שמה עיניו נתן בו ואמר לו מול כל מה שהיה שיה וקח בו חסותה וזה לא כסף כמותה שהיה לך כיון שאין שנינו בוטיהן דמיון ואינם כלים ולא בנדים שיש בהם מיי רחמנו שחולק למר את לא חמלא כמותה כרצונו וכשיבע מן המשכון שבידו יכלול בשבעוה שלא היה שיה וזכר מכלל או שקל או השיעור שיאמר על ידי גילגול וכמו כן חתיה שבעה בעל המשכון כשיאזו חלוקין בדימי המשכון כי לא היה שיה משכנו שחות מכלל או שקל או מה שמוסן שהיה שיה

וכן ראיתי אצל מרי ז"ל משבועות אומם פתמים הרבה על זה הלשון כמו פראה לרבו לרבינו יוסף הלוי ז"ל משבועות חמדי : ואמרנו בהלך הראשון מה המשנה פקוד ושבועות שבועות היסח וכבר בארתי זה ואמרנו מי נשבע מי שהפקדון אללו הוא חוזר אל החלק השני ממשנה זו הוא מה שאמר לא כי פי' אילו כן או אילו אמת אלל סלע הלייחתי עליו וכו' דינתינו היה שיהיה שפתינו בעל המשכון שבועה וישלם דינו לפי שהוא מודה במקלח ולא יבצע שבועה עד שיבצע קודם מי שהפקדון אללו שבועה המורה שאותו הפקדון אבד ואז יבצע זה לארזה ע"כ שזכר לפי מה הטעם כולל כל המשכון אבד טעם שמה נהו עיניו בו אילו כולל כל המשכון כמו שביארנו ולפיכך לא שם ההנהגה כוונתו בזה היחלוק אבד שם כוונתו בהודאה במקלח או בכשירה בכל ובקטע זה שזכר שמה יבצע הלא ויוליא הלא את הפקדון וכבר נבאר לך פתמים שהסגול הרבנה דינתינו :

פרק שביעי

כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין בו' : דף מד ע"ב אמרה רחמנא במחייב ליבצע ולקח בעליו ולא ישלם למדנו מזה שמי שלא ישלם יבצע ואין אדם נוטל אדם דבר בשבועתו אלא מדרבנן קביו שבועה כשבועת החורה על אלה ואע"פ שהן חובשין נשבעין ונוטלין זה ללענוים עוד והבארו חמם השכיר הוא נשבע ונוטל לפי שבט"ה מרוד בעסקיו והשכיר ידקדק הדבר ויהר וזכר שני הנאון האחד שהיה חובשו בזמנו והשני ששכרו בעדים אכל כששכרו שלא בעדים מתוך שהיה יכול לומר לא שסכרתיך נאמן לומר שרעתי או כשקובצו שלא צימו ואמר בע"ה שרעתי נשבע בט"ה שבועה היסח וכמו כן אם היסח עיקר הכשירה בעיקר השכירות יבצע בט"ה שבועת החורה שכן וכן המנהג עמו ויהן לו מה שישלם ואין הלכה כר' יהודה :

הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לביתו בו' : דף מד ע"ב זה הדיון ג"כ הוא בשני נתיבים א' מהם שהיה שם שני עדים לאוהו שמסכנו והואיל כליה מביאו חתה כנפיו ולא ידעו הדבר שלקה מה הוא וזהו כשראוהו שנגכס לבית המכיר ואין בידו כלום ולא והוא מחבב דברים חתה כנפיו ובע"ה אינו מלוי והנחלי הכני שיעשו בע"ה על אותו הגזלן בדבר מהוא אמוד אלל בני אדם שהוא ידוע כגון זה אלל אם נשבע שלקה ממנו חוט מרגלות ואכסם טובות והוא מפורסם שאין אללו כגון אלה הדברים אינו נאמן ואין נותנים בזה שבועה בשום פנים אלל יבצע ששכרו או היסח או של תורה כפי מה שהורה ואין הלכה כר' יהודה :

הנחבל כיצד היו מעידין אותו שנכנס תחת ידו בו' : דף מד ע"ב כשהיה הנחבל במקום שאי אפשר בו שחבל בעצמו והחבלה שבגופו מורה שהיתה ממעשה עלתו ולא היה צריכה שיהיה נשאר שם אחר לו הנחבל הכני נכסר כדי להעניש לזה האחר נוטל שלא בשבועה ואמנם הטיל השבועה על הנחבל או הגזל קנס לחובל ולגזלן כדי שלא יבכה היזק בני אדם והתגרומם ואין הלכה כר' יהודה :

ושכנגדו חשוד על השבועה כיצד אחת בו' : דף מד ע"ב אומרים בין שחלש שבועת העדות או שבועת הפקדון ואפי' לא פירש לו אלל ששבע שבועת שוא שאין בה כשירה ממון סנה הוא חשוד על השבועה ואין ויתמן לו שבועה וממנהג זו יתבאר לך שכל פסול לעדות בין מדאורייתא בין מדרבנן שהוא חשוד על השבועה וזה הדיון הוא בשבועת החורה בלבד כלומר השלשה מיעין מן השבועות שיעקר היוצן מדאורייתא כמו שביארנו בפ' שלפני זה אלל השבועות שהם שבתקנת חכמים אין נשבע שכנגדו ונוטל לפי שנתקן זו היא לפי שהוא מוכרז ונשבע עיקר ותקנתה להקמתה לא עבדין וכמו כן שבועת היסח לא יבצע שכנגדו כשנחייב בה ויעין דברי ר"מ חזרה שבועה למקומה חורה למחייב לה וישלם מה ששבע בו בלי שבועה שהוא מחייב ליבצע ואינו יכול להשבע על הכל המחייב שבועה ואין יכול ליבצע משלם ואין לו על אורה ששבעו ואלו חרם סתם והלכה כר"מ ולא כר' יוסי דלאמר היחוקו :

והחנוני על פנקסו כיצד לא ישאובר לו כתוב בו' : דף מד ע"ב הקטע להטיל השבועה על החנוני מנואר לפי שהוא זהו לו שיהן וכלוי שישבעו השועלים או בנו במעמד החנוני שמה יתביישו קתה מקתה ואין הלכה כן גום :

אמר לתבני תן לי בדינך פירות ונתן לו בו' : דף מד ע"ב אונפלי שם כלי שנתמן בו הכספים והדינרים ואמרנו יבצע בע"ה שהיא שבועת החורה כמו שביארנו חמם יתחייב זה כשהיו פירות לכוין ברה"ל וכל אחד משייבה טוען טענהו אלל כשהפירות ביד בע"ה אינו חייב אלל שבועת היסח על העיקר הידוע המוליא מהפירו עליו הראיה : ואמרנו ג"כ יבצע החנוני שהיא שבועת החורה חמם יתחייב זה כשהיו פירות ג"כ לכוין בר"ה ובע"ה אומר בזה הייגר שנתמי לך לקחתים והחנוני אומר לו זה הייגר דמי הפירות שנתמי לך אלל אלה הפירות הנכרין לא מכרתים לך מעולם אלל אתי הנתחיים בכלן עד שאמכרם ואם היו הסיכות בנתות המוכר אינו חייב כלום אלל שבועת היסח על העיקר המוליא שחייבו עליו הראיה ואם אין שם ראיה הוא פטור יבצע שבועת היסח על שלא אמרנו באלה הפירות שהם ממון המוכר בספק לפי שבחייבה הראשונה הורה לו שהוא מכל לו ובחייבה השנייה הורה המוכר הנה הודאשו בזמך וסיות הפירות מן לחנות חייב

בע"ה שישבע ויקבל הפירות והודאה הלוקח במקח וכשירה החנוני בזמך חייב החנוני שיבצע ויטול ורבי יהודה חולק על ההלכה השנייה ואמר שעל שמי העומים בע"ה נשבע כיון שהפירות נכרין ואין צד החנוני והם לבט"ה יתיר קרובים וזהו שירוש מאמרו כל שהפירות בידו והדיון בשולחם ג"כ על הדבר שביארנו בחנוני והפירות באותן הנאון בעלמון אלל חזר אותם לעיני שזכרו בט"ה והוא שיעלה על דעתו שחנא קמא מודה לר' יהודה בשולחתי כי אין דרכו להיות נוטל חיסר עד שנוטל את דיברו ולפיכך יבצע בעל הציה בשמי העומים ואילו משמיטנו הדיון בשולחתי היינו אומרים שר' יהודה לא היה חולק אלל בשולחתי שאינו נוטן האיכרים עד שיקח הייגר אלל שזכר הפירות לחרימנו על המכר הוא נוטן הפירות קודם שיקח הדמים ולפיכך מודה לחכמים שהחנוני נשבע והשמיטנו שכן חולקין בשני הדיונים ואין הלכה כר' יהודה בשמי המאמרום :

בשם שאמרנו הפוגמת כתובתה לא תפרע בו' : דף מד ע"ב אלו הדיוני שכתובה כבר שקדמנו וביארנו האמת בפ' חשיבו של מסכת כתובות ואמרנו בכלן וכן היחומים ר"ל היחומים הנפרעין מן היחומים לא ידעו אלל בשבועה וזה בחנאלי שיאמרו היחומים שפרעיים מהם לא נדע אם פרע חשיבו זה החוב ולא נבדד עליהם ממנו דבר אלל אם אמרו חמם לנו חשיבו שלא נפחייב לעולם בזה החוב ולא ליה אותו יתפרע מנכסיהם אותו ממון בלא שבועה לפי שמעיקרנו האומר לא לויחי כחומר לא פרעתי דמי כי אין להכחיש העדים בשביל דברו או כשמה אתי היחומים שעליו לקבל החוב [קודם] אלל אם הדבר הסך והוא שמת אותו שהיה חייב קודם לא יתפרע הממון ההוא לעולם אלל אבד מכל וכל שמתחר שמי שעליו החוב היחומים אין הבעל חוב יכול לפרע מממנו אלל אחר שיבצע שבועה החורה כמו שזכר ובשמת אחר כן קודם שיבצע אין צנו ויכולים ליבצע במקומו ולא שאין אדם מוריש שבועה לבניו ואם דן יתפרע שישבעו בכדים שלא פקדנו אלל כמו שאמרה המשנה ויתפרשו ממונם מה שעשה עשוי והלכה כרבן שמעון בן גמליאל וברבן יוחנן בן זכאי :

ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין בו' : דף מד ע"ב אמרו שלא בטענה ר"ל שלא בטענה צרי אלל בפוגמת שמה כי הוא לא הונה אותו בזה שהיה צריכה ובלבד שיפול לו הספק שהורה אותו בשתי סמך או יתיר אלל אם היה ספק האונאה פחות מנכסו כסף אינו חייב שבועה וכבר נבאר בספר חמישי מניטין שהפוטרוסם שמיניהו ב"ד הוא כחייב שבועה והיו יודע כי כמו שנתגלגל בשבועת החורה כמו כן יתגלגל בשבועת היסח : אמר רחמנא זה דבר השמטת שמוט אפילו ידבר פשטת ולפיכך משמטת השבועה :

פרק שמיני

ד' שומרין הן שומר חנם והשוואל נושא שבר והשובר בו' : דף מד ע"ב דמי ארבעה שומרין ג' לפי שדיון נושא שבר והשובר אחד והדינין המכרים בןן הוא לשון הסירה ויוקם עליהם כי נושא שבר והשובר נשבעין על האונס ואינם חייבים לשלם כי שבורה ומהם אונס הוא והשוואל חייב באונס אלל אם מהה בשעת מלאכה כמו שביארנו בפ' שמיני מן בנה מלועה ובעתה השומרין הוא שבועת החורה ואפי' ששאלו את הכל יבצע קודם לכן שבועת החורה שאותו הדבר נאבד שיש לומר שמה טעמו נהן זה ועל הדבר שביארנו בפ' שמיני מן המסכתה : [אמר לכוזר חנם כו'] זה מנואר לפי שכפר בדבר שאפילו הודה בו לא יתחייב לשלם ממון לפי שהשבועה היא שהיה חייב באיזה ענין שיהיה מזה ועל זה תקיים כל אלה ההלכות ויולחם כי מי ששבע על דבר שברק שאינו חייב בו אמת לא יתחייב לשלם ממון הוא פטור ואפי' ששבע שלא כהוגן כיון שלא הועיל לו שקרו וכל מי ששבע על דבר שאינו היה מודה שנתחייב הדבר היה חייב לשלם הממון הוא חייב על שכפר האמת עד שיכפר עממו מן הממון וכמו כן הדיון אין לראו להשבע שום אדם על פסירתו בדבר שאינו הודה לא יתחייב לשלם : [היכן שזרי כו'] שומר חנם כששאלו שפקדו ונשבע הוא חייב קרן וחומש ואפי' כשהורה מאלו אלל אם העידו עליו בזה והוא כופר אינו חייב חומש ולא אפי' וכמו כן כשכתיב נגיבה והיה הוא עממו שנגיבה יתחייב תשלומי כפל כמו שאלמר אם לא ימלא הגב וכו' כלומר אם ימלא שהוא הגנב ישלם שיהיה שם יש שם עדים ואם הודה מאלו מולם קרן וחומש ואפי' וכבר קדם פי' ההלכה ועקרוו שפקדו חשיבו מנכ' : [אמר לאלה כו'] כבר ביארנו פתמים הרבה ששלומו כפל והשלומו ארבעה וחמשה הוא קנס ומן העקרים שהמורה בקנס פטור וכפי' אמרו שאין אדם משלם קנס על פי עצמו : [אמר לשואל כו'] זה גם כן מנואר לפי שלא פטר עממו בטענה זו מכלום אלל חייב הוא לשלם על כל פנים ולפיכך הוא פטור על השבועה : [היכן שזרי כו'] כל זה מנואר לפי שאינו הודה היה חייב לשלם : [אמר לנושא כו'] כל זה מנואר וכבר הקדמנו עיקרו וכל מה שאמר בזה הספר חייב וכפוי ר"ל חייב משום שבועת הפקדון שחייב על ידו שיקחם בזה קרן וחומש ואפי' כמו שפרס ביארנו ופטור משבועת הפקדון אלל הוא חייב משום שבועת צמיו לפי ששבע על דבר וכבר נבאר ששבועת צמיו חייבין על זדונה מלקוח ועל שבועת קרובין עולה ויורד :

סליק מסכת שבועות

להרמב"ם עריות

כשהן נוגעות טהרות ואלו דם אין אומרים שמה קודם לכן ראו דם ולא הרגיבו בעצמן ואותן שהיו נוגעו בזה טהרות וזהו דין תורה אלל הלל עשה סיגן לדבריו ואמר מהפקדה לפקודה ואשלו ליםים הרבנה כי בשבתוק עממה בשבט על דבר מל ומלשה עממה סתורה ועמדה עד יום חמישי לא פקדה עממה וזקדה עממה ונמלחה עממה כל מה שנגעה מן טהרות

פירוש המשניות פרק ראשון

אמר כל זה הלוקח על ר' אליעזר שאמר ארבע נשים דין שעתן כמו שביארנו בפ' ראשון ממסכת גרה וטמאי שבר אין הארבע נשים בלבד אלל כל הכשים דין שעתן ר"ל

הטהרות מיום ראשון אחר הפקידה הראשונה עד הפקידה השנייה הם ממאות כולם על דעת
הכל בו היו חומרה שהמטרי וממאי לא סבר חומרה זו שיהיה חושש לעולם פטירה וידיעה כי
אם נשם אותה בחוקה טמאה מפקידה הפקידה היתה אלא צנעל לעולם ספק טמאה ולא
ישמע עמה ברוב הימים: והכ"ל מנע לעת ממועט על ידי מפקידה לפקידה ופירוש זה כי
כשדקה עממה ומלאה סחורה ועמדה ימים רבים שלא בדקה עממה ואחר כך דקה עממה
ומלאה עממה טמאה כל הטהרות שנעשה עממה שבדקה עממה ומלאה עממה טמאה (בפירוטו)
למסכת גדה אחת עד כ"ד שעות קודם זה) ומאות ופירוש ממועט חמור לאחור: וענין
מפקידה לפקידה ממועט על ידי מנע לעת כי כשדקה עממה ומלאה עממה טמאה אחר
כך דקה עממה ומלאה עממה טמאה כל הטהרות שנעשה מפקידה ראשונה עד פקידה שנייה
עממות ובלבד שיהיה השחי בדיקות בחוק הארבעה ועשרים שעות ויהיה משמעות דברי חכמים
ק"א הם בין פקידה לפקידה ויחיד כפי זה איהו ממועט על ידי אלא מנע לעת ולא היה
מפקידה לפקידה פסוח מארבעה ועשרים שעות ממועט על ידי מפקידה לפקידה בלבד: ופי'
וחס שעות ידועים לטומאה כגון שהיה מהנהגה שהראה דם נדות משלימים לשלימים יום או
שני חמשים לפני חמשים כי כשתראה דם בעת הידוע איהו ממועט על ידי כלל: והממשותף
בעמם אלו ר"ל שיהיה אשה לשמש בעדים ופירוש עדים אצל ר"ל כי כששמשו אשה ואין
זה מותר לה אלא בעדים ופירוש עדים איותו בנדים שמקנחה עממה בהם אחר התשמיש הוא
והוא וחס נמלא איותו בנדים טהורין והיו זה כפקידה והשמיענו זה לפי שיעלה בדעתו כי
הבנדים שמקנחה עממה הוא ובעלה כשנמלאו עמודים שלא יהיו חשופים כפקידה דשמה מעט
דם אם היה על איותו בנדים ונשם אשה לנשם בעדים ופירוש זה איהו ממועט על ידי אלא מנע לעת ולא
שמקנחה בו עממה קודם התשמיש כמו שנתבאר בראש מסכת גדה ואל"פ שאין זה רחוי איו
נהגש כפקידה לפי שחושש שמה דם שמת ממנה אצל הוא לגדול האותה לשמשים לא הכניסו
איותו הנגד כל לבד ומעיקרנו כי האשה כשיצא ממנה דם מן המקור ואל"פ שאינו יולא איותו
לנפשו אלא שמוצא עמודים שיעור חס המטה רבשים והוא קב ורובע וכו' ואל"פ זה הקב רובע מן
בצורה ועוד יתבאר זה במקומו במסכת גדה: ואמרו ממועט על ידי מנע לעת ועל ידי
מפקידה לפקידה הוא דעת חכמים וכו' שפירשו. והלכה כחכמים: ב הקב הוא שעת
האשה ורובע יציאתו שיעורו בסוף פאה: ומהגדילו המדות נוסף שיעור הקב רובע ורובע
הוא רובע הקב ושמו שיעור חס המטה רבשים והוא קב ורובע וכו' ואל"פ זה הקב רובע מן
המדה הגדולה הואת הוא קב וחתי מן המדה הראשונה וכבר ביארנו בפרק שני ממסכת חלה
בשיעור החלה נודע צמדה ולא במשקל לפיכך הדברים הנגדדים בכדוהם וקולותם אל"פ
שמהיה אחת ולשם ביארנו שמה החלה היא מדה שיהיה רחבה עטר אלצבע על עטר
אלצבע ברום שלם אלצבע ועשירית אלצבע ופירוש ששירית אלצבע וחלק משני אלצבע וחמש
מאות מהלצבע על הדקדוק ולא חלה לומר בקרוב מעט מאד חומר מדה שיהיה בה בצבעה
אלצבע פחות שחי הששיות אלצבע ברום שבע אלצבע פחות שחי הששיות אלצבע וכבר ביארנו
עמימים ברות כי האלצבע שמשערים על ההיטוד ואי עשיתי מדה בתכלית מה שיכולנו מן
הדקדוק ומאל"פ הרבשע המהרה בכל המדות תכלי מן הין קרוב ששה ועשרים כחשים
הנקראים דרה"ס צערי ומן המים קרוב לשבעה ועשרים דרה"ס ומן המטה קרוב לאחד
ועשרים דרה"ס ומקמה החס כגון שמה עשר דרה"ס ומאל"פ שיעור חלה בזהוה המדה
המש ממאות ועשרים דרה"ס בקרוב מקמה חס ואלה הדרה"ס כולם מאירות וכמו כן אלה
השירים שמהרה מאירות גם כן והלכה כחכמים: ג משעיר ואלצבעין אף רכש של שח"י והלל
כמו שנתבאר בלכות והיו גרים ונשאר בשפתם לענין שפת עובדי כוכבים והיו אומרים אף
במקום הין והלל היה אומר כן מלא אף כמו ששען מהס והוא מה שאמרנו ברישוי"ל קיב
זרם לומר בלשון רבו ישי דמי שקורא מלא כן מלא אף ואומר שהשביני כחלו הוא בין הין לין
הקריאה הראשונה הוא שלמדה מלא מורי"ל שלמד מפי רבו ורבו מפי רבו ז"ל והוא הדין
שלאש קבין זה חתי סאה ולוג רובע הקב לפי שהקב ד' לוגין וכבר ביארנו שם שיעור הלוג
במסכת ונגדדים אורנים ובספר ההלכה כפי מה שהעידו שני גנדיים ועוד יתבאר
פקידה במסכת מקוואות. והנהגה בנשען הראשונה וצנייה לפני זו אל"פ שאין זהם עדות לפי
שהם גם מחלוקת שח"י והלל אף הלכה כח"ל משייה בשלש משניות אלו אחר כן חזר לחת
טעם לחוק דבריהם ואל"פ שאין הלכה כמותם והביא לה מה שדומה להם אחר כן הביא
ההלכות שדמה שח"י עמנו בכן כדעה חכמים אחר כן ההלכות שסברת שח"י איהו
סברת חכמים אחר כן ההלכות שחזרו צית הלל לירוח כב"ג וסיים הפרק ותז על העדות
שהם כוונה במסכת: ד שלא יהיה אדם עומד על ידינו כלומר שלא יפטר לקיים סברתו
וישמוד זה וידועו שישנה סברתו כי אבות העולם והם שח"י והלל נדחו דבריהם ולא עמדו
חכמים על דבריהם כמו שקדם: ז כוונת זו המשנה כי כשיהיה ב"ד ששעה מנעם כדעת
יהוד אף ב"ד אחר יכול להלוק בזה ויפסקו הדין על דעת רבים אלא אם היה גדול במשן מן
הב"ד שקדם ששעה הוא שח"י יהוד וגדול בכתבה ממנו כלומר שיהיה ראש ישיבה זה הב"ד
חסם מהואו שקדם: ו אחר שקדם לו המאמר בתומלת קיום דברי יהוד בין המורנו והוא
שאפשר שיתבטק ב"ד כסברת איותו יהוד ח"ר יהודה לאיזה טעם זכרו דברי יהוד הנדחה
כלומר שאין עשירי ב"ד לעולם כדבריו ואמר שהטעם והנחלי הטיב יהיה בלואו
הדבר ותשג שהכל מודים בו וימלא שששים חלוק הדברים ויבא בלבו ספק אז נודע לו שזה
הדבר שלמד הוא דעת יהוד וכבר נדחה: ז השקור אלצנו כי רובע הקב ממועט בזה שמה
באל"פ אומרים שאפילו היה זה היעור ממחיה הרבה יומא באל"פ ובי"ה מחטים היה שני
נחלים שיהיה הרובע כגוף אחד זה הגיה והנחלי הטיב יהיה בלואו
הרובע עממות מותר מהחד ולא יהיה רוב צמנין או כשיעור רוב המנין הוא מאה ועשרים
וחמשה עממות לפי שמנין עממות האדם מחטים ומומה ורבעים כמו שנתבאר בפ"ב מהלכות
ושח"י אומר אפילו יהיה רובע מן עמם אחד הוא מטמא בזהל והלכה כב"ב: ח הכרשעים
הם הנקראים צערי חס"ל"ה צערי מיוחדים אחר מאל"פ אחר מאפיקה בטומאה ר"ל
אפילו איותם לבהמה בטומאה האול והם מחבל בהמה ומותר לו לטמא איותו בידיים וכל זה
בעת אכילת הבהמה אצל בעת נפילתם במים ובשעה שממרטין איותו בידיים אף עומים זה אלא
בשהיה ואסור לטמא איותו בזהוה שעה: ט ב"ג אומרים יאכלנו לרד. פירוש אומרים שאין
צורין אותם ולא ישימו אותם מוכשרים לקבל טומאה ואפילו לבהמה בטומאה אצל הרחי

שנורטין איותו ואפילו לבהמות גריסין שמה יתטמאו והשניה העבה מקרא לרד והלכה
כב"ב: פו ב"ג מחטין לו לזרף הסלע כולו בצמעות והשם אול"פ שאין מוציא איותם כולן בפעם
אחת זה חס וירושלמי. וסלק הוא חתי סלע: ור"מ אומר כי כשיהיה אחד פירות מעפר
שני ששים שלשה דיגרים על דרך משל שאין מותר לו שיקח אותן פירות עם דיגרי כל מנע
מעפר שני ואמר כל זה כלומר הפירות והדיגרי ממואלן על דיגרי זה לפי שהדיגרי כסף הוא
אחמים מחטין כגון זה. והלכה כחכמים: י סלע הוא שני שקלים ודיגרי רביעיה סלע
ורביעיה הוא רובע הסקל והוא חתי דיגרי. ואל"פ רבוי אספרים והוא דרה"ס בלשון רומי
ועד היום לא נמצא לנו כמה אספרים בצלע וכשראה אדם צירושלים לפרוס סלע ויחזיר
ליקח בו מה שירצה מחטין צים שח"י לשום איותו כולו מעות ובי"ה אומרים חתי הסלע מעות
של נחשה [וחתי] (מנופה) כסף והדיגרי לפני חכמים והם שמעון בן פוזי ושמעון בן זמא
וחנן המצרי והגיהו אומרים שישיר איותו דיגרי רובע בלבד ור' עקיבא אומר שמעיה שמעיה
יסרוט ושח"י אומר שהדין שיתן סלע לצעל להנות ויוליח מה שצריך ממנו מעט מעט עד
שיוציא הסלע והלכה כב"ה ומשנה זו עם הששים שלמים ככר פירשטם בפ' שמי ממס' מעשר
שני: יא מנהג הכסאות שיתצות הכלות עליהם שיהיו עשיות חסן ויהארו ויחשור ויחלה
וליהור מהחזיר ומחטין איותו פתוחים והם הנקראים חסין כלומר אף החתוכות המטהרות
שמדיקות עליו: ומלבן של כסף רובע מווייר ששמים על הכסף לשבט הכלה עליו ואותו
הרובע בעממו כשהוא נפרד איו רחוי לשיבה: שמואל אומר אף העשוי בה כלומר ואל"פ היה
הכסף מגוף הערביה שהוא מטמא ופירוש א"מ אומר בלאו קמה שהוא מטמא שמשכב הכז
וב"ה מחטין ומחטין הכז כמו שנתבאר בפרק א"מ בפרק א"מ ואל"פ היה חסן ויחלה כמות הלל: יב לזה
מבואר לפי שמשעה שהחירה לה העורה שתישא תפול כחוצה לפי שנתפלה הכחוצה כלומר
בתפול צית דין כשהמח"ל לאחר תפול מה שכתוב לפי כמו שנתבאר בלכות ויבד קומה
הלכה זו בפרק חמשה עשר ממסכת ויבד א"מ יב א"מ אומר כי שיהיה עבד של שני שושפין
וישחרר מהחזיר ויחוקו לו שרבו ונעל ממנו קמח דמיו ושחרר לקחו בליותו הדמים וכן
אילו היו חלומים הרבה ושחרר אחד מהם חלק ממנו מכריתין הנשארים לשחרר כלומר ישימו
שמורו וכבר קדם פירוש הלכה זו בפרק רביעיה מעיטין: יד אומר רחמנא וכל כלי פסוח
אחר אף נמדי פסוח עליו טמא הוא ואם היה עליו נמדי פסוח יגלו כל מה שכתבו מחלוקין
ומשקין וכלי חרס וכלי חרס וכלי חרס וכלי חרס וכלי חרס וכלי חרס וכלי חרס וכלי חרס וכלי חרס
באלה הפרק כמו שנתבאר ופרש איותו ב"ג ט' מייסכת כלים ומפי הקבלה למדנו שהכלי נאכר
בכחו שיעל בלמדי פסוח הוא כלי חרס וכבר ידענו כי משקיותו של מה שיש אצל עם הארץ
במא על גבי עם הארץ ואל"פ אולי ונגדדים ויבד קדם מזה עקרים ואל"פ עם הארץ
חגיגה ועוד יתבאר לו הדיגין בזה הענין במקומו ממסכת טהרות ומשקיותו גם כן כי כלי
כמה איו חוץ בפני הטומאה ואינו מילי מה שכתבו ואפילו היה מוקף למיד פסוח לא יזיל מה
שכתבו ויתטמא מה שכתבו ואל"פ לא יתטמא בזהל הית הוא טמא אב עש הארץ ואם
למדנו לעת הארץ האולקין והמשקין והכלי חרס שח"י החס חסן ופסוח בזהל המה אל"פ כבר
היו לובס הנמדי בזהל לא היה בזה [ל"ל חללנו] חללו ספק בהם טמאים היו ועמלים
בשאר ולא נחוש שמה יבקש אותם ממנו חלמדי חסם לפי בתלמודי ההימים ידועים שאובלי עם
הארץ ומשקיו וכלי חרס שלו טמאין וחי אפשר לטהרם לעולם לפי שכלי חרס אף להם עברה
אלה שצריים כמו שיתבאר בפרק ראשון מכלים וכמו כן הארץ ואל"פ ממשקין ומח"י אף
מתטמאין לעולם כמו שנתבאר במקומו במשקין אצל שאר כל הכלים כלי עם חסן
ונגדדים ויכל התלמוד חסם לשאל אותם מעם הארץ לפי שיערה אותם במקומו מפי טומאת
עם הארץ ויתטמא בהם בקדשים אחר הערב השמש כמו כן נחוש חס נאמר כל חרס מילי
על הכל על פי עיקר דין תורה ששאל התלמוד חסם שח"י חסם הארץ ואל"פ עם הארץ זה
כלי טהור כמו שהושב עם הארץ שיעל בלמדי פסוח והוא איו ידע שכלי חרס המוקף למיד
פסוח לא יזיל מה שכתבו ויזיל איותו התלמוד חסם ויתטמא חסן אף עליו טומאה
זולתי טומאת מנע עם הארץ ויעביל איותו יעריב שמשו ויתטמא בו בקדשים ואיותו כלי פסוח
מז בלי ספק וירדו ויחשור שלישי ושניעי לפי שכלי עם חסן עם חסן ואל"פ המה אף חוץ
ולפיכך יאמרנו שאין מילי זולתי אובלין ומשקין וכלי חרס בלבד שאין שולקין איותו מע"ה לפי
שהם טומאות גבן ואין להן טהרה במקוה אב"ל שאר כלים שאפשר לשאל מהם איו ידוע
שנשטמא בזהל המה ויחיים נגילים בזה הלמוד פסוח זה הוא הכוונה שיעונו בית שח"י ואמרנו
כשנשטמא אובליים ומשקין שכתבו לעממו טהרו וכתבתי להם לפי שיתמלקו הירוק מלד עם הארץ
ממנו כלי טהור מטומאת מת ויין לנו איותו שהוא חשב שיעל בכלי חרס שלו המוקף למיד
פסוח לפי שאין אנו יכוילן לחלק הדיגין ולומר שכלי תלמוד חסם מילי חסם הכלים וכלי ע"ה
איו מילי אלא על האובלין ועל המשקין ועל כלי חרס בלבד גרנו על הכל דרך כלל דין אחד
ואמרנו שכלי חרס בין שהוא של ע"ה או כלי ח"ה דיו שיהי לפי שיתמלקו הירוק מלד עם הארץ
ושם טמאים במה ובשבתם אותם ממנו וידועו בזה ולא יתשוב בהם טהורים ונחשוב אנו
שהן טמאין על גבי ע"ה בלבד והוא טמא במה כמו שביארנו ועוד אביא פירוש דברים אלו
וענין זה בעממו בפרק עשירי ממסכת כלים ואל"פ דמי זה הענין:

פרק שני

א ערך נתבאר בראש סדר טהרות מה הם אבות הטומאה ומה הם החוליות ולשם יתבאר
שכל הנוגע בלב מטמא הטומאה נקרא ראשון והנוגע בראשון נקרא שני והנוגע
בשני נקרא שלישי והנוגע בשלישי נקרא רביעי וכן נקרא הראשון ולד הטומאה כמו שנתבאר
איותו ששטמו אב ונקרא השני ולד הטומאה וכן כתבנו מלא ולד כפי מה שיהיה הסדר וכן
אמרנו בראשון ואל"פ שמה אחריהם ולד הטומאה לפי שהם כולם חוליות אב הטומאה
ומה שאמר בכאן ונד הטומאה הוא שני וממה שזכרנו עהה מדע שהבשר שנגע בולד הטומאה
יבוב שלישי לטומאה ובשר שנשטמא בזה הטומאה ראשון ואם שלישי בראשון חזר שני כמו
שזכרנו שהנוגע בראשון יהיה שני וקרה הדיענו צדוות זו שהשלישי מותר לעשותה לפי שאמרנו
השופטת איו מדרכין אצל מדאורייתא השקור שח"י אובל טמא אף וכל שני אומר

בפומחה אלוכלין פומח הוא ולמדנו מפי הקבלה הוא פומח ואינו עושה פומח כיוצא בו ראונו לומר
 אינו פומח וזלמו מן האלוכלין אבל מדרכנו הוא פומחה אוכל ולפיכך חוזר לשלישי שני כמו
 שהבאר במקומות מוסר סקרות והוסף ר"ע על זה והעיד ששלישי מותר לעבדו ראונו כמו
 שאבאר ודע כי פומח מה מכלל אבות הפומחה ואדם שנגע במה הוא אב והנוגע בלב יסוב
 ראונו וכן מצינו ר"ע כמו שקדם ביאורו ואם היו הנוגעים במה כלי מחכות הם אינם נעשים אב
 הפומחה כדי שמתנה מאחריהם ראונו ופי' אבל נעשים הם והמת דבר אחד והנוגע בזה
 הכלים יתקמח פומחה שבעה והוא שיצוב לרע הפומחה ומזמן ממנו ראונו ופי' זה לפי שכל'
 במלל חרב או במה ולמדנו מפי הקבלה חרב הכי הוא כחלל וכן פיר' כלי מחכות ונגידים דינם
 ודין החרב שזה והאדם החנו צבלי מחכות לאשוקי כלי חרב שאינם שוים אב הפומחה כמו
 שנתבאר בימים וכן כלי עץ וכלי דומה כדן החרב הנה אותם פומח פומח אב החרב למעלה מן
 האדם לעולם בפומחה מה בחדרנה ולא כפי אדם במה חוז האדם אדם אב הפומחה כלי
 ספק ואם נגע אדם בראשו [היינו נמי שנגע במת] חוז הכי ראונו כמו שביארנו ואם נגעו
 כלים בזה היה זהו פומח מה והוא אב הפומחה אינם נעשים הכלים ראונו אבל נעשים
 אב הפומחה וממנו יתחיל המזין ר"ל כי הנוגע בהם נעשה ראונו והנוגע בראשו נעשה שני
 וכן העקרים והמזילות שירך לרע בענין זה אמרו כי הוי שהפומח אדם כנגע
 מונה זו ראונו ופי' ואלה הכלים הם פומחה אדם כמו שנתבאר זה ויתפרסם בלשוניהם
 בראש אלהות. ואמרו בכלן ר"ל ר"ל של מחכות שהוא בכלל דמי הכלים כמו שזכרנו אבל
 נר של חרב אינו כן מן הטעם שזכרנו זה הנר של מחכות שפומח פומח אב והוא נעשים
 אב הפומחה כמו שזכרנו והעבר הנוגע בזהו חרב נעשה ראונו ופי' שהפומח אדם כנגע
 חסרנו הוא שלישי כמו שנתבאר עוד במסכת סווליוס וכשהוא נר הנזכר חוז ראונו כמו
 שאמרנו ומה שנתבאר לר"ע ליתות הוא אב הפומחה כדי שיהיה השמן ראונו ופי' שפומח אחרים
 מדאורייתא אבל אלו סבר שהוא מדרכנו כמו שהוא פסק ההלכה והוא מסתיק פומחה דרכנו
 [עין סיפורו למב' פסחים כהנא ז'] הוי חזיר נר של חרב שפומח אדם כנגע
 שפומחו בלב הפומחה או בראשו או בשני חזיריו ראונו אבל כל זה הוא מדרכנו כמו שנתבאר
 במסכת סווליוס ור"ע אמנם בקב שיהיה השמן ראונו מדאורייתא והסיר להשיב השלישי ראונו
 להסיר לו פומחה מדאורייתא כפי שזכרנו ואלה השני עדות הלכה במתח. וכבר קדם פי'
 הלכה זו בפירוש חכמים: ב דברי ר"ע דעם דכביר בעל מוס שכתב על פי חכמי
 שאלו אלונו כמו שנתבאר במס' ברכות וכשהוא נר חרב מותר ליהנות בעירו אם היה אותו
 בכבוד ביד כהן יסנה ממנו הכהן ואם הוא ביד ישראל הנה ממנו ישראל כמו שנתבאר במקומו
 בברכות והלכה כר"ע זה ודברי חכמים בכבוד חמים שנתבאר בהקדמתו בראשונה ונמלא
 טריפה דמי לרע חכמים ויבאר השם ויפיר העור והלכה כהנא: ג שאלו קיום הנג
 אלא בחומתו לפי שקיום השם אמנם הוא בעדות העדים לא בגוף הכותבה ולפיכך כתבו
 האשה גיבוי והוא מוחלת אבחו שמהלה לו על הכותבה לפי שהעיקר על העדים ועדות זו
 מעדות חזק חנינה סגן הכהנים והרביעית על המחוס שמהלה בשם זה כי כשהעדים קדשים
 בעירה ודין השם חסדין חוקר מלא בשם מחוס טמאה פומחה מה והוא כשירך אותה
 שהיא המתה שפומחה במה ואזכרה לו ונסתקם לו אם נגע אותו הסכין במחוס או לא נגע
 והעיקר אליו שפסק פומחה ברשות הרבים עבור וכבר זכרנו זה פעמים מה שקדם לנו מן
 הפירוש ועוד יבא ביאור זה במסכת סווליוס והעזרה הוא אללנו בחזקת ר"ל לרוב השפמות
 בני אדם ועוד יבא הסכין והוא שמתק הבכר והטובין אבל הכשר הוא עמל כמו שפסק לפי
 שהמתח הפומחה נמלאת בו וכבר ידעת כי מן העקרים המפורסמים שהאזכרים אינם הפומחה
 אלא חקר הכשר ולפיכך העמיד הלכה זו בפרה של זכחי שלמים שהעבירה בניהר ושמה
 ודין שער טופח עליה כי הפירה כשהנוגע בניהר יתמלא גופה שבפנים צמים וכשהעבירה
 נכשר הכשר בלאו חמים והוא הפומחה והאדם הנכביר לזה ולא למנוע שהשם היה נגרה
 במים מן המימות שמתמלמן בה צבית המכבדים לפי שאותן חמים אינם מכבירים כמו שנתבאר
 במסכת זו וחוץ מן האמרו משקה צום שמתחיל דכן ר"ל טהור ומן העקרים שהאזכרים
 אלא חמים הפומחה אלא הדיים כמו שנתבאר במס' שערות וצום' ידים זה מדרכנו וכפי עיקר
 זה כיון שהשם פומח אינו גס מן הדיים שמתחיל ללוא עיקר אהר אלליו מן פומחה עיקר
 במקדש והוא דאמר ר"ע זכינו שאין פומחה ידים במקדש ר"ל כי רבנן שגורו פומחה ידים לא
 נזרו על הדיים פומחה במקדש ואם נמלאת זו המחה הפומחה בחוד הכרם הכל הוא טהור
 לפי שלא נגע בשם שיטמא אותו ולא נמלא ג' הכרם עליו לפי שהמסקין שבו משקה כרות
 ואינו ראוי לבלוס ואלו מן הכלל משקה והוא ר"ל שש פומחה אבן שש פומחה כרות
 ואלו העדות ברורות: ד כרם שם לקבוצ החכמים שנתקבצו ביניהם זה לפי שה דומים
 שביניהם ש רות שרות כשרות הכרם והשם יתבאר קרא כרם ישראל כרם שנתבאר כרם היה
 לידיו: ה הוא חזיר כי כנגע פומח בזהו בזה כליו נגע בירק ולא נאמר שירך נמלא
 מן הפירה: כמין כובע כמו כובע הברזל בלונגין בשעת המלחמה כלומר שהיה בנמתי אהל
 ועדות זו כפי' ג' מן סווליוס: ופעמים שמתלם שכולת אהת מן המגל כבעת הקזיר ויקר כל
 מה שטיביו ואמר כי אם יהיה ראשו משיג לקמח שלא נקברה והיא מתחברת עם דינה כדן
 שאל הקמה והיא של בעה"ב ואם היא נראית כולה מיוחדת נכרדמ מן הקמה היא של עיים
 שדינה כדן הלקט וכבר הביאו אלה העדות במסכת פיהה בפרק חמישי: ז ומקמח ערים היא
 שהיה סביב לה ערים ה' נפיים ואם נאמר מן אותו הערים שיעור שיעמוד הדינה העניים
 וסלו שלאופי בו העניים מכל הדידים הוא מותר להחיות מן הפירה האובנת הנפיים שיעור
 עבודתה והוא ששע טפחים מכל לרע שהיה עבודת הכרם מורה אהת מן הנפיים ויחיות
 הכאר וירע בו חמים ומה שיראה ויהיה הרע בלמגע והערים המכבדים היתה נגה זו
 קמח בענין שלא יהיה בה מלא בוצר וסלו מכל עבר לא ירע בטובו שום דבר ואפי' הרחיק
 שיעור עבודת הכרם מכל לדיו לפי שלקמחתה נראה הרע עם הכרם כליו הם מוצרכים
 והיא כלאים וכבר נתבאר בס' חמישי מכלאים כגון זה הענין הרבה עדות אלו כולם נכונים:
 ח משים מורסא כותנה חכמי צדו: ולפסין אריותות מחכות כל עיירות ועירויות ואריותות
 שזה מיוחדות אל עיירות ודברים אלו נאמרו לפי ר' ישמעאל ופי' מורסא וד נחש לא אחר
 בהם לא חזיר ולא מותר וכמו כן בלפסין אריותות לא אחר גם כן לא עומדות ולא סתבות
 ונבא רבי יהושע וביארם כמו שאמר הוא וזכר בירך יהיה חייב ויבאר שהיה ספור וכן אותן
 אהל

המהבחות בליו פומחות מתמחות ובאיו אינן מתמחות ואמר שמהם מורסא אם כוונתו
 להרחיב פי המכה לעשות לה פה שזה כוונת הרופאים ר"ל להרחיב המכה הוא חייב ואם הוא
 מכיון להוציא הלה הוא מותר להחיותו והוא ענין אמרו פסור וכן סלד נחש אם טוהבו
 להפעקם בו כדי שלא יכבדו הוא מותר להחיותו ואם הוא לר או להתפרשות צבצרו או
 בעצמו הוא חייב סקילה ולפסין ואריותות מחכות עשין אותן מזדונות וכשנפלים בשוים
 הולקין אותם בלמגע ונעשין שפי מחכות כמו שזכרנו בכוונות סוכות וקודם חלוקן סבר
 ר' יהושע בן מתיא שכן מתמחות בזהל חוב ר"ל כשנפח אופן הזב וגדרו אותו ואין
 מתמחות בזהל המת והפעם בזה שכלי חרס לא יטמא במה ולא בשרץ ולא בזולתם אלא
 דרך פתחו פומחה ואינו פומחה דרך גבו זה הוא הפורסם וכבר זכרנו שיקר זה פעמים ושד
 יצאו יצורו בברק שפי מכלים זולתי כפומחה הזב בלבד ר"ל כשנפח בנפח הזב לפי שאין
 זו עד שנתבאר מאוירו לפי שאינו פומחה בענין שפחה בו פומחה שכולל לומר דרך פתחו על כל
 פנים אבל נאמר שהזב פומחה לו ולשון הפומחה אין עומחה לכלי חרס אלא מאוירו וכפי
 הפז ובשביל אלה העקרים אמרנו באלו הלפסין קודם חלוקן כיון שאין להם חזיר ולא דרך
 שכן שאלו פומחה כיון שישן מתמחות בזהל המת והמתמחות במתח הזב חוב ר"ל חוב
 כרבי לרוב שהם גם כן אינן מתמחות במתח מזד חרס זה כי אפי' שלא נחשו לאויר כהיבם
 הזב מ"מ נעמד שיהיה כלי שנגמרה מלאכתו זה לא נגמרה מלאכתו הוולו ושאר כל שום
 דבר לעשות אחר הבשול והוא למלא אותו. ואין הלכה כרבי אליעזר ברבי דוק לפי שיעקר
 יצאיו שאלו פומחה כיון שישן מתמחות בזהל המת והמתמחות במתח הזב חוב ר"ל חוב
 השום והסודר והמלילות אומר כי כשרץ אותם מיום ששי בערב להוציא מהם לתומם
 וכנגם שבת והם מרואים רבי ישמעאל אומר שזיילת מדוכתם צדו ויוציא לתומם ופי'
 שרבי ישמעאל תלמיד ר"ע הלכה כר' ישמעאל: ז זיילת אשה צביר על זכר ר"ל צבצב וסר
 על זכר וצביר שכל כיון שנתבאר מתמחות בזהל המת והמתמחות במתח הזב חוב ר"ל חוב
 שמוחל לשה ללאת בו שבת ופי' המלמרים הכשרים ברורים ונעשה כהם: ח סנדל של
 יסירין מנגל מעין שקוראים צבירי קנקל' היו לונגין אותם השפומחן כבוד כדי שלא
 ישרפו רגליהם כבוד ואמר שכליתם אותם הזב מתמחה ונעשה משכב זנות ויחייבו צדתי
 משכב זנות שפי מור וצבירי ר"ל כשהיה ונאמר מן אותו רוב ארבעה פסחים ולמטה מתמחה
 ומקבל פומחה כמו שהוא מקבל כשהוא שלם כמו שנתבאר פרק שמימי מכלים וכן הכהה
 כשיסרו מאויריהם שני לוחות ומנגלה הפן חכמים אומרים שכבר נפסק אמרו והוא בכלל
 שרבי כלים ואינו מקבל פומחה ר"ע אומר שהוא מקבל פומחה כמות שהיה קודם לכן כמו
 שנתבאר בפרק שמימי ופסחים מכלים. והלכה כחכמים: ט הני ריבוי שנים החיים כלומר
 שיהיו ימי חייו רוב מהי אביו לפי כשהוא קרוב לו במזגו יהיה קרוב לו בימי חייו בלא ספק
 ואלה הדברים נוהגים על הרוב וכן רוב הדברים הפעמים הם על הרוב וכן על הרוב שהלכה
 כשהוא בעל כים הוא מורישו לבנו וישאר הבן מיושב בשאר אביו וכן כשהוא חכם הוא למד
 לבנו על הרוב ובתוספתא חכמים הולקין על ר"ע שאין האב זוכה לבנו בחמשה דברים אלא עד
 הפרק שדין לא הגיע לעונות חיוב מזוה אבל משהגיע לפרק אה הוא לרוב זוכה לעצמו
 ואם לאו אין אביו זוכה לו: וכמה שר הדורות לפניו והוא הדין כלומר כי יבוא זמן הקץ שהוא
 מספר אנשים חוזר למספר השנים ועל זה יהיה גזרת השם ית' שאחר כך וכל דורות אנשים
 אחד מוליד שני יהיה הדבר שיעור שם עזרת המלך והוא שיהיה ראה מן הקץ שאתר השם
 יתברך לאברהם עם היהוה שנים מונים ארבע מאות שנה השיבו במספר אנשים ואמר דוד
 רביעי וצבוי הנה וכן היה לפי שקהת מיוודי מנשים ומשה מיוולו מנשים ונמי משה נכנסו
 לארץ שרד ממנה קהת וזה דור רביעי לפי שאמר השם יתברך דוד רביעי וצבוי הנה הוא
 מתחיל שערד משה שנים כשש מן הארץ ר"ל שיהיה מן המלכים כמו שנתבאר בפרק שאלו חכמי
 משעה שילאו מן הארץ הזאת עד ארבעה דורות יצבו אליה: י ר"ל השבתות הרלופות אותם
 שקיבו שבתות בימותם קתם לקתם והוא אמרו וספרתם לכם ממחרת השבת וקראו יום
 ראשון של פסח שבת כמו שאמר ראה וזוה שישפרו אחריו שבע שבתות המיוחדות אליו והם
 שבע וארבעים יום כמו שיש מפסח ועד שבת פסח וזוה המלכות אלל המלכות בלחן וקף
 על פי שאינם מכוונת המסכתא ואין כס עדות וכמו כן הלכות הרבה שבלו במסכתא זו ואין
 בהם עדות מוסר מאשר הוזכרו במקומותיהן מן הפסחה הוא מה שאמר ק' והוא כי כל דבר
 שבה במסכתא זו ובלכות דברו בהם שמה שהשדו וזכרו בהם שמה שזכר ודעו בהם
 כמה שזו חזר וצבוי יום וצבוי יום אחד בעצמו והוא יום שהווינו ר"ל שמה שזכר והוא
 אמרם [ברכות כה]. עדות זו ביום הקבוע וכן כל מה שיאמר במשנה זו ביום שביל אותו
 היום הוא אומר ואלה הפעם פמלא כזו המסכת הלכות מעינים משונים ודע זה ושמרהו:

פרק שלישי

א לפי שלמדנו שרבי דוסא אין מטריך לפי דעתו חיי שיעור להשלים בו שיעור פומחה
 פומחה נגע ובפומחה משא בין כמה בין צבילה ועוד ויתבאר לך בהרהר מקומות
 מוס' אלהות כי כשיחיל האדם הוא עצמו על המת או על מוס שיעמח מן המת בזהל שהוא
 פומח וכשהיה האדם בבית שיש בו חיי זית מן המת ויוולו אבד מלבדיו חון לבית ונע. בהני
 זית אחד או יגע בהני זית בקלח גופו שהוא עמל לגמח חכמים ויראה מה צבונג ומאיל זית
 כפי שבתים שזה וכי אלה השני מינין משא אחד הם אחד כן אמר אבל הנוגע בכחתי זית
 ודבר אחר מחיל עליו ועל כחתי זית וזוה ויהי כי צבונג ומחיל אינם משא אחד וכבר
 ביאר הגמרא [ברכות נח]. פירוש זה המחלוקת כפי פשוטו ואמר שנוגע ומחיל שני שמות כמו
 שנתבאר בבבא בתרא אבל הנוגע בהני זית ודבר אחר מחיל עליו ועל כחתי זית טהור ואולם
 אמר בתמיהה ובמה טעום בכחתי זית ומחיל על זית הוא כמו שאבאר והוא שהיה חיבה
 על דרך משל על גבה חל זית מן המת וחיבה שיהיה על גבי רעשונה וכן זו לו פתוח מפסח
 והוא מחיל על אותו חל זית אחר וכי יגע חיי זית אחר מן המת בזהו הדינה העלוונה הנה
 היא נקמחת לפי שמתוך החיי זית שנגע בה לחיי זית שהחילה עליו וכאלו נגע בה זית מן
 המת ואמנם שחייב דין זה לפי הדין גובה מלמותו חיי זית שהיה מעכה שהיא פריית משיעור
 אהל

האם לא כמו שכתבנו במקומו ממסקת האלוף אבל אילו היה צ"ע שהשי תיבות טעם או יותר לא היה נסתם הטובה ומביא לדעת הכמים לפי שנגע ומאכלי שני צמות זהו פירוש חמרים בזמנא דר' לר"ה ב"ן שני מגדלין עסקין ואין ציוריפוחח טעם שנגע הוי זית בטיבת התחמורה ויהיה זהו זית בקרקע התיבה העלוהה בענין שיאכל הוי על הטיבה התחמורה וצ"ע זיתן פוחח מסתמא הוי גם כן מסתמא על הדך שזכרו לפי שנחשוב הכל נעשה לקרבן והדין זהו זית אחר התחמורה ואין בטיבה טעם הוא מן הדבר אשר הוא האהיל בו הוא האהיל עליו אבל מאכלי בזהל שלם וטעם אלוהי נאמר לדעת חמרים כמו שהמשיל באמרו אבל הטעם צדקה זית כ"ו וד"מ חוקל וזמיר מבנים גם כן שזכרנו שאלה ונגוע מתערבין ואין הלכה כר' מאיר והעולה גידתו מה שנגע בכוה"ק זית ומאכלי על הדין זית טעור אלא אם כן אין זיתו וזינו טעם שהכמים מטמאים וכן א"ר הדין הוא המהיל וזינו זיתן הדבר הוא מאכלי עליו פוחח מטעם רבי דוסא וזמיר לפי שהוא אלא נוגע ומאכלי וחמרים מטמאין לפי שהוא אלא כיון שנגע בשני הצדדים כיון שאין זינו וזית זהו זית אחר ריחוק חזיר האהיל שהוא זינו פוחח מטעם ואין הלכה כרבי דוסא בן הרכינם בכל יודו ויתבאר פירוש הלכה זו בקרבן שליבי מחלעת : ב אובל סודו הוא בעלובלים מטמאים שזכרם החלוקים הם צדושים במקום אחד כגון חנושים או שפסין או אסתורוניי כשנגעמאו והיו פשוטי ערימה וצאוהו ערימה כצדקה אחד שיעור עומתת אובלין ר"ל זיהו השיעור מה שזכרנו שמתחיל בממא וזמיר ר' דוסא אמר הוייל והם פרוזין ואחי' בזמן שהנגע האחד מהם פצוה לזין מטטרפות לכצויה ולא יטמאו אובלין אחרים ששטמא זכין : ודאמרו ככף שאינו מהמיל וזינו ששוי מנוגע העיקר אללנו שפירוח מעשר שני אינן קפדין אלא בכסף מוירד אחר רחמנא וזתו הכסף צורך ואמרו ז"ל דבר שעליו זרכה : ועוד צדיים כשנגעמאו בדברים שמתמאין את הידים בלבד וישאר הנזק טעור כגון שינגע בידו אובלין שמתאין או מסקין כמאין הנה הוא יסבול ידים בשים ויהיה ידיו כמו שזכרנו ועוד יתבאר זה בפרק שמיים על שר ממסכת הולין ואין הלכה כר' דוסא בישום דבר מה : זולתי בפרה הדומה והיא הנקראת חמה בהלת כדאמר רחמנא חמהא היא כי כשנגעמאו יודו נעמה כל גופו ויהיב לטבר וכבר נתבאר זה בחגיגה ועוד יתבאר היסוד בעסקה בפרק שעירי ממסכת פרה ור' דוסא אמר שהוא זהו אובלין וזינו מטמאין ולא יטמאו כל גופו ואין הלכה כר' דוסא בעלום מהם זכר : ג משו האבטיח חזרת והרובע צבטותו וקריתת זיק הקלוות שחופים ומשליטין מן הידך כשמתחין אותו לכשל : ואמר מה מנה ופרס ידך מכל חמת מהם ומתשים דיריך שכן צבעה שפשים טלע והוי ומה שאמרו הכמים ז"ל כל שיהו שזנו מן החמסה רחלוש ששים סלעים ובלנד שיהא החומס שנים עשר סלעים מכל חמת ועוד יתבאר זה בפרק שמיים על שר ממסכת הולין ואין הלכה כר' דוסא בישום דבר מה : ד חוללות המחללות הנעשות מן הנמי ויוזאו בו וסוי עשויות מלאכת עבה ויהיה להם טפה טגיב כמו שכתבנו בחמרה טוכה רבי דוסא אמר בהן נטמאות זמח בלבד ואינן נטמאות במשכב הזב לפי שאינן ראויות לטבס עליהן וחמרים אומרים שכן ראויות למשכב ולפירן מתחמאות ששקפה הזב גם כן ואחרים אומרים נטמאין והן ראויות ממש בטעם עבות דבר אמרו בגמרא שכן עני מלקט שלשה חופין להלות בנזאר כמו הקנהיה ורבי דוסא אמר שאזכה קליעה חינה כריניה ולא ידע אותן חופין כדברים ולא יטמא מלבד אותה קליעה שמיטיבין במכסוים בלבד כדומר האזננס שפייגיל מלה מורכבת מן פטיל גיל וחמרים שמתמאין אותו רולן מלבד הקליעה ששקפה הזב כדאמר רבי דוסא אמר בהן נטמאין כשנגעו הקלע בחיור ורובוה הלכה כרבי אבהו במקום הנל או מיחד ואין הלכה כר' דוסא : ה הקלע הוא כלי שזורקים בו האבנים והוא לשון המקרא וקלענה בחור קף הקלע וממנו נגזר קליע בלבן וזרמיו ידוע ומתורסס ושמו קלעווי שני יתרון לרובין אחד מהן בקלעו לול הכנס בו האצבע והוא הנקראת ציה אצבע והיא האהיל הוא שחופין זיד כשורקין האבק וכשנגעו הקלע בחיור ורובוה הלכה כרבי אבהו והוא אותו מידו ויחמע ממנו לליל כמו שחיים בשקוס ולפיכך נקראת שקיע ההכה בשום כמו שכתבנו בשקלים (פ"ב) באמרו בן צבי על הפקוע והמקום מן הקלע שמימיים בו האבק הוא ציה קבול שלה ואין הלכה כר' דוסא : ו כשחמרה נבטיה וטפורה איני נאחמנס על העיקר שפירוח ששקפה הזב כדאמר רבי דוסא ומה שזכרנו כשנגעו הקלע בחיור ורובוה הלכה כרבי אבהו ועשה זוהי כמו שזכרנו בקידושין בפרק אחרון . ואין הלכה כר' דוסא : ז הספק הראשון שיהיה המזורה ראשון עומד תחת אל ויעבור איש טעור משם ויחטפה את נכנס תחת אהל המזורה ויחטמה כמו שכתבנו בפרק שלשה עשר מנגיעו או לא נכנס עמו בזהל . והספק השני שיהיה האיש טעור חזר אל ויעבור על המזורה תחת איתו הלל ויחטפה את עומד המזורה כשנכנס עמו תחת האהל ויחטמה או לא עמד ולא חטמה אותו כמו שכתבנו באותו פ' מנגיעה שבטיהיה תפוח עובר לא יטמא אלא אם עמד ועל ענין זה אמר בסוף המשנה טעם כהאיל ספק לא האהיל. והספק השלישי שיהיה דבר עומד צדד"ה ודבר טעור צדד"ה . והספק הרביעי שיהיה הענין שבקר כלומר הטמא עול וטעור צדד"ה ונגע בזהל מן השני דברים או הסטו ולא ידע את הדבר פוחח נגע או הסטו או דבדר טעור רבי יהושע אמר הוייל ואירע בחוף עם רה"ט טמא ומן העקרים הכובסותו כליהם כשפך עומתה צדד"ה טמא הוא עומד והי"א שיון ששפך כספק צדד"ה וספק עומתה צדד"ה טעור הוא טעור והלכה הכמים בכל ועוד יתבאר הלכה זו ופירושיה גם כן בפרק שמיים ממסכת טכרות : הו סמסר שחמירי טמאין המיל במסמך חביבה טהולה בו המחוסים שלו וגרמים הם פוליס טמוים : וגרסותו הם שמוכרין הטול סחוקו התיבה שמתין בה אותו הפוליס אינו מותקן במלאכה והיה נתפסו אלא כשפך עד שחולקין בו את הוא בטיבת הכלים או לא : ואכן שטעות אכן רחבה והלכה קבועה בקרקע ומשגלן כס עגול וצומקן אותו עגול רחבה עומד מן זיוות שטעותו הוא נגעה על אותו פוחח מרובע האלכסון צאורך ורובוהן באותו עגול קיים ישרים כדרך מלאכות הכלים וכדב על כל קו מהם שם הנגעה שנגעית בשביל אותו הקו וכל שעה שיהו על ראשו אל של פוחח המסמך על קו מותקן הקיים נודע כמה שטעו עבדו וכן הוא וסל עליו וסל פוחחם . אלא האלפוטנין או בלשון ערבי חל בגוש"ה . ואין הלכה כרבי דרזק ועוד יתבאר זה בפ"י מבליה : ב טעם הוא כלי מכלי חיי טאה מברזל או מנחשת וייתהו אותו בעלי בים לנשל צם הדברים הנגרים והרפואים וימיו בהם רכשוים : ומגרות טם לכלים עובין להתגבר בהם מברזל או מנחשת חולין אותו צדד"ה והוא וכל הנכנס לרהו נובל אחד מן לגבר בה רגליה ויש לה שלשת קטניה שיהי שואה בה ובחומר החליי נללה המתקנס את הוא מכלי מתכות ושקל טומאה לא :

פרק רביעי

התנגלות העומדת לנדל ציאים אין מחלוקת שנוטתה אכורה לפי שיהא מוקפים אבל מחלוקתם בהתנגלות העומדת לרכילה ופעם ארסור צ"ה לפי שציה שנוטתה היום נגמרה בריתה כיום שלפניו וכשיתה י"ט אחר שבת חתיה ציה זו שנוטתה צ"ה נגמרה הייתה בשבת וצ"ה ואחרים הול מכן לשבת וזהו מין י"ט ואין י"ט מכן לשבת ואין שבת מכן י"ט אחרת ציה שנוטתה בכל י"ט וזהו מין י"ט אחר שבת : שאור הוא בשלש בן השיס ומתחממת בו וחין מחלוקתם לענין חיליה אבל הכל מודין שלשנות אכילה זו וציה חתיה ואמנם מחלוקתם בענין ציור צ"ה אומרים ולפיין ציור מאכילה וצ"ה אומרים חיי אשפר בלה יהיה ציירה הפדע כיון שציה האורה שאור ומזן : ב חיור ריל בחלק מי שטבר ושפת אבל הוא אומר מי שרפס לנחוס כשישאלנו היאך יהיה שוחט צ"ה מה יהיה משכחו ואמר שמים ששמי אומרים יתפור בנדר ויכסה ויפת הלל ואמרו ויפת לא יכסה ויד שיהיה לו עפר מוכן לומר שהסדים לו מקום מערב י"ט ואמרו ומוודים טסם שחמו שיחפור בדרק זהו בשמי הנאים שיהיה דקדק נעון בעשר ויעקור וזמור ובעקירתי יעקד העפר והנמי השני שיהיה העפר חייתוח לא יהיה קשה ולא מעשבו ואמרו צ"ה ויפור לכתחילה ויכסה על הפנים האלה המזורה ואמר כירה אין בו מחלוקת כדי שידו אבל הוא מהילת האידענו שיהיב מוכן ומזרח לשנות בו ובתחילי שיהיה האפר מערב י"ט אבל אם הדליק העיס צ"ה לנשל צה ונטעה אחר אף מותר לכתוב בו אלא בעד שהוא חס כדי שתשכח על ציהת התנגלות ולפי שהוא רחוי לנשל מותר לנגע ולכתוב בו אבל כשיחקר אסור לנגע לפי שהוא נוזל כמו שזמנו זה ועקר בגרש ממסכת ציה ולשם קדם פירות שמהו או עם אשר לטעה : ג כבר יתארנו בפרק ראשון ממסכת פירח כי ההפקר אינו חייב שיטה ולא משערות מי שהפקיר לעמים בלבד אומרים ציה שמי שצוה הפקד ואינו הייב ציהא ולא כיואל צה ומוציאם לחיה עליו מהם שחמרה חורה לפניו טעור טעור המרוי יט עיבה אחרת לעמים ולא לעשרים ויפת הלל מביאין ראהי ממה שחמרה השמטה ונטמאה חמרו יש ק"י נטישה אחרת כו : ד גפה מנגול ההלכה נגזר מן גיפור הדלות : ונדיש צבור העומרים וכלים כלי המהריסה וכבר יתאר הגמרא שמתחמקס הוא שלקת העומר לשאת אותו אחר כן נחמו בגד אחד מחלה המכרים וכתבו לם צ"ה אומרים הוייל ולקחו זכס בו ומה ששכחו אחר כן אינה שמה וצ"ה אומרים שכה אבל צ"ה לא לקחו כל עיקר אין מחלוקת שיהיה שמה וכבר קדם פירות הלכה זו עם אשר לפניה פרק שמי ממסכת שיהי : ה אמרו כרס רצעי והוא הדין בשר חלומת שחוייין בערלה ואמנם זכר הכרס על דרך משל ואמרה חורה בנטע רבעי קדם הלול"ם ואמר מעשר קדם לה ציה הלל דרבי קב קדם וידוע בו דין מעשר והוא שמוסוף בו חומס אם שדאו לעלמו כמו שגמאר אם גהל יגהל חיה ממעברו החיטיהו ווסף עליו ומייב צייעור והוא חסור אותו מיצוה ששליש עיינו כמו שציארנו בפרק חמישי ממעשר שמי והוא שאמר יתעלה בערהי הקדם מן הציה ולפיכך צ"ה אינו חייב בערס ועוללות לפי שהוא כמו כן מן המעשר אלא דורין אותו כולו ויחיל וירושלים כמו מעשר שני כמו שציארנו בפרק שמי מטעם וצ"ה אומרים אין דין בו בבוס דבר מאלה הדיין לפי שלא נתבאר במקרא כלום מזה ומעשיין אותו מיצוה בעינים אבל יאכל בירושלים ולפיכך יפור העמיים לעלמס הפרס והעוללות כדי שיאכלים בארצותם וישארו דמיהם צדיים כדי שיאכלו והלכה זו נטישה בפרק שמי מטעם ויבאר חמישי ממעשר שמי : ו כבר ידעת שמתקני הוואלין איק שמתקין אלק אחר הכשר בחדש מן השבעה מסקין או כולדוחיהן כמו שכתבנו בפרק אחרון שמתקנין ולשם מתבאר עוד כי הטיים שחמרים טסם חפיה הוייה והוא הנקרא מוהל שהוא מכפיר ומשקרי הכשר צ"ה כי לא יהיה אלא בראון בעלים כמו שאמר ית' ובי יוקן מים על זרע והוא כה"ב : ז ולמדנו מפי הקבלה ויסוף דמיא דין מה יסין לרגמו אף יוקן לרגמו שזורקים מלח על היתים וזמתין לכתוב בהיות כדי לנכנס

פירוש המשניות

עדיות

להרמב"ם

זו היא סעודה כלומר נעילה לכותי או לא נעילה וירחיקו לאותה שמהה מהם כמו שקדם ממאמרו והביקורו בני המשפחה ויקרבו אותה שמתברר אללם שהיה עובדו ואין רלווי לנו שנאמר להם האולי יש בכם ספק אינכם יודעים שנתחמק זו: וכבר גזר רבן יוחנן בן זכאי שלא יבדו בדין ויתור אלמנה עיפה לכתחילה וכו' עיני אמרו שלא לכוזב בית דין על כך ואמרו לרחק אלל לא לקרב כלומר כשהעידו הם עזו אלמנה עיפה רחוקה ולא שמעו מהם בהמרכס סעודה כמו שעשו בחיותות שהורגה שהאמינו אותם לקמא אלל לא להכיר. ופסק ההלכה בהלמנה עיפה שלא חיובא לכתחילה לכהונה ואם נשאת לא תאל: ד איל קמאל איל הוא מין הארבע דומה לאיל תרגום חגבים קמלין והעידו שהוא מין החגבים הסעודים ומותר לאכלו ותרגום סעוד דכי וסחורין דכין וביט משבחייה הוא בית המשפחה וכו' בית ידוע בעורה ששוחטין בו הקדשים ועוד גלייר אולם במקומו מן העורה כשגלייר לזרע המקדש כולו במסכת מדות: ורזינו לומר במשקה בית המשפחה הם והמים משמשתמין זו לשם העיד שזאת המשקה והמים מקבלין כוונתו מן הטומאות צטוט פנים ובטומאת משקין מחלוקת בין החכמים שיש מי שכובר שהיא דלורייתא יש מי שכובר שהיא מדרבנן ובה משא ומתן גדול ועוד נבאר אותו בעיקרו במסכת טהרות אלל הפילו מי שאומר בטומאת משקין דלורייתא משקה צי מטבחייה דכן הלכתא גמירי לה וכמו כן אולם המשקין אינן מכשירין לעומתה לא אלא ולא המים משמשתמין זו כחומר המקום והוא אחרים אלל אלא שאין מכשירין ועל דרך הדמיון אמרו בגמרא שהם בלבד אינו מכשיר ונבאר אחר כך שהוא כדם כלומר משקה בית מטבחייה כולן אינן מכשירין והמים היות דם הקדשים לא יכשיר סמוכה לזה שנאמר בלש חולין על הארץ ששפכנו כמים אמרו דם ששפך כמים מכשיר לפי ששוקק הכבד והיא הוא למים כמו שכתבנו ודין מים על זרע ולמדו שאר השפך כמים מכשיר לפי ששם דומים למים ביהוד קריאת השם ומהם מה שנקרא בשם המים כמו שנבאר במס' משקין והאולי והדבר כן מכל מה שבה במשקה מוכרין טומאת דם הקדשים והיא אמרו אותו קודם עזרו זו שהעיד בה רבי יוסי משמקה בית מטבחייה סעוד וכן יבאר כולן דבין ואלו כיוסו בן יעקב. ודיקרב ליתא מה שאבדו ודין יוחן מים על זרע ולמדו שאר השפך כמים מכשיר לפי ששפכו אמרו דיקרב שזודע בדיבור שנגע במת הוא שנטמא אלל כשהוא ספק הוא סעוד וזכר המת לפי שהוא החומר בכל הטומאות כל שכן מה שהוא למטה ממנו ששפכו ברשות הרבים סעוד וכן הענין שאומרים תמיד שספק טומאה ברשות הרבים סעוד אלל לכתחילה נאמר לאותו האדם ששחמק איך מפסיד ששחמקו כיון שהמים מליינים על דרך שמירה ואמר הוא כי אינו צריך סעודה והפילו לכתחילה ולפיכך נקרא יוסי שריא לפי שהמיר שלשה דברים כמו שאמרו רוחא וכן דרבן שכל בית דין שמתיר שלשה דברים נקרא צי דינא שריא ופסק ההלכה בספק טומאה ברשות הרבים שנאמר לו איך מפסיד לעבול ואם לא טבל ונגע

סליק מסכת עדיות

פירוש המשניות

ע"ז

להרמב"ם

הסוכר"א. ונקליבם מין ממיני העשבים המעולים ומה שאמר ר' יהודה אין מקריבין חבב לעצום ושאר כל הדברים שמתן מוסר וסירובן אסור רבי מאיר אימור אף דקל עב והנב ונקליבם אסור למכור לעכורים והלכה כר"מ שאומר למכור דברים הלוי גזירה שגא יקריב מהם לעכורים:

מקום שנהגו שלא למכור בהמה וכו': ד"ד ע"ב
 בהמה גסה אסור למכרה לעכורים לפי שהוא מזוהה על צניעות בהמתו ואסרו למכרה לו ע"ז גזירה שמה יבאיל אותה לו או יכביר אותה לו ויאמר כמו שמוחר למכרה כמו כן הוא מותר להשכירה ולהשליחה ויעודו בה עכורים [בשבת] והיא כל ישראל ולפיכך מותר לו למכרה ע"ז סרסור כמו שבלגנו ברביעי מפסחים: והעבורה גם כן משמשת למתן וכן בתירא אומר הסוסים שמינחין עליהם הצידון העומות שדין בהם מותר למכרם להם לפי שהסדר החי נושא את עצמו ואפי' בהמה ועפי' כמו שבלגנו בעשרי מבסחים: והכמים אומרים כי האדם בלבד הוא באחרו בו החי ונבא את עצמו כמו שכתבנו בפ' עשרי משבת ואין הלכה כן בתירא ואין הלכה כר' יהודה אלל שאר בהמות מותר למכור לעכורים שהם ידועות לרכוש בהם בלבד:

אין מוכרין להם דובים וכו': ד"ה ע"ב
 כל דבר שיש בו נזק לרבים כגון כלי מלחמה כולן וכלי יסורין כגון שלשלות וכבלי ברזל ועיקרים וכמו כן אין מתקנין להם כלי מלחמה ואין מלעטין להם התרבות והרמית וכו' ואלו בהם שלא לעורר משחיתות בלחן להשחית: כשילקו וגרדיין ואצטדיא וימיה כולן הארי כסאות ואצטבאות שעושין לכבוד עכורים ובשעלה: וצנימוסות ציריות וארמנות וכיפה כגון עשוי כמין קשת:

ואין עושין תכשיטין לעכו"ם וכו': ד"ה ע"ב
 עיקר אסור דברים אלו מה שאמרה תורה לא תהנם לא תהן להם תצוה בקרקע לפי שזה בכלל לא תהנם: ואמר ואין צריך לומר שדות לפי ששדות יש בהם שני דברים אחד מעט לא תהנם והשני שמכיל מהן הכרשת תרומה ומעשרות והלכה כרבי יוסי ובלבד שישכיר כל אדם צי' אלל ג' או יותר לא יכשיר להם שאל יעשה שכונת עכורים:

אף בסוקס שאמרו להשכיר לא לבית וכו': ד"ה ע"ב
 הם אמרו אף במקום שאמרו להשכיר הוא דבתי ר"מ שאומר בלא יכשיר להם זולתי כסודיא בלבד אלל לא בארץ ישראל אלל לדעת רבי יוסי יהיה סוגיית הדברים כן כשאמרו לא לבית דירה אמרו ואין צוה מחלוקת שהוא יכשיר לו בית לעשות ממנו אזור או ליהנות בו הנאה מועפת על דרך ימיה הארץ ולהעביר השעה ואמרו על שמו כלומר על ישראל בעל המרחץ והעכורים הדר בו והם אותן בשנת יוכנסו בו העכורים האומרים שהלכו במרחץ פלוגי היום ובה יש חיובל השם למי שישימה זה ואפי' יודע שהוא שכור אללו לזמן קצוב בדמים ידועים וזה היה צימיהם שהיה מנהגם כמו שזכרנו אריות למרחץ לא עבדו אינדי אלל בזמננו זה דין המרחץ ודין השדה ושאר הקרקעות אחד הוא ומותר לנעל הקרקע להשכירו וזה מפורסם לכל בני אדם:

עיר שיש בה עכו"ם וכו': ד"ה ע"ב
 אמרו מהו לייך לשם שישים אותו דרך לייך משם לזולתה לפי שאסור ליכנס לעיר שיש בה עכו"ם כל שכן לדור בה ולכל שכן לסחור בה וכוונתו משפחות מתינות העיר כמיין אותה בלחה מין ממיני הנזי בעישה הכל הוא לעכו"ם ולפיכך כל מה שיש בה אסור בהגאה ולפיכך יודע לך שכל עיר כל אומה שהיה להם בה בית הישלה שהוא בית עכו"ם בלא ספק אותה העיר אסור לעבור בה כהונה וכל שכן לדור בה אלל אחרת תחת ידיהם בעושותיה ויבונים בלחם אריות ומקרים בני מה שכתבנו ועבדתם שם אריות אחרים מעשה ידי אדם ע"ן ארץ ואם העיר דינה כן ק"ו דין בית עכו"ם עומה שהוא אסור לנו כמעט לראות וכ"כ ליכנס בו:

אלו דברים אסור למכור וכו': ד"ה ע"ב
 אצטבולין הן הנקראים בערבי ק"ס קדישי והם הקטנים מן הגזנב: ובניית שות מין ממיני הכקמה: ופסודותיהן העופים שמתין בזה הפירות: ומה שאמר רבי מאיר דקל עב רזינו לומר פירות דקל עב לפי שפירות המינים יקרנו לעכו"ם: והנב קיים שעושין מהם

שלושה ימים לפני איריהן של עכו"ם כו': ד"ה ע"ב
 איריהם הנבליים כונו למועדים ואסור לקרואם מועדים לפי שהם הכל על האמת ואלה שלשה ימים מלבד יום החד עצמו ואסור לשבט מהם או ליהו מהם לפי שהם משפחות לעכו"ם שלשה על זה והיום הוא השבת לעכו"ם ואם הוא מלוח על פה מותר לקבל מהם לפי שהוא מלזל מידם ואין הלכה כר' יהודה:

רבי ישמעאל אומר כו': ד"ה ע"ב
 ספק ההלכה בגולה אין אסור אלא יום איריהן בלבד וכל מה שלקוחין ומוכרים עמהם ביום איריהן אסור כלומר שאסור ליהנות ממנו ואין הלכה כר' ישמעאל:

ואלו איריהן של עכו"ם כו': ד"ה ע"ב
 אלו הזמנים המזכרים היו מפורסמים באותו הזמן אלל העכו"ם והגללים אליהם וכן כל מועד אומה בכל מקומות העולם כשמן עובדי כו"ם חייב לנהוג ככן כמו שזכר דוד שזאת האומה אפי' שדחתיהן משונות כולם עובדי כו"ם ואיריהן כולם אסורים ורלווי לנהוג עמהן בהורה מה שנהגו עם עובדי כו"ם ויום ראשון וכלל איריהן של עכו"ם ולפיכך אסור לשאת ע"ן ארץ עם עכו"ם שמלמין באחד בשבת כלל בשום דבר והכל ינהג עמהם באחד בשבת מה שנהג עם עובדי כו"ם ביום איריהם וכן תירא התלמוד: מיתה שיש בה שריפה שהיה בה קטורת או שריפת בניית המת וכלים ונגוסיה של מליכים הוא יום שמחבקיין בו להקים מקל ואין הלכה כר"מ: בלירות הוא שער המתיחן באחמט ומגלחין מה שסביביתיו מכל הצידין ואצטבולת כו"ם אסור לנו מן המורה כדי שלא נגדמה להם אלל אין חייב עליו מלקות אלל אם שמה הפאות כמו שכתבנו במכות:

עיר שיש בה עכו"ם כו': ד"ה ע"ב
 אמרו מהו לייך לשם שישים אותו דרך לייך משם לזולתה לפי שאסור ליכנס לעיר שיש בה עכו"ם כל שכן לדור בה ולכל שכן לסחור בה וכוונתו משפחות מתינות העיר כמיין אותה בלחה מין ממיני הנזי בעישה הכל הוא לעכו"ם ולפיכך כל מה שיש בה אסור בהגאה ולפיכך יודע לך שכל עיר כל אומה שהיה להם בה בית הישלה שהוא בית עכו"ם בלא ספק אותה העיר אסור לעבור בה כהונה וכל שכן לדור בה אלל אחרת תחת ידיהם בעושותיה ויבונים בלחם אריות ומקרים בני מה שכתבנו ועבדתם שם אריות אחרים מעשה ידי אדם ע"ן ארץ ואם העיר דינה כן ק"ו דין בית עכו"ם עומה שהוא אסור לנו כמעט לראות וכ"כ ליכנס בו:

אלו דברים אסור למכור וכו': ד"ה ע"ב
 אצטבולין הן הנקראים בערבי ק"ס קדישי והם הקטנים מן הגזנב: ובניית שות מין ממיני הכקמה: ופסודותיהן העופים שמתין בזה הפירות: ומה שאמר רבי מאיר דקל עב רזינו לומר פירות דקל עב לפי שפירות המינים יקרנו לעכו"ם: והנב קיים שעושין מהם

אין מעמידין בהמה בפוגדקאות של עכו"ם וכו' :

אין מעמידין בהמה בפוגדקאות של עכו"ם וכו' : ד"ה כנ וכו' בהמה נקיבה אין מעמידין אלא כותים עמה יבא עכו"ם אלא אותה כותים ויבנה הבהמה הם אמרו לא תיחד אשה עמהם ואפי' הייחוד שהוא מותר לה יהוד כמותו להשייחד עם ישראל כגון שהיה אשה העכו"ם עמו וכו' אלא בזה ממה שגארונו במקומו בסוף קידושין . ובה ישראל לא הילך את הכותים לפי שמגדלת בן לעכו"ם ואם הוא בשכר מותר מפני ארבה ומשום זה לא תקים בנה של כותים . ואמרו ברשומה שלא תשייחד עמו לפי שהם משודים על שפיכת דמים :

ובעצת האורך הדבר מותר לדעמי והוא החר למנהג המדינה כמו שציארכי בפרסיה ואין ומכשיל עמו ולפיכך אינו באיסור הגהה לפי שלא נראה בהם עשם היין אבל הוא נמשך הדעה והוא דב פסוק שכתובין אותו עד שהוא שב כמו עיסה וכסחיה לרוב ונכסה אכרעטו עמה נכסה עמו דג טמא ואין שם אורה שיורה עליו ואיך הוא מרק כדג המלח שמתמלח ממנו וכבאין בו דג חין אנו יודעים אם הוא ממלח דג טמא או מדג טהור הוא ולפיכך איסור ודולק מין מן הדגים והוא פסוק אבל כשהוא קפון לא תמלח בו קשקשה ולא סנפיר עד שיגדל וגדלים בו ואכרעטו לפי שיעלה מן היס עם מין אחר אסור ויתערב בו עירוב גמור עד שלא יסרו אותו אלא יודים מבני אדם : וקורם של חלטים חסיכה חלטים ואסרו אותה לפי שהעכו"ם מוחזקין אותה בסכימיהם כשמוכרים אותה ובהן שומן הכנילה וחורפת החלטים שפסח אותו השומן בנזק החלטים ומחסר חורפתו ואותו שומן הוא נזק בו עשם לשבח חיה אסור כמו שיבאר בסוף מסכת זו . ומלא סלקודית מלח ממקום ידוע היו מעלין אותו גדולי העכו"ם על שלמם והיו מושחין אותו בחלבי החזירים ושומן הדגים ויזולא בהן ממה שמתמקק אותו ומשפירו ולפיכך הוא אסור ומה שכלל ואמרו הכי אלו אסורין ואין איסורין באיסור הגהה למעוטי מורים וגיבניה בית אחיהם שהן אסורין בהגהה לדעת רבי מאיר שמשנה זו של :

ואלו מותרין באכילה וכו' : ד"ה לט ע"כ והפילו ישראל לחוק מן העכו"ם והיה ישראל יושב אבל כשהוא עומד רואה את העכו"ם ולפי שכשהוא עומד רואה מאיזו בהמה הוא מולבד אותו ההלב מותר ואפי"ם שהוא יושב ולא ראה כשהוא מולבד לפי שהעכו"ם מחיירא שיעמוד ויחלוף כשהוא מולבד מן הטמאה שפילו לענו לומר באמרו בכתב רואהו שהוא מאי עמו שהוא יכול לראוהו בשעה שהוא מולבד והדבדבניות אותו החתיכות שרודין מן הכוורת שהן הדגים והע"פ שהן נוספות לחות לא נאמר שמה היול עליהם יין וגם אותה לחות לא תכאיר והע"פ שהדגים מכאיר מכלל השבעה משקין כמו שזכרנו וכתו שגבול במקומו במ"ם מכזירין לפי שהוא בלחיה שעה כעין חובל לא משקק עד שמתחין אותו ומוליחין דגשא ובמסכתא מ"ם פירות דגש הזב מכוורת דבורים ממלח טומאת משקין הישב עליהם לאוכלן מממא טומאת אוכלין וזה לפי שלא ישייחד המשקה בשמנו עד שמתחין אותו בזווה ומסלקין אותו מן הדוגן ודע זה : וטריט שאינו טרופה אינו ר"ל שהדג נשאר כמות שהוא וכן מבורר הוא אבל ראונו בו ואפילו שהיה כחוסה כשחיה טרופה בחלטים היא מותרת וזה הוא שיפחד ראש הדג והדגו נראה עד שידעו מאותו אורה שהוא דג פסוק ואמרו עלה של הלחית ואפי' שמדבק בו קורם חלטים ר' יוסי אומר השולחין אסורין אומר כשהיה היחידים שהריזין במים נגרסין עד כשמתקה אית אחד מהם תקח אותו מבלי הנדעין שלו ויובל היה הוא אסור וזה הוא ר"י שפירשנו למעורר תרומה לשב חולין כל מה שהוא ומעט זו לדעתו לפי שהוא אומר שהיין השליכו עליהן ולפיכך נסדק בשרם ונאסרו התגנים מן הכד כשהמורכר משים אותם לפניו לפי שהיה מוכנס לזרזוק עליהם יין פעם אחר פעם כדי שלא ייבשבו ויכסום אבק ואם הוא מוכר מן האויזר או ממקום כנוסם מותר לפי שאין לד לאסרם וכן בתרומה ר"ל וכן בבבא בתרא למעורר תרומה לשב חולין כל מה שהוא ככל שלפניו שחזיאו למכרו הוא אסור ואין ראוי לקחתו ממנו ואשר יקיה אלוהו באויר מותר לפי שהוא מחיירא שידעו זה בני אדם ויאמרו שהכל הוא תרומה שמכר לשם חולין והוא מסכן במעט ואומר שהוא חולין ולא יסכן המרובה שירא שמה יודע רמאותו ויפסד הכל ואין הלכה כרבי יוסי :

גדלות העכו"ם וקנקניהו וכו' : ט"ס גרות העכו"ם וקנקניהו כמו באומרן ר"ל והוא שאם הם חדשים ולא נשמש בהן העכו"ם מותר לנו לתת לפניהן יין מיד הם יבנים כשנשמש בהן העכו"ם ימלא אוחן במים ג' ימים ומשם לעת אחרת מהם המים בכל כ"ד שבת והא"כ יתן בהן יין ואם נתן בהם יר או מורים ויזולא בהן בתהילה והע"פ שלא נתן בהם מים שלשה ימים מעת לעת מותר לתת בו יין אחר כן ומותר לתת בהם שכר לכתמינה וכמו כן אם הם אותם בלש מותר לתת בהן יין ואם לא עשה בהם אחד משלשה דברים אלו ונשתהה אלוהו שנה תמימה מותר לתת בהן יין . כבר זכרנו פעמים שהארצות הם גרעני הענבים וזמן הקליטה ששל הענב . ולמים נקראים כל שנתן ויבשבו אחר השנה ומה שאמרו חכמים מותרין ראונו לומר מותר באכילה והיא מנהגם לתת און בקלת מים המורים ולפיכך אסרוהו באכילה ונפגול בתלמוד שבשומכרר ממרסא אותן מורים שנתנום שלא היה זה יין שהוא מותר באכילה וביט אוימי מקום שרוב הענבים המלאים לשם היו קרבים בעלי רוב אותם הענבים לעומת שאר כל הצמחות מיעוט . ור' מאיר חייש למועוט לפיכך אמר גבינה אותה העיר האסרה בהגהה כשציל קיבות עגלי עכו"ם ויבטן לא חיישי למועוט ולפיכך אומרים אסור באכילה בלבד ואין הלכה כר"מ בכל דבריו :

א"ר יהודה שאל ר"י וכו' : ט"ס מה שהביאם שלא יודעו בעמם איסורו לקרוב אותה גזירה דלמא חתי לזולתי בה ולפיכך היה מנהגם שפסו אסורים שום דבר בגזירה לא היו מודיעים טעם אותה גזירה כל אותה שנה עד שיתפרסם איסור אותו הדבר ונדע אלא הגשים ועמי הארץ ובאותה שעה מודיעים הפעם . וביטת איסור העכו"ם שמה יעמידה בעור קיבה נצילה לפי שהוא מעמיד ג"כ וכבר נודע ששתיקט עכו"ם נצילה וכשהעמיד בעור הקיבה נאסרה אותה גבינה לא טעמם בשר בחלב לפי שבשר בחלב אינו אסור אלא בנותן טעם כמו שנתבאר בחולין אבל הוא אסור כשציל שתיקט עכו"ם ולא נאמר בזה אחד מהשם לפי שהוא געמיד ומעשה הכנילה אסור כנראה וכליו הגבינה כולל נצילה לפי שהדבר שאסור כשהתערב עם הטהור והיה מעשה אותו הדבר האסור נראה ונגלה אינו בכל בשיעורו שפילו הוא נעלם הנה הוא אסור הכל ואפי' היה אותו הדבר האסור כל שהוא ולא נאמר עליו לא אחד מהשם ולא אחד ממהם כמו שצארו בשמי מערלה באמנם כל המהמץ וכל המהמץ וכו' והמעמיד גדול ממהמץ וממחבל וכן אמרו הכל הולך אחר המעמיד ואמנם קיבת הגבילה עומת היא מותרת לפי שהיא פירשט בעלמא ראונו לומר כעין אותה והלהות ואינה כגוף הבהמה ולפיכך מותר לנו לקח קיבות העכו"ם וגעמיד בהן הגבינה וכמו כן כשאלו רוחץ העכו"ם בהעמיד החלב בקיבה עומת מותר לנו לאכול אותה גבינה ולא תועיל בזה הפרסום ולא מה שהדעת נוהג על הרוב אלא ראיית העין ואשר הביא שלא תאכר הגבינה משום חלב שהלבו עשיל שנגמרה ישראל רואה לפי שפעם איסור זה כדי שלא יתערב חלב בהמה עמאה עם אותו החלב ושיקר הוא בדינו שחלב בהמה עמאה אינו מעמיד הנה שלא נשאר האיסור אלא איסור נצילה בלבד כמו שזכרנו :

אין דברים של עכו"ם ב' : ד"ה לה ע"כ רוב דברים אלו כגון הפה והשלכות וכו' כגון כולם נאסרו כדי שיתרחק מהם ולא יתערב עמם כדי שלא ימשוך בהתערבנו עמם לבלות יד בזה שהוא אסור והיו ענין אמרם משום חממות ואלה הדברים הם מכלל שמונה עשר דבר שגורו כמו שצארו בראשון משנה חס שאסר רואה שאנו אסורין שולקין אין הדברי' שולקין בלתיים לפי שזה נקרא גיעולי עכו"ם אלא הם הדברים שהיו בהם גיעולי עכו"ם ולא יזולא בהם אבל הם אסורים כשציל שנגמרה מלאכתן ע"י עכו"ם לפי שהחכמים אסרו כשציל להתרחק מהם גם כן כל מה שיבשל העכו"ם ואפילו ישל שום דבר בראשיתו אלא אם היה אותו דבר נאכל בנמו שהוא חי או אינו עולה על שלחן מלכים לאכול בו לא הפח בנאותו מקום כי בזה לא יאסר כשציל עכו"ם משום גיעולי עכו"ם ולא יאסור עכו"ם עכו"ם בלתיים גיעולי עכו"ם וכבר ציארתי זה חבל השמן ספק שהלכה ששמן העכו"ם מותר ומהם יראה מחלומיו הנציל שהוא אסור חלב פה הסוק שפסקו בהחמורין איסורו מעט וקרוב להחמיר משם בעלי בקים . והולכי דרכים

המוציא שברי צלמים וכו' : ד"ה מה חמנות יד ורגל אינו די אלא ששכר לפי שזה הוא שבירי לנשים אבל מהחלת עשיות נעשה אורת יד בלבד או אורת רגל וכן אורת ארבה שישעה ומתעשהו יתבאר אם התחילה עשיות נעשה נסדק או אם נכבד מורה שלמה :

המוציא בליים וכו' : ד"ה מה ע"כ ארת חמה ולבנה אין עמו שומא עיול ויחמר זה הוא שמש או קשת עיול ויחמר זהו לבנה אלא שבעלי הללמים הנקראים בלתיים מיהסו לכוכבים נזרות עד שזאמרוין אורת שבטי אורת זקן שהור וזורה נונה אורת נשרה יפה בחלי וזב וזורה הבשם אורת המלך משומר יושב על עגלה וכן מיהסו לכל המזלות וכוכבים נזרות הרבה וכן בלוחן הזמרות חולקין מחלוקות הרבה לפי שם מהמרים כחמים והכזב על הדבר מן הדברים יגדל ויחמר בלי ספק : ואמרו אורת חמה ולבנה ר"ל שומא הזורה המיוחסת אל השמש והכזב המיוחסת אל הלבנה על ארבה דעה שיהיה . והדרקון אורת גוף שיש בו יציץ קשקשת הרבה לבין סנפירין קשקשי הדג וזו הזורה יהיה אלאם מהודרת לפי שכן מיהסין אותן לחלק מחלקי גגלל והבידו לי איש אחד

מתרפאין מהן ריפוי ממוין וכו' : ד"ה ריפוי ממוין שרפא לו העכו"ם בהמתו או עבדו וריפוי נשפוט שירפאה לו עצמו וזה דווקא כשנתן לו הרפואה משלו אבל כשיחמר במה שיתרפא מותר ולפיכך מותר לנו לקחת בסחלות הרפואות אותו ואסור לקחת מן ריפוי עמימי ואין הלכה כרבי מאיר :

אלו דברים של עכו"ם אסורין וכו' : ד"ה טע ע"כ אהדיינום קיסר היה עשש טיט ידוע וגזל אותו ביין ימים הרבה ואפי"ם עשה ממנו כלי חרס בלתי מנובל והיה מולך אותו עמו וכל שעה שהיה נרדף יין היה שורה חסיכה מלוחן הכלים במים והוא נמוח ושיקט הטיט ויבא המים מנוז ביין והיה שמה ואותו מעשה היו עושין בני אדם בזמן הגזר המשנה והוא נקרא חרס אהדייני מיהוה לאהדייניום : ולבנות גזר מלב לפי שזה נוקבין על לבן ומוציאים אותו והוא מין מעבודת הכפלים : ומכרות הגרעון הבזי ומקום התורס קרוין למקום הגבוה והנקלה והוא כינוי דרך ביין לבתי עכו"ם שהולק להם ולפיכך נקראו חתומים שהולכים לרשות : והבאים מותר כשאלו יחידים אבל שיירא אסורין שמה דעתן לחזור ולהלכה כדכנן שמתון בן גמילא וכרבי עקיבא :

גדרות של עכו"ם וקנקניהו וכו' : ט"ס גרות העכו"ם וקנקניהו כמו באומרן ר"ל והוא שאם הם חדשים ולא נשמש בהן העכו"ם מותר לנו לתת לפניהן יין מיד הם יבנים כשנשמש בהן העכו"ם ימלא אוחן במים ג' ימים ומשם לעת אחרת מהם המים בכל כ"ד שבת והא"כ יתן בהן יין ואם נתן בהם יר או מורים ויזולא בהן בתהילה והע"פ שלא נתן בהם מים שלשה ימים מעת לעת מותר לתת בו יין אחר כן ומותר לתת בהם שכר לכתמינה וכמו כן אם הם אותם בלש מותר לתת בהן יין ואם לא עשה בהם אחד משלשה דברים אלו ונשתהה אלוהו שנה תמימה מותר לתת בהן יין . כבר זכרנו פעמים שהארצות הם גרעני הענבים וזמן הקליטה ששל הענב . ולמים נקראים כל שנתן ויבשבו אחר השנה ומה שאמרו חכמים מותרין ראונו לומר מותר באכילה והיא מנהגם לתת און בקלת מים המורים ולפיכך אסרוהו באכילה ונפגול בתלמוד שבשומכרר ממרסא אותן מורים שנתנום שלא היה זה יין שהוא מותר באכילה וביט אוימי מקום שרוב הענבים המלאים לשם היו קרבים בעלי רוב אותם הענבים לעומת שאר כל הצמחות מיעוט . ור' מאיר חייש למועוט לפיכך אמר גבינה אותה העיר האסרה בהגהה כשציל קיבות עגלי עכו"ם ויבטן לא חיישי למועוט ולפיכך אומרים אסור באכילה בלבד ואין הלכה כר"מ בכל דבריו :

א"ר יהודה שאל ר"י וכו' : ט"ס מה שהביאם שלא יודעו בעמם איסורו לקרוב אותה גזירה דלמא חתי לזולתי בה ולפיכך היה מנהגם שפסו אסורים שום דבר בגזירה לא היו מודיעים טעם אותה גזירה כל אותה שנה עד שיתפרסם איסור אותו הדבר ונדע אלא הגשים ועמי הארץ ובאותה שעה מודיעים הפעם . וביטת איסור העכו"ם שמה יעמידה בעור קיבה נצילה לפי שהוא מעמיד ג"כ וכבר נודע ששתיקט עכו"ם נצילה וכשהעמיד בעור הקיבה נאסרה אותה גבינה לא טעמם בשר בחלב לפי שבשר בחלב אינו אסור אלא בנותן טעם כמו שנתבאר בחולין אבל הוא אסור כשציל שתיקט עכו"ם ולא נאמר בזה אחד מהשם לפי שהוא געמיד ומעשה הכנילה אסור כנראה וכליו הגבינה כולל נצילה לפי שהדבר שאסור כשהתערב עם הטהור והיה מעשה אותו הדבר האסור נראה ונגלה אינו בכל בשיעורו שפילו הוא נעלם הנה הוא אסור הכל ואפי' היה אותו הדבר האסור כל שהוא ולא נאמר עליו לא אחד מהשם ולא אחד ממהם כמו שצארו בשמי מערלה באמנם כל המהמץ וכל המהמץ וכו' והמעמיד גדול ממהמץ וממחבל וכן אמרו הכל הולך אחר המעמיד ואמנם קיבת הגבילה עומת היא מותרת לפי שהיא פירשט בעלמא ראונו לומר כעין אותה והלהות ואינה כגוף הבהמה ולפיכך מותר לנו לקח קיבות העכו"ם וגעמיד בהן הגבינה וכמו כן כשאלו רוחץ העכו"ם בהעמיד החלב בקיבה עומת מותר לנו לאכול אותה גבינה ולא תועיל בזה הפרסום ולא מה שהדעת נוהג על הרוב אלא ראיית העין ואשר הביא שלא תאכר הגבינה משום חלב שהלבו עשיל שנגמרה ישראל רואה לפי שפעם איסור זה כדי שלא יתערב חלב בהמה עמאה עם אותו החלב ושיקר הוא בדינו שחלב בהמה עמאה אינו מעמיד הנה שלא נשאר האיסור אלא איסור נצילה בלבד כמו שזכרנו :

אין דברים של עכו"ם ב' : ד"ה לה ע"כ רוב דברים אלו כגון הפה והשלכות וכו' כגון כולם נאסרו כדי שיתרחק מהם ולא יתערב עמם כדי שלא ימשוך בהתערבנו עמם לבלות יד בזה שהוא אסור והיו ענין אמרם משום חממות ואלה הדברים הם מכלל שמונה עשר דבר שגורו כמו שצארו בראשון משנה חס שאסר רואה שאנו אסורין שולקין אין הדברי' שולקין בלתיים לפי שזה נקרא גיעולי עכו"ם אלא הם הדברים שהיו בהם גיעולי עכו"ם ולא יזולא בהם אבל הם אסורים כשציל שנגמרה מלאכתן ע"י עכו"ם לפי שהחכמים אסרו כשציל להתרחק מהם גם כן כל מה שיבשל העכו"ם ואפילו ישל שום דבר בראשיתו אלא אם היה אותו דבר נאכל בנמו שהוא חי או אינו עולה על שלחן מלכים לאכול בו לא הפח בנאותו מקום כי בזה לא יאסר כשציל עכו"ם משום גיעולי עכו"ם ולא יאסור עכו"ם עכו"ם בלתיים גיעולי עכו"ם וכבר ציארתי זה חבל השמן ספק שהלכה ששמן העכו"ם מותר ומהם יראה מחלומיו הנציל שהוא אסור חלב פה הסוק שפסקו בהחמורין איסורו מעט וקרוב להחמיר משם בעלי בקים . והולכי דרכים

מנעיל מלמכה זו שזו הצורה הוא הצורה לקח הלכנה ונקרא בערבי ח'ל נזח'ר והיא נעשית על חמית כד צמעה קד וכן ושלחמו בזיהה ספר זכרו זה לפי שהיו לא רחוקי מעולם אורה זו ואמר כי מלמדו צדה מלבו אורה זו עם הרבה דברים שמסר לו בסוד: וכלים מכוונים הם חלי זהב וכסף וכנד משי ומה שזולמו הם כלים מצויים והלכה כר"ם בן גמליאל ובר' יוסי: שאל פרוקלום וכו':

אפרודיטי עם הכובע הנקרא נוגה וכן כתיב עם נוגה הנקרא בערבי ח'להר"ס בספרי הללמים הנקראים בערבי פלחיס אפרודיטי והיא נלאתו המרחן זורת נוגה: והיא שאלה לו און נעשין במרחן חמס חמר לו זה חמר נלאתו מן המרחן והחלל לו לפי ששחק ולא הניב לו על שלחמו ואמר לו מה שמעני מלהביקר דבר לפי שאין משיבין בעת המרחן:

העכו"ם העובדים וכו': ר"מ מה רבי יוסי סבר שילין נענעו לשם אילין ולכסוף ענדו חסור לפי שיש בו תפיסת יד אדם והכ"ס כי כיון שנטעו והוא לא נתחיון בו לעבדו בשעת נטיעתו הוא כמו הר ונצעה וענדו חמר כן אינו חסר אותו וכ"ס הודיענו בעיקר במחקר בו בשביל מקומה עכו"ם ואין חולק עם אדם ואין הלכה כרבי יוסי:

כוי שזיהה ביתו וכו': ר"מ מה ע"פ שהוא כונס למוך של חסור להניח אותו המקום הפנוי לעכו"ם לפי שהיה מהנה אותה אלל ממלא אותו בדברים מאוסים והן עם קוליס וכיוצא בהם דע שמואלה עכו"ם דרבנן ולפיכך היו מקילין בה מכל לך ואומרים שהוא נדמה כשרן לפמא צמגע לא בשמא כשרן ונדמה למה שאינה מעמלה אלל בכחיה ולא בשמות מזה ואין הלכה כר"ע ואפילו בעכו"ם עממה וכל שכן משמיה:

שלושה בתים וכו' איזו אשירה וכו'

סודי הלבין שמלגין בסיד וכוד הסיכות והאיור: ואמרו וחדש הראוי בו או שחדש: ומלפין נקראין הענפין שנמלאו במקום אופן שחכנו והוא מה שאמר והחלוף: ואמרו אי זו היא אשירה הוא רזה לומר איזו היא אשירה שנחלקו בה החכמים ור"ם לפי שאמר שהאשירות ג' מינין ג' מינין און דנין מחלוקת והשלישית והיא אותה ששהיה עכו"ם ואומרים חכמים שהיא אשירה בהנאה כל זמן שעכו"ם חמיה ובשפתיהן אותה מתחמיה היא מותרת כמו שקדם מדבריהם העמיד חמיה עכו"ם ובעלה הכי זו מותר ור"ם אומר ח'לילו לא בטלה ואע"פ שהיא מחמיה הואיל ולצורה עונד מותר ואין הלכה כרבי שמעון:

לא ישוב בציולה וכו':

לא ישב צולה כלל בן אילין אלל כלל ענפיה ועליה מותר לו לכתב שהיא שחמרה אה עבר עמא לפי שיש לומר ח'ל שאין עם מתקרבות עכו"ם והיא הוא דעה ר' יהודה בן בריהא שאומר מתין לתקרבות עכו"ם שהיא משמחה באלל שחמרה וימדו לבעל פטור ויחבלו זכרו מתיב מה מת שמחה באלל חף התקרבות עכו"ם משמחה באלל ואין הלכה כר' יהודה בן בריהא לפי שלא נמשלה עכו"ם למה אלל לפי שאינה משמחה לפחות כמות כמו שנארנו אלל משמחה סתקובת עכו"ם צמגע ובמשא כנגלה: וגזלת את הרבים שהיו ענפיה נחשבות על אזור רשות הרבים: ומזיין רבו הנקרא חזרת והוא הנקרא בערבי חסא ומי גשמים מזיין לו ולפיכך לא ירע חמיה ופילו בימות הגשמים לפי שמועיל להם: וכבר קדם לך דעה ר' יוסי ציה הפרק שאין לרעם שחמרה עכו"ם ומשמיה זבל לפי שאין אותו זבל לכדו הוא סבת הנמה אלל הוא זובל והקרקע והמים והאור והשמש והוא סבור זה זה גורם מותר כלומר שיעשה דבר מן הדברים והיו סבות עשייתו מהם שים או יזהר מהם מותר והמה חסור אותו הדבר הנעשה מותר וכן פסק ההלכה בכל הדברים והמסא חמר נכחן זה הדבר כחולק על החכמים לפי שאמר להם על דעתם שהם חוששין בצבוב עכו"ם זבל אלל חף לא ירקחו בימות הגשמים וכבר צארנו שהלכה כר' יוסי ועל סברתו נעשה:

גמל ממנו עצים וכו':

ההסך הראשון שמשויין המור הוא משלים בשל חרסו ואז הוא רחוי לנאות בו אח"כ ולפיכך יותן שפתי' בעינין שנה אחר ההסך נשאר בו זה הוא לדעת האומר זה זה גורם חסור וספק ההלכה בין הדם בין יין: ואלן כלומר שזיהה אותו עד שילגין: ויסיקו אותו שים בעלים של היסר ויחסו בו וכו' מותר: ודברי ר' יוחנן ויולך לים המלח שיקח מדמיה דמי הככר שנחערב בכל הפת ויסיק אותו ציה המלה עמוקים בלא ימלא לעולם: וזכר מהלוקתם צפת להודיע דר"א כי היד דשבי צפת דניגיס הדיבורא ככר כלים ונחמיה כמו כן מיקל מדבר שהאומר קיים כיון כרכר שחרג בו הבגד הדימיה לויסורה בעיניה ר"א אומר ויולך הנאה לים המלח ואפילו צפת שכלה העצים ולימיה לויסוריה בעיניה ותכ"א בולן אסורות והלכה כר"א בכל ואפי' חמים של יין נסך כשנחמרה צין חניות ויולך הייה לים המלח ומותר לו למכור הכל וליהנות בו:

כיצד מבטלה וכו':

קרסום הוא כריתת רחשי הענפים וזירודם כריתת הענפים הפייה גרירתה וכל זה כשיעשה אותו העכו"ם לפי שהעיקר אללנו שלא יבטל כ"ס אלל עכו"ם שידע כתיב כ"ס ומשמיה וכן אמרו דפלה נעקל ודלה פלה לא נבטל ולפיכך אמרו כתיב עכו"ם שלא יהיה נער קפן או מקולקל הדעה:

פרק רביעי

רבי ישמעאל אומר שלש אבנים וכו':

ר' ישמעאל אומר שלש אבנים וכו' ד' אמות אסורות לפי שאמר' כנוסי' מרקולים קפן מנגד מרקולים גדול כיון שהיו שתי אבנים ג' גרלחן עמו אסורות והלכה כחכמים: מצא בראשו מעורת וכו': ר"מ נא ע"כ אמרו מותרין ובלבד שימלאם ע"ד ציזון המעות כשיהיו צבים תלוי בצלח אותו הללס וכסוח

שחיה בגדיו מכותלין נהוים על ראשו וכלים שיהיו תלויין על ראשו נכנסו רחשו ממופתו: כו"ם שחיה לה גינה וכו':

חמרה בצובה ושלה בצובה רוח לומר כצובה כומרים:

כו"ם של עכו"ם וכו': חמר רחמנא ככ"ס דעכו"ם פסילי חלוקה חשרפון צאם משעה שפסלו נעשה לו אלוה ואמר צו"ס דישרלל וסם בצמר עד שיעשה לה הדברים שצמחר כיון שקפד לה או שחמרה חולת זה כמו שנתבאר בסנהדרין:

כיצד מבטלה וכו':

פחמה המליקה ואמרו כשפחמה בצמיה פירות כשהחלק פיה עד שהסיר זורת הפנים בלוחה שעה חושבל אלל כשהחלק שאר גופה בשלה היסר ממנה כלום אינה מצופלת ומחלוקת ר' ומכמים הוא כשמכרה לעכו"ם אלל כשמכרה לזורך ישראל דברי הכל בטלה והל' כחכמים: עכו"ם שהגיהוה וכו': חמרה הוא חפן גדולה מצויין אותה להקריב עליה והוא מין מן המזבחות וכשמוקף מלך מקיס צימיה וחס היסר ממלך או מה ומלך אחר וינה הצימיה הראשון יעשה שני לפעמי וזה הוא מותר ליהנות מן הראשון והכו"ס אמרו מפני שמעמידים אותו בשעה שהמליכים עוזרין כלומר שהסבה שהמזבחות הרבה שבזמן שמעבירין המלך: כולל אותו הצימיה יעשה חמר לנעמו המוקף וזה כל הראשונים עותרין:

שאלו את הזקנים ברובי וכו': חמרה שאלה ריזין לידע כי הפילוסופים על השלמות חזק מאמינן הללמים רטנו לומר הכללמאות אלל מלעינין מן ומאותן שחושבין שים להם פעולה וזכור זה יאריך ואמנם חמי אומר זה לפי שאין יודע שרוב בני אדם כולם נפחים ציה פתוי גדול מאד ובדברים דומה להם ומחשבים שים להם עניינים אמתיים ואין הדבר כן עד כי הטובים החסידים מניי רטנו חושבין שהם דברים אמתיים אלל שהם אכזרין מלך המורה בלבד ואינם יודעים שהם דברים בטלים כחשים ולמעינו צמורה בלא לפוחים כמו שהזכיר על הכוז והם דברים נחבריה להם שרבים גדול אלל העכו"ם ושקד זה בלוחה הנקראת לצאים והם הלוחים שאלל הכרסה אציו ע"ה צמיהם וחלק על פועמם וסברתם המוקולקל כמה שכן האללים בלבו מן החכמה והיו מגדלין ומכנידין הכובעים ומיחסין בהם פעולות שאינן להם והם נכחצו ספרים דביני הכובעים והכסוף והשפעה והמזלות הכוחיות ודבר הכובעים והשדים והגדת העתידות ומעינו ומנחה עם רוב מיניהם ושאלה המחיה והרבה מיוצא בזה שפלה המורה האלמיות הרבה עליהם והכריתה אותם והם עיקר עכו"ם וענפיה וזהו שהכוב הראשון גזירת הכובעים שנחבר צמופה בחכמה הטבע בטול הקדמותיו הראשונה בלחמם הכובע הפלוגי רע ונקשה וכובע פלוגי טוב ומללין והחלק הפלוגי מן הגלגל יאות הכובע הפלוגי והוא הפך הכובע הפלוגי עם היות הגלגל כלו נוף אחד מתדמה חלקים אין בו שזיו ולא כזב ושפי הקדמות אלל עמו גזירת הכובעים חמר בהצברר בטולס כמו שנתבאר בענין חלקים עד שיסא חמר כן הכריבו כוב שני על הכוז הראשון והוא הללמים הנקראים הפלחמסם וחמר שקשייהו כובע פלוגי המלליה במקום הגלות לו חששה צורה אל מותר כך וכן ומציה מן החופלת כך וכן וכשיהיה הכובע הפלוגי הנקשה במקום פלוגי שהוא הפכו חששה לו צורה בטוחר כך וכן וחדתה בו מן הרעה כך וכן ונחמרה זה הפער כפי רוחה גזירת הכובעים ומה שיחסו לה מן הפרטים: חלפי הכריבו כוב שלישי על חלו שפנים והוא כ"ס ואמרו שאורה זו הנעשית במולל זמנה כך ועל המצב הפלוגי כשיקפיד בדבר פלוגי ויתפללו לו בדברים כך וכן וישתחויו לו הוא יסור רעה דבר פלוגי ודברים חלו עשים לפי שבימים הראשונים צאלו בני המדינות ומהן המון עמדין וכו' ואמרו להם כי הללח ארצותיכם וענייניכם כשחששו חלו הפורות וכשמחמרים לנחיהם מכנידים אלל הזקנים שידועים סודותיהם וציה קמה המלכות וחסבו שבאותו הדבר חמיה והיו מאמינין בו כמו שחמו מאמינין בניצאים עליהם הבלום מן השלמות והחסידות הלל מראה היקר קראם הכובע ניצוי בעלל וניצוי האשירה חמר כן בלא חליבו הדעת ומללו אותם הדברים ואותם הספרים וחסבו שכן חמיה וחסבו בהם טועלת אלל ידעו שהם כזבים שנעשו צומן מן המים לחופלת שעה חמר הנביה אל חיראף מהם כי לא ידעו וגם היסב אין חמם וכבר ביארנו החכמים שכל מה שיהיה מהם מהפעולות אלל הללמים הוא בדרך מקרה ומיחסים אותו להם זה עיין פילוסופיה ברור וכמו כן מלחיה להחכמים שערערו על גזרת הכובעים שהן מוסיני דרך המעון והמנחה לא שהם סבה כמו שחושבו על האלמנטין חמרו לא מהנחו כיון חלו המנחמים בחולדה ובעופות ובכובעים וכו' דעה הפילוסופים בהם וחלו הדברים כלם שדבריו הלאחים אין מהם כפילוסופי' כ"ס דבר קפן או גדול וכבר הארכתי חמי בכאן אלל יש בו מקום חופלת ותיקון אמונה לפי ששגשגן בני האדם בכובעים והלאחים ר"ל הפלחמסם אינו דבר מועט וכבר ילאו על החורה פעם אחרת בשביל מה שזכרו מאמינין מאותם מאמיהם:

ליקחין נת בעימותה וכו':

כשיהיה מרוב הגח נסוס עד שלא יהיה נגר ממנו כלום אלל שמדריס הענפים קצתם עם קצתם אינו מתנכר לדעת מנהה הראשונה: וחפיה שם פסולת הענפים עשויין לצור בלחמל הגח: ואמרו מכאן השלח מותר הוא משנה הראשונה שהיא שחמרה שידריך העכו"ם ואין הלכה: דורכין עם העכו"ם כו': חמרה עם העכו"ם נבח אלל לא צורין עמו: היא משנה ראשונה זה העעם לחסור שיצטרע העכו"ם עמו לפי ששקד בידינו הצולר לגח הוכשר ובשנוגע בו העכו"ם הכה סמור ויהיה הוא עמר לעמלו כשהוא בולר עמו והלכות משנה זו כולם ביניות על עיקר אחר לגרום שומחה לתולין שפא' וכבר זכרנו זה פעמים הרבה אלל מה שהזכיר לבעט עמו לפי ששגבו כעומחה ככר עברה לפי שכבר נעמח צמיה עכו"ם והוא מוכשר כמו שהוא עיקר: ועעם אינו עושה כ"ס נכד עד שירד לצור וכל זה חמי הלכה אלל פסק ההלכה מותר לגרום עומחה לתולין שפא' ויין כיון שחמחיל ליתפך נעשה יין נכד ולפיכך צורין עמו ואין דורכין עמו ודע שאסור לישראל שיפתח לו עכו"ם בצלר לכתחילה בשום פנים: ואפי' ח'לילו לו נעבוס לגח כ"ס זולאו וכך ביאר החלמוד משום לך לך חמרין חירא חסור שחור לכרמא לא מקרב

ד' מה ע"כ

ד' מה ע"כ

ד' מה ע"כ

ד' מה ע"כ

רבן גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק ואל תרבה לעשר אומרות : זה אשר זה הנה לעשות רב אינו לענין הלמוד אבל להוראה שיש לך רב שסמך עליו בלשון והספק והסתלק אהם מן הספק כאלו יצאו ידו ואלו ידו ואלו ידו ואלו ידו עליה ואשרי לך וכן זה שיצרה מהוללת המעשרות בלמוד מפני שהוא מן הספקות : שומעו בננו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה ולא המורש הוא העיקר אלא המעשה וכל המרבה דברים מביא חטא :

כבר אמר החכם ברוב דברים לא יחדל לשעשע וסבב זה שרוב הדברים מוספת מותר והטא כמו שאמר עשה כי כשירבה האדם דברים יפסע על כל פנים שא"ל שלא יהיה דבריו דבור אחד שאין רצוי לאומרו וממפתי החכמים מיעוט הדברים וממפתי הסבלים רוב הדברים שנאמר וקול כסיל ברוב דברים וכך אמרו החכמים שמיעוט הדברים רצוי על מעלת האדם והיות אדם מיוחס אמרו [קדושין ע"א] מיהסותא דבבל שתיקתא ואמר בספר המדות שא' מהחכמים גרסא שותק הרבה על שלא היה מדבר דבור שאין רצוי לאומרו ולא היה מדבר ללא מעט מזער ונאמר לו מה סבב רב שתיקתך ואמר בחנתי כל הדברים ומלאהם נחלקים ל' חלקים :

החלק הראשון הוא כולו זקן מבלתי מועלת כקללת בני אדם ודבר נבלה וכוונת בהם שהדברים בהם שפוט גמורה :

והחלק הב' יז בו מזל אחד ותועלת מזל אחד בצבצא אדם אחד לקבל בו תועלת ויהיה בצבצא האדם מה שיכעיס שוגאו ויזיק לפי ששנאו ולרדף להניח הדברים ביום בגלל הסיבה הזאת שלא ידברו בהם החלק ג' :

והחלק הג' דברים שאין תועלת בהם ולא זקן כרוב דברי הסמך אף נבטת חומה פלונית ואף נבטת היכל פלוני ובספור זקן בית פלוני וכו' מגדלות המדינה העליונה וכוונת באלו הם הדברים המותר אמר הדברים צוה גם כן מותר אין תועלת בהם :

והחלק הד' דברים שכולם תועלת בדברים הנכמות ונמנות ודבר האדם בהם שהוא מיוחד בו מן הדברים שהיו תלוים בהם ובהם ימשך מילואו ובהם לרדף אחר בכל עם שאספת דבריו אינו צוין אותם ואם אמלא מזה החלק הרביעי אדבר בהם ואם יהיו משאר החלקים אבהוק מהם ואמרו בעלי המדות בזה זה האדם והכמותו שהוא חסר ג' רבעי הדברים אהם החכמה הצריך ללמוד ואי אומר שהדבור יחלק לפי היותו המורה למעשה חלקים א' מלוה בו ב' מהר ממנו ג' נמאס ד' אהוב ה' מותר :

החלק הראשון הוא המנוה בו והוא קריאתו הסודר ולמודה וקריאתו תלמודה וזו היא מנות עשה מהחיובת שנאמר ודברת בהם והיא שקולה כנגד כל המצות וכבר נאמר מן האזהרה בלמוד מה שלא יוכל זה המצור קלחו :

החלק הב' הוא הדבור הנאסר ומהר ממנו כעדות שקר ודבר שקר והדבירות והקללה ודברי החורה מורים על זה החלק וכן נבנות הספד ולשון הרע :

החלק הג' הוא הדבור הנמאס אחר אין בו תועלת לאדם בנפשו ולא מצוי כרוב ספור הסמך בהם שאינרע ומה שהיה ומה הם מנהגי מלך פלוני צבאכל ואין היתה סבת מות פלוני או אף התעשר פלוני ואלו קוראים אותם הכתובים שיהיה צבילה והחכמים שהתלבו בעלמם להניח זה החלק מן החלקים ואמרו על רב [לא מלאהם זה אלא ככוכב כ"ח נאמר על רבי אליעזר וכן על רבן יוחנן בן זכאי שלא שח שיחת הוהין טוב רציתי שם בחיבורו בשרק שני מהלכות דיעות דין ד' כבוד אמרו על רב תלמיד דבריו הקדוש שלא שח שיחה בטילה כל ימיו וכבוד הכ"ט בשרק הישן מלאהם קן על ר"י בן זכאי אכל על רב איני יודע כעת מקומן תלמידו של ר' חייה שלא שח שיחה בטילה מימיו ומה החלק ג' כי ביגנו אדם מעלה או ישתח פחיתות יהיו מדות או שכליות :

החלק הד' הוא הנאהב והוא הדבור בצבצא המעלות השכליות או מעלות המדות ונגנות הפחיתות מפני המינים יסוד להשיב הנפש למעלות כספורים ובשירים ולמנע מן הפחיתות ההם בצבצאם וכן לשבח החשובים ולהודות מעלותיהם כדי שיוצא מנהגיהם צדיקי בני אדם וילכו בדרכיהם ולגנות הרעים כפחיתותיהם כדי שימנעו פעולתם וזכרים צדיקי בני אדם ויחזקו מהם ולא ישתגעו הם כמנהגיהם וזה החלק ראה למד למוד המדות המעלות והכרח מן המדות הפחיתות יקרא דרך ארץ :

החלק הו' הוא המורה והוא הדבור במה שמוזהה לגבי אדם המורה וספורות ומאכליו ומשפחו ולבושו ושאר מה שצריך לו והוא מותר אין אהבה בו ולא מילואם אבל אם ירצה לדבר בו מה שירצה ואם ירצה לא לדבר וצוה החלק שיבנה האדם כשימנע הדברים או והיבדו לפני המוסר מהרבות בו דברים אבל האסור והנמאס א' לא להארה ולא למנוה שראוי לנשוק ממנה לגמרי אבל המנוה בו והאהוב אילו היה האדם יכול לדבר בו כל ימיו היה טוב אבל לרדף להזהר משני דברים האחד מהם שיהיו מעשיו מסכמים לדבריו כמו שאמרו חכמים הדברים היוצאים מפיו עושיהם ועל זה הענין כיון באמרו ולא המדרש הוא עיקר אלא המעשה באמרו והכמים יאמרו לדיק שיאמר המעלות באומרו [כ"ב ע"א. סנהדרין ק] דיום ולך נהם לדרום ואומר הנני רגנו לדיקים צב' לישרים בלוח תהלה. והענין האחר הוא הקיצור ושישדל להרבות הענינים במעט דברים לא שיהיה הענין בהפך והוא אמרם [בבבס] [בבבס] ג : הוהין כג' : לעולם יהיה אדם לתלמידו דרך קצרה ודע שהשירים המפורסמים מלידה לשון היה לרדף שיבנתו צדיקים אס הם סוללים על דרך הדבור אשר לקטתו ואמנם בארתי שיהיה אדם מוצא מפי שרלוית זקנים והחכמים מלאכי עורחתו כשהיו בשפתה וין כמורה או זולתה וירצה אדם לשיר שיר ערבי אפי' ענין השיר יהיה בבח הגבוהה או הנדויה והוא מן החלק האהוב או שצדיקי אין יחזיקו זה בכל דבר מן הרקעה ולכן מותר אולם לשמע וכשיושר המבורך פיוס מן הפיוטים הנצדיקים לא ירחיקוהו ולא ידע צדיקים עם היות צדיקים ההם סמורם ממנו או הנמאס וזה סבלות גמורה שהדיבור לא יאסר ויותר יאסר וימאס ויהיה אלוהו באמירתו מלך הלשון שנעשה אבל מלך עיטט ששם יהיה ענין האדם מעלה ויחויב לאומרו בלשון שיהיה וזה יהיה כוונת השיר ההוא פחיתות בלוייה לשון שיהיה אסור לאמרו גם יס לי בזה תום' כי כשהיו שני פיוטים ולבניהם ענין אחד המעיר כח התאווה ושנה אותה ושמח הנפש בה והוא פחיתות והוא חלק היסוד האמאם מפני שהוא מצוי ומתור

לוקה בטוב וכן כשהיה רשע ותפסרסמו מעשיו ואחר כן רצויהו שיעשה מעשה של רצויהו מורות שהוא טוב ויש בו ד' אפטרות רחוק לרע רצוי להשיג ממנו ובלא תחלת בו שהוא טוב אחר שיש בו אפטרות לרע ועל זה נאמר גם כי יתק קולו אל תחלת בו וגו' וכשהיה בלתי ידוע והמעשה בלתי מכריע לאחד משני הקצוות לרדף צדק החסידות שמתק לפי זכות איזה קנה שיהיה מפני הקצוות :

נתאי הארכלי אומר הרחק משיבין רע ואל תרחב לרשע ואל תתיאש מן הפורענות :

אל תחנה לרשע במין אחד ממיני האהבה והחברה כדי שלא תלמד ממעשיו וכבר בארנו בשרקים הקודמים כי לגמד אדם מהפחיתות הנכרת הרשעים ואמר כשתחפץ או מראה מופת לא תבטח ותאמר שהשם יתברך לא יעזשהו אלא בעולם הנח ולא הפייתאם מהקס ממנו משרה על הפתח הסוף :

יהודה בן טבאי ושמעון בן שמת קבלו מהם יהודה בן טבאי אומר אל תעש עצמך כעורכי הדיינים וכשהיו בעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך כוכאין לבשקבלו עליהם את הדין : עורכי הדיינים הם אנשים בלומדים המעט והדיינים עד שיהיו בקיאים בני אדם צדיקים הם מהצדדים שלנות והצדדים כהאמר הדין קד ענה כך וכשומעון בעל הדין כי היה חסובך כך כאלו הם עורכי הדין ובעלי הדין לפניהם ולזה קראום עורכי הדיינים כאלו ערכו הדיינים לפניהם והזהירם מהדמות להם ראה לומר ללמד אחד מצעלי הדין טענה שמועליהו ויאמר לו אמר כך או תכסה על דרך כך וכך ואפי' שידע בו שהוא העשוק ושהחירו פוטן עליו שקר לפי מה שהוא חושב בלמה עם כל זה אין מותר לו שילמדוהו טענה שמועליהו והועליהו כלל :

שמעון בן שטח אומר הוי מרבה לחקור את העדים והוי יהיר ברברך שמא מתוכם ילמור לשרק : שמעיה ואבשליון קבלו מהם שמעיה אומר אהוב את המלאכה וילמור את הרבות ואל תתודע לרשות :

רשות זה הוא השלטת ואלו ג' מדות יש בןן סיקון השלטת והעולם כי צהעד המלאכה יכל לו ויגזול וינהג [גל דין שהטלה מביא לדי זימה המופת ד' ען] וצנקה השכרה והרבות יאדעו לו נכונות בעולם ורעות כי מפני שיקנאו בו בני אדם ויחלקו עליו ויסדד המונות כמו שאמרו [כ"ג] במדבר כבוד נבל הטורים וז' הפקר ג' נמסרה כולו וזה שאמרו אין אדם נעשה שומר מלמטה אלא ג' נעשה רשע מלמעלה וכו' ולא הודיעו איה מקום שאמרו הכי ויהיו נזיר דבר זה תלמוד בבלי וירושלמי או בצדק] כיון שנתמנה אדם פרכס על הציבור מלמטה נעשה רשע מלמעלה : אבשליון אומר חכמים הזהרו בדבריהם שמא תחובו הרבה גלות ונגלו למקום כים הרעים וישתו התלמיד' הבאים אחריו' ויבותרו ונמאס שם שמים מתחלל : מים הרעים כינו לאפיקורסות ואמרו השומר בדבריהם בתוך הסמך ולא היה צדיקים מקום שיסבול פי' אחר מפני שאם יהיו עם אנשים כופרים יפרשו אותם כפי אמונתם והתלמידים כבר שמעו אותם מהם ויחזרו לאפיקורסות ויחטבו עזות היתה אמונתם ויהיה צוה חילול השם כאשר ארבע לאנגינטוס עם זקוק ונימוס :

הלל ושכאי קבלו מהם הלל אומר הוי מלמדיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה : הוא היה אומר נגד שמייה אבר שמייה ודלא מוסיק וסיף ודלא יליף קטלא חייב וראשתמש בחגא חלף :

מתלמידיו של אהרן אמרו שההרן עליו השלום כשהיה מרגיש בחדש שחובו רע או שחיו מספרים לו שחובו רע וצדיקו עבירה היה מתחיל לו לשלום והיה מתאבה אילו היה מראה לספר עמו והיה מלוחם ההוא מספרים בנפשו ואומר אי לי אילו היה יודע שההרן יאסר לו רוע מפעלי לא היה מקיר לעמו להסתכל כי כ"ש שידבר עמו ואמנם אי אלוו בחקת אדם כבר לכן אי חלמת את דבריו ומשתחוה ואתה חזק למצב ועשה מתלמידיו הלומדים ממנו ואמר השי' כשהתרו צוזת המדה הנכבדת בשלום ובמישור הך אפי ורבים הדיב מעין ועל זה הענין המפורסם עליו כיון הלל ואמר ג' כשימשך עם האדם לגולל התבשר בהספקו והיה אומר ג' כי מי שאינו מרבה בקריאה ומתחיה השי' אכל מי שלא למד כלל רצוי להיבד ומי שמתמשש בחגא ימות ראה לומר מי שמתפטרם בחורה ותקבל ממנה פועלת וזאת היתה כוונתו בזה הכאמר כמו שיבאר צוזת המסתכר ונאמר על בו דרך [פ"ה שימושו] הסימן תלמיד אף נברא אחרינה לא ראה לומר שתיק מותר לו לתלמיד חכם שיקבל שמוס שמוס אדם אלא מתלמידיו :

הוא היה אומר אם אין אני לי כי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אימתי :

אמר לא אלהי אפי בצלמי המעורר נפשי למעלה מי ועירה שאין לי מעורר מעשיו כמו שנארנו בשרק השני ואחר שברשותו לטפות נפשו ליזהר לך שארנה איה מעשה עשיתי מן המפשים טובים כאלו היה מחסר עמנו ואומר מה אי כלומר מה צב ממני ואיני שלם ואפי' שעשיתי זה הענין : ואחר' שב ואמר אל לא חקקה עשה המעלות צימי הנכרות מתי חקקה אותם צימי חקקה לא כי קשה היה אסור מהתכוונות צפת היתה מפני שהקפידים והמדות נחקרו ונתיבנו אס מעלות אס פחיתות ואמר החכם הנהך לנעט עפי' דברו גם כי יוקן לא יסור ממנה :

שמאי אומר עשה תורתך קבע אכור בעמך ועשה הרבה והוי מקבל את כל הארם בסבר פנים יפות :

אמר עשה תלמוד תורה השדס והעיקר וכל באל שספקך נמשפס אהריו אס ודמין ודמין ואס לא הזדמן לא הזדמן ואין חוק כהכלו' : ואמרו [כ"א דף טו'] לדיקים אומרים מעט ושעשים הרבה כשהיה אפינו טעיד צפת להם אהת והביא חמאה והלב וכן בהקב וג' שאין קמה סלה ורשעים אומרים הרבה ואפי' מעט אינם עשיתו כעסרון ענין הכל בדבריו ובמעשה לא היה אפילו פדועה אחת מן הדמים : סדר פנים יפות הוא שישא ויתן עם הנביות צנחה ובדברים ערבים לרבים :

ומעורר על מדה פחותה כמו שהתבאר מדברינו בפרק סד' ויהיה אחד משני הפיזיקים עברי והאחר עברי או לעז יהיה שפיעת העברי והדיוורו בו יותר נמאם אלל התורה למעלה הלשון שש"ף שבתחשו בו אלל במעלות כ"ח אלל יאמר אליו שיביאו בו פסוק מן התורה או משיר היסודים בענין ההוא שאלו יאלל מחלק הנמאם לחלק הנאמר ומזהיר ממנו שהתורה השרה לעשות דברי הגזירה ענין זמר בפתיחות בדברים מגוונים . ואחר שזכרנו לשון הרע בחלק הדיוור האסור ראינו נלחרו ולזכרו בו קצת מה שזכרנו שני אדם בו בעוקן גדול והוא ההטא הגדול שבני אדם מילד וכ"כ בזה שאמרנו חכמים [כ"ב קט"ו] שחבב לשון הרע לא יגלל אדם ממנו בכל יום ויום יתן שיעל מלשון הרע עלמו ולה"ל הוא ספור רעות האדם ועמיו ולגנות אדם מיהבאל בחיזה לד שיהיה מן הגנות והפי' היה המגונה חסר כמו שזכרנו שאין לשון הרע שיהיה על אדם ויהיה לו מה שלא יעשה כי זה יקרא מולא קס רע על חיבורי ואמנם לשון הרע הוא שגילה גנות האדם הפי' כשעליו אשר יעשה שחבו לחזרו כהמלה ויהיה ואשר ישמעהו יחסא . אמרו [ערכין טו:] ג' לשון הרע הורגתו . הוואמו השומעו ושואמרים עליו . ואמרו המקובלו יותר מן האומרו . ואבב לשון הרע הוא זכרון מומי האדם בלתי ציור אחר שלמה בזה הענין כי פעמים יהיה הוואר מומי האדם בלתי ציור מראש שאין ידיעה לו בזה שהיה לשון הרע הוא שגילה גנות האדם הפי' כשעליו אשר יעשה שחבו לחזרו כהמלה ויהיה ויקים ומוס כן איש רמה את רעהו ואמר הלא משהק לי . וכבר [כ"ב ט"ז] שבה חכם מן המחכמים כתיבת הסופר שהראה לו במעמד גדול וגנה הרע מעשה המשכה כתיבת הסופר הוא ואמרו לו כלל מלשון הרע כלומר שאתה מסבב גנות בשבבך אומו בתוך ההמון שמהם מי שיהיה ומוסס מי שישפחה ויערך שוגלו בשפיעת שחבו לחזרו כהמלה ויהיה וזה הכלית ההתקפה מלשון הרע ולשון המשנה [ערכין טו:] לא נהסס גור דין על חבוביו אלו על לשון הרע ר"ל ענין המגלה אשר ולאמר בזה ויואלו דמה הארך ואמרו ע"ה ומה חלו על לשון הרע והוא על המגלה אשר ועל האנשים שהתייבו מה העונם מה שהתייבו מי שדבר בגנות חיבורי על אהת כמה ומוסס לו ולשון החוכמה על ג' דברים נכרעין מן האדם בעולם היה ואין לו חלק לע"כ בעונת כוכבים גילוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע כנגד כולם ואמרו בגמרא [ערכין טו:] בעונות כוכבים כל לשון הגדולה והוא אמרו אלל חפץ הרע הזה חפץ גדולה ובחפץ גילוי עריות כ"כ ג' לשון הגדולה והוא אמרו ואך אעשה הרע הגדולה האמת ובחפץ שפיכות דמים כ"כ ג' לשון הגדולה והוא אמרו גדול עמי ממואל אלל בלשון הרע כ"כ לשון גדולות ר"ל שיהא שקולה כנגד שלשם והוא אמרו לשון מדברים גדונות ודברו בהפסא הזה המעורר הרבה מחד וסוף מה שנאמר כל המסכר לשון הרע כפר בעיקר שנאמר אשר אמרו ללשונו ננביר שפתינו אסנו מי ארון לנו אמנם ספרתי קצת מה שספרנו בזה החפץ אפי' שהתכתיב כדי שיתרחק ממנו האדם בכל יוכלו ויהי כוונתו לשמוק ר"ל מזה החלק מן הדיוור :

רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם עומד על הרין ועל האמת ועל השלום שנאמר אמת ומשפט ושלום שפשו בשעריכם : הדן הוא הנהגת המדינה ציוב וכבר בארנו בפרק סד' שהלכות הוא המעלות השכליות והשלום הוא מעלות המדינה וכתיב אלל השלום יהיו המצוות בשלמות שאלפסר לו בלל ספק :

פרק שני

רבי אומר איהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם והיו זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות והיו מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה והסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לירי עבירה דע מה למעלה מכך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך כספר נכתב דע

מבואר הוא שדרך השירה היא הפעולות הטובות אשר בארנו בפרק הבינו והם מהמעלות הממונות שפסי שבהם יקנה האדם לפעו חכונה חסונה ויהיה מנהגו טוב עם בני אדם והוא אמרו תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם אח"כ אמר שצריך לזכר במצוה שימשב בה שהיא קלה כשמתח הרגל ולמידע לשון הקדש כמנהג שהתבאר לך תומרתה שהיא גדולה כמילה ולישת ויחפסס הפסח ופסי סבתה עין שאלו חתה יודע מתן שכרן על מצות ויציור זה הענין כאשר אמר והוא שהתורה כולה מנהג מצוה עשה ומנהג מצוה לא תעשה ואמנם מצוה לא תעשה ציור הכתוב העונם על כל חתה מתן מלמד הענין מהן וחיוב על קצתם החיובות ועל קצתם הכרת ומיהה צידי שמים ומלקות וידעו מעניני מצוה לא תעשה כולם מה מהם איסורם גדולה ומה מהם למעט ממנו והם שמה מדריגות : המדריגה הראשונה והיא הגדולה שבהם הם הדברים שהייבוס עליהם סקילה . והמדריגה השנייה הימנה ממויני שריפה . והשלישית ממויני הרב . והרביעית ממויני הנק . והחמישית ממויני כרת . והששית ממויני מיתה צידי שמים . והשביעית ממויני מלקות . והשמינית לאוזן שאין לוקח עליה . ומאלו המדריגות נדע חומר הענין וקולונו אלל מצוה עשה לא התבאר שכן כל חתה מתן מה היא אלל הש"י וכל זה כדי שלא יחיו חסרי מצוה לדיד מחד למשרה ולחיו מצוה למטה הימנה אלל לזה לעשות ענין פלגיו ופלגיו ולא הודיע שכן איזה משפחה יותר גדול אלל הש"י מפני זה צריך להזהר עליהם כולם ואשר זה העיקר אמרו [סוכה כ"ג] העובס במצוה ספור מן המצוות מכלל הקשה בין המצוות אשר בו וכן ההתרה אשר הגלר ממנו ולה"ל ג"כ אמרו אין מעבידין על המצוות ר"ל כשיודע לך מעשה מצוה לא תעבידוה ותוותרו לעשות מצוה אחרת ואח"כ אמר ואפי' שלא התבאר שיבור חובו מצוה על מצוה ים צדק לא הקשה והוא שכל מצוה חתה שיהייב העובר עליה עונם גדול דע כשעושהו ג"כ שכן גדול המשל בו שחמלה וקפדן פסח ושיבתה בשביעית מעקה כל אלו מצו' אלל חיוב העובס המצוה שבהם סקילה ואשר מכלל מילה או קרבן פסח צמועו הייב כרת והמש"י דמיס צביחו ללו והוא אמרו ולא תפסי דמים צדוק ומה חדע ששכר צניעה שצדק יותר גדול משכר מילה ושכר המילה יותר גדול אלל הש"י משכר עשיית העובס והוא ענין אמרו והו חתשכ הפסד מצוה כנגד צניעה וג"כ אמר שכן ענינה כעלה העשה חתה גם זה לא התבאר חתה תלמודו

מעשה שהפסד אשר עשה עושהו גדול שכן הנחשו לפי הערך ההוא מן הגדול כמו שהתבאר בקידושין בחמסר כל היסב ולא עבר עבירה נותין לו פטר כעשה מצוה וכבר ביארנו פס ולשון התורה בהיות המעשים ידועים אללו יתבדק כמו שמהס רבינו עליו השלום אמר מספיק אשר כתב :

רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיוצעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון וכל העמלים עם הציבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסייעתן וצדקתן עוברת לעד ואתם מעל' אני עליב' שכר הרבה כאילו עשית' : ר"ל בדרך ארץ היה העוסק בצדקסה ואמרו וגוררת עון כמו שזכרנו במקום אחר אמרו סופו שהוא מלכסס את הדברים ובחמרו ואח"כ מעלה אפי עליכם שכן הרבה כאלו עשייתם הוא דבר הפס לעמלים עם הציבור שפעמים שימנעו מעשות מצוה בעת שהתעסקו בצרכי ציבור ואמר שהפס יתבדק יעלה עליהם שכן כאלו עשו המצוה ההוא והפי' שלא עשהו אחר שהתעסקו עם הציבור לשם שמים :

היו וזיריים ברשות שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן נראים באוהבים בשעת הנאתן ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו : הוא היה אומר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו ובשל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך הלל אומר אל תפרוש עצמך מן הציבור ואל תאמן בעצמך עד יום סוףך ואל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו ואל תאמר דבר שאי אפשר לשכוחו שמופיו להשמע ואל תאמר לכשאפנה אשנה שכא לא תפנה :

כבר הודענו בפרק סד' שאלל להסדר מן הציבור אלל לפי הפסדה כמו שזכרנו פס ואמר שהאדם אפי' שפיהה לו חכונה חסונה כנגד והתחוקה לא יסלק ידו מלכסול עשיית הטוב להוכיח המוקד ולא יצטח ויאמר זאת המעלה כבר עלתה צידי ואלל לא שפסוד שאלפסר הוא שחכמו והוא אמרו עד יום מותך : ודבר שאלל לפימט הוא שחיבו פשוטי הדברים מרוחק מחד וסוף אמרו בו היסב יראה שדברים נכונים והוא מזהיר מן הדרך היא מן הציבור שהוא חומר לא יהו דבדוק לריכיים לפיכך רחוק והכסכלות ימירה ולא יצייס השומע : כשאפנה רוצה בו כשאפנה מה העסק חיה דומה למה שקדם ממנו שמהו חסונו עשה מותר קצת :

הוא היה אומר אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד ולא הביישן למד ולא הקפדן מלמד ולא כל המרבה בסמורה מחכים ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש :

גור הוא שאין לו חכמה ולא מדות : ועם ההרץ הוא שאין לו מעלות שכליות אלל יהיו לו קצת מעלות המדות : וביישן ידוע : וקפדן הוא מי שמקפיד על כל דבר וכוונם : וענין השתדל כהרל ככשר ומשך חסונה לקנות המעלות ואחר שאין אנשים חכמים שילמדוה היה חתה מלמד את עמך ותכונם ויחבב איש עמו ואשתדל גברת עמיה : ואמרו [עירובין ט"ז] שהתורה לא המאל כבעלי החיות והנסות ולא בהולכי ארצות רחוקות וממנו זה לפסוק על לא המלטה והוא אמרו לא בשמים היא לאמר וגו' ולא מעבד לים היא וגו' אמרו לא בנסי הכות היא ולא במהלכי מעבד לים היא :

אף הוא ראה גולגולת אחת שצפה על פני המים אמר לה על ראשפת אטפוך וסוף כמשיך יאופין :

ר"ל שאתה נהגך בעבור שהגדת זילךך ואשר הכרך עקיד הירגן הכוונה בזה המאמר שפעולות הכנות יפוטו בראש עושייהם כמו שאלמר עונמינו יכדונו הכעס וגו' והואמר בור כרה ויחפסרו ואמרו חכמים [מנחות ז' ק"ו סוטה דף ט"ז] צמדה שאלס מודד בה מודדין לו חיה דבר הנרחה לעין בכל עם ובכל זמן ובכ"כ שכל מי שיעשה רע ויחפש מיני החמסם ויפחיתות שהוא עלמנו יוזק מן הרעות ההם בעלמס אשר מידת מפני שהוא למד מאלכה שחשבה חזק לו ולולונו וכן כל המלמד מעלה שמתחש פעל טוב מן הכוונות יגיעו מעולת הפעל ההוא מפני שהוא מלמד דבר שיעשה טוב לו ולולונו ודכתי הכתוב בזה סוסיס מחד אמר כי פועל אדם יפלה לו :

הוא היה אומר מרבה בשר מרבה רטה מרבה נכסים מרבה דאנה מרבה נשים מרבה כשפים מרבה שפחות מרבה זמה מרבה עבדים מרבה גזל מרבה תורה מרבה חיים מרבה ישיבה מרבה חכמה מרבה עצה מרבה תבונה מרבה צדקה מרבה שלום קנה שם טוב קנה לעצמו קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא : רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת : חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן ר"א בן הורקנס ורבי יהושע בן חנניה ור' יוסי הכהן ור"ש בן נתנאל ורבי אלעזר בן עקיב : הוא היה מונה שבחן ר"א בן הורקנס בור סיד שאלו מאבד טפה רבי יהושע אשרי וילדתו רבי יוסי חסיד ר"ש בן נתנאל ירא חטא ורבי אלעזר בן עקיב כמעייני הסתגבר : שכן ר"א בזכונות טוב בהדמות לטור מוסד שלא יחבד מימיו ופסח ר' יוסעט במעלות המדות כי כסם יחושך האדם ויכובד ויחבבו רוב העולם ולזה הוא מאלסר בו וילדתו ר' יוסי שכן בסוב מעלות המדות ובמעלות השכליות ור"ש שכן ציבלת חטא והוא ציזוח והשכלות בעניני עסקי הטוב ושמיכרו נרע ופסח ר"א בן עקיב ציבלת ההנהגה והיות על ענין עמוק קל אללו ותכונתו מוססת על הענין :

הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאונים ור"א בן הורקנס בכף שניה מבריע את כולם : אבא שאול אומר משמו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאונים ור"א בן הורקנס אף עמהם ור"א בכף שניה מבריע את כולם אכר להם צאו וראו איהוה דרך ישרה שידבק בה האדם ר"א אומר עין טובה רבי

ולא ישינו חלומות חיים ואמרו אע"פ שתלמד דעות הכותים לדעת אך תשיב עליהם השמר
 שלא יעלה בלבו דבר מן הדעות ההם דע שמי שתעמוד לפניו יודע לטון לכן והוא אמרו
 דע לפי מי אספה עמל ר"ל שיטתו לנו בחלומות השם יתברך :

רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה
 ובעל הבית דוחק :

זה משל לקולר השטים וכוונת החכמות ועלנות בני אדם לנקטם עם רוב השכר עליהם ועם
 רוב הפקולות המורה והאחרותיה לנקטם חכמה ולמוד :

הוא היה אומר לא עליו המלאכה לנמור ולא אתה בן חורין לבטל ממנה אם
 למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם
 לך שכר פעולתך ודע שמתן שכרו של צדיקים לעתיד לבא :

לעמוד לנא ר"ל לעולם הנא וכבר בארנו ענין העולם הנא בפרק העשירי מטהרין כמה
 שנהו לנכרו :

פרק שלישי

עקיבא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לירי
 עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן
 דין וחשבון מאין באת כשפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה
 ותולעה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלכי המלכים הקב"ה :

זה ההסתכלות מניח האדם לירי עוהו בזכרון מאין בא. והסתכלו בחלומותו ויחזרו לבנות
 בעיני השולם. והסתכלו לגודל המנוה ויחזרו למחלל לשמוע מנאחו. וכשעלו נידו אלו
 דברים השלשה לא יחטאו כלל :

רבי חנינא מן הכהנים אומר הוי סתמלל בשרומה של מלכות שאלמלא מוראה
 איש את רעהו חיים בלעו. רבי חנינא בן תרדיון אומר שנים שיושבים ואין
 ביניהם דברי תורה ה"ו מושב לצים שנאמר ובכושב לצים לא ישב אבל שנים
 שיושבוין יש ביניהם דברי תורה שכינה ביניהם שנאמר או נדברו ויראי ה' איש
 אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויתב בםפר וזרון לפניו ליראי ה' ולהושבי שמו
 אין לי אלא שנים מנין שאפי' אחד שיושב ועוסק בתורה שהקב"ה קובע לו
 שכר שנאמר ישב בדר ויירוש כי נמל עליו :

רבינו שמעון לוי יקרא כל מושב של ידברו צו דברי תורה מסוף הפסוק אשר אמר כי אם
 חורט ה' וגו' כליו אחר שמעתי שהיה סתמו בתורה ה' לא ישב במושב לוי אשר אין צו
 חורט ה'. מנין שאפי' אחד בושב וכו' ב"פ דבכרות [דף 107] אומר בזה הלשון מנין לאחד
 שיבש ועוסק בתורה ששניה עמו שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך
 ובכרתך וכי מאחר דלפי' אחד תרי מביעא תרי מכתבי מיליהו בספר הזכרונות חד לא
 מכתבי מיליהו וכי מאחר דלפי' כתי תלתא מביעא מהו דמימא דיהה שלמא בעלמא הוא ולא
 יהיה שניה קמ"ל דידנא נמי היינו תורה וכי מאחר דלפי' תלתא עשרה מביעא עברה
 קדמה שניה ואחיה תלתא עד דנסיי : ופירוט וידוע מן הדבור הסתם מקול דממה דקה
 וממנו פרט הסתם וידוע אהין ושתיק אהין ורמימא שהיא כמי שקיים כל התורה כולם
 מאמרנו כי נעל עליו כליו נתינת החורה כולו יתה בעבורו לנד :

רבי שמעון אומר שלשה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו עליו ד"ת באילו
 אכלו בזבחי כתיב שנאמר כי כל שולחנות סודו קיא צואה אבל מקום אבל
 שלשה שאכלו על שולחן אחד ואמרו דברי תורה באילו אכלו משולחנתו
 של מקום שנאמר וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה' :

זכתי יקרא תקרונת עוב"ס כמו שקראת הסתם כמו שכתבנו בפרק ג' מעב"ס
 וקראת ישיעיהו ג"כ קיא טוהא לבושה כמו שקראת עוב"ס עמאם לגוליס ושקוליס וקדם לפני
 זה הפסוק כפוק חמורה עול העוסק במאכל ובמשאם והנחת חמורה ותלמודה ומפי זה כי
 השלמות כולם כליו אכלו עליהם הדברים המזוהים והנאות ר"ל מאכל אילימם והוא אמרו
 לפי זה הפסוק וגם אלה בין שגו ובשכר השו :

רבי חנינא בן חנינא אומר הנעור בלילה והמהלך בדרך יחירי והמפנה לבו
 לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו : רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו
 עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ וכל הפורק ממנו עול
 תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ :

עול תורה המדת הקריאה. ועל דרך ארץ סודת הזמן. אמר כי בשכר לקחו עול החורה
 יחילה הש"י ויקל עולו סודת הזמן : ואמרו פורק עול תורה שאמר אין תורה מן השמים ואי
 כובלה : ואמרו [שיריוני נד] מרות על הלוחות חידות על הלוחות ר"ל החורות מחוללות הזמן
 וענין מלכי כותים למו שמקבל ועושה מה שכתב על הלוחות :

רבי חלפתא איש כפר חנינא אומר עשרה שיושבוין ועוסקין בתורה שכינה
 שרויה ביניהם שנאמר אלהים נצב בערת אל ומנין אפילו חמשה שנאמר
 ואגדרתו על ארץ יסרה ומנין אפילו שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט ומנין
 אפילו שנים שנאמר או נדברו ויראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע וגו'
 ומנין אפי' אחד שנא' בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך ובכרתך :

בעוד אל הנה באלו בתהלת מטהרין עבדא חיה נופלת על פתוח מ' ואיך בארנו ג"כ
 שכי' לא יסו פחות משלשה והם נקראים אלהים לענין המעט : ופי' אגודה מה שאגוד להם
 נידו אחת וחד יד בש ה' אגזנות שבהן יאגודו וכלל המעשה אגזנות יקרא גם כן אגודה :

רבי אלעזר איש ברתותא אומר תן לו משלו שאחיה ושלך שלו וכן ברוד
 הוא אומר כי מסך הכל וצורך נתן לך ר"ש אומר המהלך בדרך ושונה
 ומפסיק

רבי יהושע אומר חבר טוב ר' יוסי אומר שכן טוב ר"ש אומר הרואה את
 הנולד ר"א אומר לב טוב אמר להם רואה אני את דברי ר"א בן ערך שבכלל
 דבריו ודבריהם : אמר להם צאו וראו איזהו דרך רעה שיתרחק ממנו האדם
 ר"א אומר עין רעה ר' יהושע אומר חבר רע ר' יוסי אומר שכן רע ר"ש
 אומר הלוח ואינו משלם אחר הלוח מן האדם בלוח מן המקום שנאמר לוח
 רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן ר"א אומר לב רע אמר להם רואה אני את
 דברי ר"א בן ערך שבכלל דבריו דבריהם :

עין טובה ההסתפקות כמה שיש לאדם ויחס מעלות המדות. ועין רעה הפכה ר"ל הקנות
 הדברים והחריפות על הסתפק : ואמרו הנה הרואה את הנולד אשר עניו שלמה מה
 שעמד לטות ממה שהוא נמלא עתה חינו בחכמות עד שהיה מעלה שלמים ויהיה פירושו
 שלמד להסתדר מן הכרחה אבל רעה צו הנה העיון בעניני האדם מעסקיו אשר בהם המסך
 מילואו שיעין בחכמים עמיו וכנגד זה הביא משל אחד והוא אמרו הלוח ואינו משלם שלא
 ילוחו דבר אפי' והוא פחיתות המדה ולדיק חונן ונותן זה לדיקו של עולם והוא ה' יתברך
 שנאמר לדיק יסר הוא וכן וחסה לדיק על כל הכא עליו פי' חונן לאדם המלה לחיבו ואינו
 משלם משל' לו הקב"ה הלך ענתו שגמל חסד לולחו ללוחו עד שחסי ידו די המסורו וכאשר
 מלחסי ידו ולא ישלם למלוחו ה' יתברך משלם לו : וענין רואה דבריו בזהר ומבחי עמני השם
 לא ראה שכוונתו לא דחוי והגמון שבכלל דבריו שאמר לב רע הוא הכל : וכבר בארנו בפי' השני
 אשר הקדמנו לפרוט וחס המסתכא שמעלות המדות טולם ימלאו לחלק המתעורר לחלקי הנפש
 לבד ולו ימלאו ג"כ פחיתות המדות ובארנו בפי' הרביעי שהמעלות שהם מוכות הם הפעולות
 המתעוררת היא בלב והלב מדה וכליה חלו עיונים : ופי' שהכחות טולם פחיתות מן הלב
 והיא ההתלהב לבי דעם האמתו אבל הכח המתעורר לא יתפשט ממנו לאזר אחר כדך
 שמתפשט הכח הדין על המלק הלימות אשר פטרטו בפרק הראשון מן הל' אל הכדד והדין
 מכל מה שצלתוהו שלט טוב רואה צו הפעולות המוכות וחס הפעולות המתעוררות וחס מעלות
 המדות והוא כולל ההסתפקות והכמה הטובים וזאת זה מן המעלות והוא אמרו שבכלל דבריו
 דבריהם וכן לב רע פחיתות המדות והוא כולל גם כן כל מה שהזכירו ממנו :

הם אמרו שלשה דברים רבי אליעזר אומר יהי כבוד הברוך הביב עליו
 כשלך ואל תהי נוח לבעוס ושוב יום אחד לפני מיתתך והוי מתחמם כנגד
 אורן של חבמים קדמו וזרי בגחלתן שלא תהיה שנושבתן נשיבת שועל
 ועקיצתן עקיצת עקרו ולדושתן לחישת שרף ובל דבריהם בגחלי אש :

אל תהי נוח לבעוס אל תהי עומך לבעס ולרננות וכבר הפליגו לננות הכעס והרננות
 והחזק שבדבריהם אמרם [שם ק"ה] כל מי שכושם כאלו עובד עבודת כוכבים וכוונתו
 לאמרו לא יהיה כך אל זר ולא שתחמהו לאל נכר. ר"ל שני הדברים אחד יפוז ויש אחד לפני
 שישאר והוא אלו יודע מתי ימות שמה היום שישאר למחר [שם קנ"ו] ויהיה כל ימיו בתשובה
 אבל אמרו והוי מתחמם כנגד אורן של חבמים אינם מתחמם אשר הוכיח בהם אבל הוא
 ממה שמע מולחו והוי מספר רתו ומפי זה לא נכנס מכלל דבריו והכוונה בזאת הנוחה
 הוא שאומר לך כשתהנהג לתכסס ולל אצני המעלות אל תתנגב עמיהם ואל תתלהב עליהם
 אבל תהיה מתכסה להודיע להם שמתקרב עמך ויקרבתך ואל תסוף להתקרב אליהם יותר
 ממה שיקרבוך שלא תפסיד כוונתם כך ותספוד להכנס לשלח ולא תגיעך מהן והפעול אשר
 תקוי והשגיל זה בני שמתחמם בלש שחם יבד רחוק ממנו והנה בחמו ויקבל שועלת באורו
 ואם ישמעו עממו ויפיק להתקרב אליו יפיק וישב לו והועלת למקו והוא ענין אמרו על ד
 הסמל הוי מתחמם כנגד אורן של חבמים והוי אפי' יתברך שאל תהיה אחר כך הוספי
 להפסיד מהו ואמר לא תתכנס שחם יתפקך בלשונם תשוב ותפסיקם בדברים ותפסיקו כי הוספי
 לא ישימו לקול מלחם כמו שמה ישימו עליו השפק כמו שאמר אשר לא ישמע לקול מלחמים
 ואחס דעם זה עמני גחזי שמה שחם יתפקך כנגד רבו אלשע נפול בחלי מטופק כשתבאר
 מדברי חכמים בענין [שם קנ"ו] : והכונה והוי מורעס וכן עם ר' יהושע בן פרחיה
 וכולם התבאר הנוק שהשיגו וחולתם ממקדמי המשלים :

רבי יהושע אומר עין הרע ויצה"ר ושנאת הבריות כוציאין את האדם מן העולם :
 אמר שחריפות לממן ורוב התאהב ורוב הנפש והוא חולי המרה שהחורה שיעיב האדם לתמוס
 ראות עיניו ושנאה ויפסד לו חברת החיות והמטודות במדברות ובעירות ויבחר לו מקום
 שאינו מושב זה אולם לא מלד פרישות רק לרוב תאוה וקאלחס בזולת אלו ימותו (האדם)
 בלא ספק כי ימלה גופו וימות טרם עמו :

רבי יוסי אומר יהי כבוד הברוך הביב עליו כשלך והתקן עצמך ללמוד תורה
 שאינה ירושה לך וכל מעשיך יהיו לשם שמים :

כבר בארנו בפי' השמיני ענין הכונה והזמן שצריך לאדם להכין עצמו למעלות ובארנו בפרק
 השמיני ענין אמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים :

רבי שמעון אומר יהי זהיר בקריאת שמע ובתפלה וכשאתה מתפלל אל תעש
 תפלל קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום שנאמר כי אל תנון ורחום :

הוא ארץ אפים רוב חסד ונחה על הרעה ואל תהי רשע בפני עצמך :

כשחשוב אדם עממו מסר ופחותו לא יגלד בעיניו הסרון שיעשו ויבד בלחמו עמנו קבע
 הוא שתכד עליו התפילה ויהשגה כמו שזוהי לנשוק טמק אחד ויפסד ממנו :

ר"א אומר יהי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס ודע לפני מי
 אתה עמל ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך :

ענין שקודה הוא למשון הכתוב כי שוקד חיי על דברי כלומר מסר והסתדל. לו יהיה עמיו הרגל
 ותמידות כמו לשקוד על ולחונן יום יום. מה שחשיב לאפיקורוס אמר לדיק שתלמד דברים
 שחשיב בהם לאפיקורוסים ותחלוק עליהם ותשיבם אס יקשו לך ואמרו [מטהרין שם] לא שנו
 אלא אפיקורוס כותי אבל אפיקורוס יתראל כ"ש דפקר טפי ר"ל שיוסף לבנות ומפי זה אין
 לדיק לדבר עמו כלל שאין לו חקקה ואין לו רפואה כלל ושיקד שנאמר כל צאה לא ישוכן ולא

ובפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו ר' דוסתאי בר' ינאי משום ר"ם אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו שנאמר רק השמר לך ושומר נפשוך מאד מן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך יכול אפי' תקפה עליו משנתו תלמוד לומר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו; רבי הנינא בן דוכא אומר כל שיראת הטוא קודמת להבמתו חכמתו מתקיימת וכל שהבמתו קודמת ליראת הטוא אין הבמתו מתקיימת:

הנה דבר זה מוסכם עליו מהפלוסופים גם כן שהרגל המעלות כשקדם להכמה עד שיהיה קנין חזק ולאח"כ ילמד ההכמה אשר תזרזה על הטובות ההם יוכיף שמהם והכנה נכמה ונחמדות להוסיף ממנה אחר שתעוררנו למה שהרגל וכשקדמו קניי הדעות ולאח"כ ילמד ויהיה התכמה מונעת אותו ממה שיתאוו בהרגל תכנה עליו החכמה ויחמקה:

הוא היה אומר כל שבעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שהבמתו מרובין מבעשיו אין חכמתו מתקיימת: הוא היה אומר כל שרוה הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו ר' דוכא בן הרבינא אומר שיהיה של שרירות ויון של צדדים ושיחת ילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין את האדם מן העולם:

אמרו שאלו הדברים מונעין מעלה האדם עד שיגאל מן העולם והוא אבד: רבי אלעזר הסודעי אומר המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמלביין פני חבריו ברבים והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אע"פ שיש בידו תורה ומע"ט אין לו חלק לעה"ב:

מלבין פני הצדק הוא מי שמתים את מצויו. מגלה פנים בתורה הוא מי שצדוק על מנתו החורה בפרהסיא והוא חכלתו הכפורה כמו שאמר הש"י והגשף אשר תשחר ביד רמה: וענין מגלה פנים יגלה פנים וישוה זהו לשון כפירה והוא מפורש כן בגמרא פירש אמרו המגלה פנים בתורה העובר על ד"ת בפרהסיא כיהוקים בן יחשיהו: מפר ברית [ג"א מוסף בעריה] כמשמעו: וזה אמר בכל הדברים אשר אמרו חכמים בהם שהעושה אותם אין להם חלק לעה"ב בזה אכן קיימין אם כשעשה השופה אין לך דבר שעומד בפני צדל השופה אלא כשלא עשה השופה ומת יסורין רוצה לומר שהומר ההעשים והם אשר זכרו בהם אין לו חלק לעולם הזה גדול וספר משחר הקטאים שהסורין עם היתמה לא יכפרו אותם:

רבי ישמעאל אומר הוי קל לראש נוח להשחרות והוי מקבל את כל האדם בשמחה:

קל לראש קלות ידוע: ונוח הוא הישוב וההנחה: ולאמר צדפת הלוואה כשהעמוד לפי אדם גדול המעלה שים עמלק לנגדו קל ושמם אותו ועמוד לפניו כלשך יצלה ואל מוקיר נפשו לו: וכשפסיה שם שמור השער רוצה לומר עם זעיר השנים לא תעשה כן אבל מוקיר נפשו עם ואל תהקח ואל תמנענו עמו: אחר כן אמר לא תהטוב שמה שהזכירך מהתנענע עמו זעיר השנים יתחייב שתקבל אותו צדעם ובפנים זעמים לא כן הכוונה אבל לך שתקבל כל אדם קצין וגדול כן הורין ועבד כל איש ממין האדם בשמחה זהו יוסר ממה שאמר שחתי בסדר פנים יפות: [פי' המעתיק] אמר המהרש"ם נראה לי מדיברי הרב שהוא מפרש מלת מקבל מהקבלת פנים וכאלו הוא מקבל הנניז מן מקבלות הלולאות אשר הוא מן הארמים מרגום נגד או נכה וכן אומר בזה הענין בערי בלון פניושה והקבלה אומר פנשמי פלוגי בשמחה או צדעף ובלשון ההוא פי' הרב מקבל הנה ודעהו:

רבי עקיבא אומר שהוק וקלות ראש מרגילין לערזה כסודת סייג לתורה מעשרות סייג לעושר נדרים סייג לפרישות סייג לחכמה שתיקה:

כשירד אדם נדרים ויקיים ועל פי דוד קצין הסמנע ממה בירלה שימנע ממנו ויתמקח לו הקצין ההוא ויקל עליו הפקיעות ר"ל השמיות מהטומאות כמו שאמרו בחגיגה בגדי עם הארץ מדנם לפרושים:

הוא היה אומר חביב אדם שנברא בצלם חובה יתירה נודעת לו שנברא בצלם שנאמר בצלם אלהים אלהים עשה את האדם חביבין ישראל שנבראו בנים למקום חובה יתירה נודעת להם שנבראו בנים למקום שנאמר בנים אתם לה' אלהים: חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה חובה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתו אל תעוובו:

הוא היה אומר שהקדעה מה שהיטו לו שיעור הסופה היא הסנה אחרת כי פעמים שיגמול אדם טובה לאיש מצוי אדם על דרך רחמנות ולא וידעוהו שיעור מה שעשה עמו מפני שהוא נכזה בעיניו:

הכל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נידון ודבל לפי רוב המעשה: זה המאמר קולל דברים גדולים מאוד ורלווי היה זה המאמר שיהא לר"ע חכו סירטו בקליה ועל תנאי שמדע כל מה שקדם בפרקים הקודמים אמר כל מה שבעושה ידוע אללו ית' והוא משיג אותו והוא אמרו הכל לפי וואח"כ אמר לא תהטוב שבהיותו יודע המעשים ויתחייב הסכנה לומר שיהיה האדם חוכמה בעשיו על מעשה מן המעשים אין הענין כן אבל הסכנה צד האדם בזה שיעשה והוא אמרו הכמות נחמה ר"ל כל אדם רשות נחמה לו כמו שפירשו בפרק השמיני ואמר שיהיה יתנבך עם צד אדם האמנם הוא נחמד וצדוק לא כפי הדין הראוי עליהם כמו שיהיה יתנבך מדבריו ואמר ארך השים וכי חמד ואמנתו אמרו רז"ל [עימוך כב. ג' ק"ג. ו'ע' סנהדרין ק"א.] ארך השים לנדיקים ולרשעים. ואמר הנניח המספר טוב ה' לכל ואחר כך אמר שהמעלות לא יגיעו לאדם לפי רוב גודל המעשה

אבל לפי רוב מספר המעשים והוא שהמעלות אמנם יגיעו בגפול המעשים המונים פעמים רבות ועם זה יגיע קצין חזק לא כשיעשה אדם פעל אחד גדול מפעולות הסובות כי בזה לבדו לא יגיע לו קצין חזק והמפל כו כפיון האדם לוי שראוי אלף זכונות בנת החם לאלים אחד ולאלים אחד לא יקן כלום לא יעלה בידו מדה הנדיבות בזה המעשה האחד הגדול כמו למעשה ממי שהתנדב אלף זכונות באלף פעמים וממנו כל זכונות מהם על דל הנדיבות מפני שזה כפל מעשה הנדיבות אלף פעמים ויגיע לו קצין חזק זהו פעם אחת לבד התעוררה נפשו התעוררה גדולה לפעל טוב וואח"כ בפקה ממנו וכן בחזרה אין שכר מי שפדה חסור במאה דינרים או עשה לזקק לעמי במאה דינרים שהוא די מחסורו כמו שפדה עשרה חסונים או השלים חסרון עשרה עמים כל אחד בעשרה דינרים ואל זה ההקם זהו ענין אמרו לפי רוב המעשה אבל לא לפי גודל המעשה:

הוא היה אומר הכל נהון בערבון ומצודה פרוסה על כל החיים החנות פתוחה והחובני בקיף והפנקם פתוח והיד כותבת וכל הרוצה ללות יבא וילוה וחבאבים כחזירין תירד בכל יום ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו ויש להם על מה שיוסמכו והדין דין אמת והכל בתוקן לבעורה:

ההנטי מקיף מי שחייך חנוי ולא יבקשו לאלתר זה המשל מנבחר וכוונתו ידועה: ואמרו כל הכונה ללות יבא וילוה מהמק הענין הקדוש שאין עם הכנה אבל בצחירת האדם יעשה מה שירצה לשכחו ואמרו והגבאים למחירין פדיו הוא משל על המות והאר שמשום הנבאים על האדם: והכל מהוקן לבעורה כלומר חכלת כוננה כל זה הוי העולם הזה:

ר' אלעזר בן עזריה אומר אם אין תורה אין דרך ארץ אם אין דרך ארץ אין תורה אם אין חכמה אין יראה אם אין יראה אין חכמה אם אין בינה אין דעת אם אין דעת אין בינה אם אין קמה אין תורה אם אין תורה אין קמה: ר"ל בזה שכל שיש מחלו כל אחד מתייחס מושיל במציאות האחר ומשלים זולתו ואמנם דבריו צדעת וצדיקה הוא ענין פלוסופי דק מאוד ואינו אכזרתי נשעין על פגנות מי שענין בזה הענין זהו שפדנת אפר יגיע לנו ונקסא אותו אמנם השנינו הפושלות אשר הם נשנים הם נפסיד האורה ונשכיל אותה או נשיגו האורות הנפסדות במציאותם מכלתו שמשום אהמנו דעת אבל הם במציאותם דעת וחלח ההשנה היא אשר תקבל צינה והוא הדעת והדעת ג"כ נצין והאפסר לנו נשיגו מה ששיגו וכאלו יחמר שאל לא נשכיל מושכל אין דעת ולו אלא יהיה דעת לנו לא נשכיל מושכל כי צדעת נשיגוה וצדנת זה הדבר קשה מאוד ואפי' מן הספשים המהוברים ברכ"ש מכלן ואמנם אהמנו מיישרים עליו הדרך השורה לבד:

הוא היה אומר כל שתכמתו מרובה מבעשיו למה הוא רוכה לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין והרות באה ועוקרתו והופכתו על פניו שנאמר והיה כעדר ערבה ולא יראה כי יבא טוב ושכן הררים במדבר ארץ מלחה ולא תשבו אבל כל שישעו מרובין מחכמתו למה הוא רוכה לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרובין שאפי' כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מוזיין אותו ממקומו שנא' והיה בעץ שתול על (פלגו) שים ועל יובל ישלה שרשיו ולא יראה כי יבא חום והיה עלהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי:

כל שמשעו כבר פירשנו וצירטו אלה הדברים בזה הפרק מדברי ר' הנינא בן דוסא: ר' אלעזר בן הסבאי אומר קניין ופתחיו גרה היו הן גופי הלכות תקופות וגויבטריאות פרפראות לחכמה: זה מבוחר וכבר צירטנו ענינו בפרקים הקודמים:

פרק רביעי

בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנא' מכל מלמדי השכלתי איזהו גבור הבובש את יצרו שנא' טוב ארך אפים מבוור ומושל ברוחו מלוכר עיר איזהו עשיר השמח בחלקו שנא' יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא איזהו מוכנוד המכבד את חברותו שנא' כי מכבדי אבדו ובזוי יקלו: זה מבוחר וכבר זכרנו ענינו בפרקים הקודמים:

בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה כבהמורה ובורח מן העבירה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה ששבר כצוה מצוה ושכר עבירה עבירה: כבר צירטנו פירוש זה המאמר בפרק ה' מסנהדרין וכבר השינו חכמים ע"ה על הדום נפלא במורה יש בו זרזח על מעשה המצוות והוא אמרו אז יבדיל משה שלם ערים בעבר הירדן וגי' וידוע שאין מושלות שלא יהיה בכן דין ערי מקלט עד שיובדלו השלם ההרמות שבא' אמרו [מכות י] וידוע היה משה רבינו ע"ה שאין שלם ערים שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו השלם שבא' בעלמך שם ערי מקלט שהינה ואמנם הנדיל אלו מפני שהלמך האול ובזה מזה ליה חקיימנה ואם כיואל צוה במשה רבינו ע"ה הציב האומות שלם שבכחולם וכסף להוסף הוי מצוה עשה על כל מעלתו ושלמותו אין לך לומר שיעשו מי שלמדעה נפשם והחזק צדעתם וקדמם:

הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם ואל תהי כפליג לכל דבר שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום: ולאמר שא"ה שלא יהא ללל אדם עם שיוכל להיקו בו או לאוועל ואפי' צדכר מועש: ר' לויטם איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אנוש רימה: כבר צירטנו חכמתו בפרקים הקודמים שהענוה הוא ממעלות המדות והוא ממונעת בין הנלוה ושלמות הכות ואין לה שם אחר רק ענוה ולגלוה יש שמות רבים בלשון עברי גבה לב עינים רמט

רמות וגלגל ורם ומשמות החכמים ז"ל רוח גבוה וגבוה הרוח ומתגלה . וכנגד שפלות הרוח וכבר יצאנו בספר הרביעי שאלם נרדף לו פיטם עטם לאחד מן הקלות עד שימרו באלמע המעשים על ז' הסיג אבל במדה הזאת לבדם בין שאר המדות ר"ל בגלגל לגדול השרון זאת המדה האל החסידים ודעהם בנזקק רחוק ממנה עד הקצה האחרון ונכו אל השפלות הרוח לגמרי עד שלא ישיבו נפשם מקום גלגל והיה ראויה בספר מספרי המדות שמשאל לאחד מן החכמים החסידים וגלגל לו אחי יום הוא ששמתם בו ויחד מכל יומך אומר יום שהייתי הולך בספינה והיה מקומי בפתח שבמקום הספינה בין הגילות הנגדים והיו בספינה סוחרים ובעלי מומן והיו הייתי שוכב במקומי והחד מאנפי הספינה קם להסחף ואחי נקל בשמי ונכזה שהייתי שאל בשמי מחד עד שגלה ערומי והשחף עלי ותמתי מהחזוק חכונה העזות בנפשו וחי השם לא כחכה נפשי למעשהו כלל ולא התעורר ממני כחי ושפתתי במחה גדולה כשהגעתי לגבול שלא יבחיני ביומי הסחר ההוא ולא הרגישה נפשי הלוי ואין ספק שזאת שפלות הרוח עד שיתרחק מן הגלגל : ואחי וזכר עתה קלת מה שזכרו חכמים בשפה הענוה וגבוה הגלגל ומפי זה ז' זה להתקרב אל השפלות ואמר מחד מחד סיי של רוח תשדו שיאמר האדם על הענוה לבדה לו שכן שיהיה אלא מעט מן הגלגל אשר שיהיה קרובה אליה מפני שהענוה ממוענת כמו שזכרנו אמרו [מ"ד ס"ג מה וזלי פיך שנת] בשבח הענוה מה ששטה ההכמה כתר להשעה עשהה הענוה עקב לפוליסה פירוש למעלתה דכתיב ר'אשיח הכמה ירלח ה' זאת הרליה שירלח השם גדולה מן ההכמה והיא כבת האלוהה ואומר עקב ענוה ירלח ה' : ואמרנו [מגילה לא:] דבר זה כבוד בחורה ובנוי בנכילים ומשולב בענוהים ההכמה הרבה : ואמרנו [מגילה לא:] דבר זה כבוד בחורה ובנוי בנכילים ומשולב בענוהים כ"מ שפחה מוצא גדולה של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו כבוד בחורה ההל גדול וגו' וכבוד בחורה עושה משפט יתום ואלמנה . ושנוי בנכילים דכתיב כי כה אמר רס ונשה שוכן עד יקדוה שמו מרוס וקדוה ששכן ומשך ליה וזה דלח וספל רוח . ומשולב בנכילים דכתיב סולו להוכב בערבות ביה שמו וכתיב תצריה אבי יתומים ודין אלמנות ויה לך ללמוד ממנה רבינו ע"ה אשר שלמו בו מעלות השכליות ומעלות הדעות כולן מסובות למדרגות הגבוהה אז בחמה אז בגבוהה ושכחו השם ית' על כל אדם במדה הענוה ואמר והאיש מכה שמו מחד מחד האדם ואמר מחד מחד וסופ לרוב ענוותנותו והענוה לא הקצה האחרון וכן מתגלה אומר ונתנו מה . וכן בודד מביח אלהי יעקב ונעים זמירות ישראל והוא מלך וכבוד שגדלה מלכותו וחזקה חרבו ושערו הש"י לנו ע"ה משה רביע ע"ה והוא כבוד אשר דרך מיעקב כמו שיצאנו ר"ל וזה נתיב וגדול שבששים זקנים כמו שאמר יוסב בכבוד החכמוני ועם כל זה אמר לב נכבד ונכבד אלהים לא קבזה והרבה מאלו מעלות המורות על תכלית הענוה . וממה שאמרנו ר"ל בגלגל אמרו [כותב ד' ד:] כל אדם שיש בו גבוה הרוח כאלו עובד עו"ם כתיב הכא שוטפת ה' כל גבה לב וכתיב הכא לא תניח רועב אל ביתך ואמרנו כאלו שחבב הגבוה כמי שכל על העריות אשר מועפת ה' כל גבה לב ואמר כי את החועבות מאלו ואמר שהמתגלה הוא בעלמו אלא הש"י כעו"ם עתמה והביאו ראויה מאמרן חדלו לכס מן האדם אשר נשמה באלו כולומר גבה רוח כי במה נחשב הוא אל חקרי במה אלא במה . ואמרנו [שם כל העיון] שהמתגלה ראויה להוכחו ואמרנו כל מי שיש בו גבוה הרוח ראויה לגדעו כאלשיה כתיב הכא ומה הקומה גדושים וכתיב שהים ואשריכם תגדעון ואמרנו הש"י לא יהיה המתגלה בחיית המתים באמרם כל אדם שיש בו גבוה הרוח אין עפרו נעדר שאל הקילו ורענו שוכי עפר מי שיעשה עפר בחייו ר"ל העיונים הם אשר יחיו והפליגו בזה ואמרנו כל אדם שיש בו גבוה הרוח שיהיה מיללת עליו שגלגל וגבוה ממרחק יידע והרבה מדבריהם באמרם שהערעט עונש המתגלים אמרו בשלח ולספתה ולבהרת ואין שאלת אלה גבוה בגלגל הנבעות הנשאות כאלו אמר למתגלה הספתת : וסוף שהאמרו בשמחה מאן דליית ביה ונשמתה מאן דליה מיה ר"ל שאין ראויה להיות האדם שכל רוח לגמרי מפני שאינו מן הענוות ושמעוהו על דרך מהל חלק מארבעה וששים ר"ל כשגשים הגלגל בקצה אחד ובשלות הרוח בקצה אחר יהיה ציניהם ר"ל חלק מארבעה וששים חלקים שיהיה האדם עומד בחלק ס"ג חמי רוצה במאזע בזה המדה לבדה לבדות מן הגלגל שאל יחבר חלק אחד ויקרב אל הגלגל יוחד יכנס תחת שמהם זה היה דעת רבא בענין אכל ר"ג ספק ואמר שאין ראויה שיהיה לאדם ממנה ר"ל מן הגלגל לא חלק גדול והוא חלק קטן מפני שאין עתמו מעט שיהיה האדם חוטבת ה' אין ראויה להתקרב אליו חלק בזה הענין ר"ג בר יוחנן אמר כל מינה ולא מקלסה . ומה זורעה מאי דכתיב כי שוטפת ה' כל גבה לב ולחחק זה החכמה הארור אמר זה מחד מחד היו שפל רוח שחקות אלוה יומה ר"ל שאלה נרדף להכריז נשפך עד שהרחיק ממנה הגלגל כשהשך באחרית הגוף והוא שנוי רימה :

וגלגל בפשטי הדברים שלא יתנוס ואחי שפרסם וקבע להם חוקים על יהודים ועל קהלות והביאו בני אדם לחשוב שכלות גמורה שיה מחוייב והוא שיעורו חכמים והתלמידים וההשנים בהתעסקים בחורים וסורקו אומותן חה הכל פסות ולא מאלל הזורה ולא בדברי החכמים דבר שיאמת חומו ולא רגלים שיטען עליהם כלל שאלחמו כשפיון בדברי ר"ל לא נמאל כללם שהיו מתקשים ממון מצוי אדם ולא היו מהגרים ממון לשיבות הנכבדות והיקרות ולא לראוי גלות ולא לדיימיהם ולא למריצי התורה ולא לאחד מהגדולים לא לבאר בני אדם מן השם אבל נמאל בכל דור ודור בכל קהלותיהם שהיה בכן עני בחכלות עמוה ועשיר גדול בתכלית העושר וחלילה לי להשוד הדורות ההם שהם לא היו גומלי חסד ויומינו לזקה כי האמנם סענו ההוא אילו פשט ידו לקחת היו ממלאין ביתו וזהו שמינים אלא שלא היה רואה אכל היה מהספק במלאכתו שהיה מתפרנס בה להם בניות אס בדוחק והיה צו למה שנידי אדם כי החורה מעט מזה וכל רכסו [ועה לה:] שהלל הזקן היה הוכב עניס והיה לומד לפני שמשה ואבכליון והיה עני בחכלות העניות ומעלתו היתה כהה רבית ידעת מתלמידיו אשר נמשלו בשפה והאריך ויהשעו והקטן שבתלמידיו [ב"ג קהל סוכה באל] רבן יוחנן בן זכאי ואין ספק למשכיל שאילו היה מורה לחברי דורו ליהנות מתן לא היו מתידין אותו לחסוד עינם . ורבי מניח בן דומא [דמנוס יו:] העניו כ"ד חולין פ"ג י"אח ב"ח קול ואמרה כל העולם אינו כיון אלא בשביל הגינה בני וחימנא בני די לו בפק חוביין מע"ס י"אח ב"ח העולם אינו כיון אלא בשביל וע"ה דבר הווא היה אומר כן וקרנח היה דיון בל"ז והוא הווא דלי דולח וכשהיו בל"ז בעלי הדין לפניו היה אומר תנו לי מי שידלה במקומי או מנו לי כמי שביארו ואלוין לכס ולא היו ישרללם וכבר תכרזים לא בלחי גומלי חסדים ולא בלחי חסד מלפניו מבני אדם החסידים מנגה לחשי דורו על שלא היו מעשירים אוחס חלילה לשם אלא הם מתלמידיו אשר נמשלו בשפה האמת לעלמהם והיו מאמינים ב"ש"י ובחורה משה אשר בה יזכה האדם לחי הבה"א ולא היו מתידין לעלמהם לבקש ממון מבני אדם והיו רחמים שלקוחותן היו חילול השם בשניי ההמון מפני שיהבטו בהחורה מתקן מהתללכות אשר היה בהם אדם ותפוזו בשניהם יהיה מי שישעה זה דבר השם בזה ולאמנם ההעו אלה המתגברים לחלוק על האמת ועל הפסוקים שהשופטים והנגלים בלקיות ממון בני אדם בדלונס או על כרהם מהמעשים אשר ימלאו בנמי מאנפי בעלי מומין הגופניות או זקנים בלא צינים עד שאלה להם לעשות מלאכה שאין חכמותם להם אלא לקחת ממון מאחרים ואם לא מה ישעו הימנו זה לא לזותה הסורה ואחיה המאל המעשה אשר הביאו ראויה ממנו [ב"ג מ"ד:] שאמרם היתה כלניות שותר ממרחק תניח לתמה בבעל מוס שאלו יכול לעבות מלאכה אבל עם היכולת לה המלאה חליו התורה דרך . ורבי יוסף היה [גיטין סו:] וע"ה מולך עניס המקום לקיום והיה לומר יכה מלאכה שמתממה בעליה ר"ל עם טורח הרביו כהולכו העלום בכדוים היה מתחמם גופו בלא שפק והיה משבח זה ושמה בו והיה נכונה במה שחלק לו מה ששאלו במעלות ההסתפקות ובמעט המשושעים המזכורים הנחלים בריות שהביאו באמרם [ברכות י:] הרואה ליהנות יהנה כאליעב והרואה שלא ליהנות אל יהנה כשמואל הרמתי ויה אינו דומה לזה אשר מביאים כלל אכל זה אלא הכיטם שאלו מהנהג ראויה ממנו שפי שאלו מנהגו ואינו מקום שיטעה האדם בו שאליעב לא היה מקבל ממון מבני אדם כ"ס שאלו היה מבקש מהם שיהיה להם חוקים חלילה לשם האמנם היה מקבל כבוד לבד כשהיה מתאכסן איתו אדם בעצרו עליו להיות ביתו אלו והיה אוכל לחמו בזילה הווא או ביום הווא והיה עם לעסקיו ונמולח לא היה נכנס לבית אדם ולא היה אוכל מבוס אדם וכיונא בזה אמרו חכמים ז"ל שיתלמד חסד שכירלה לדמותו בזה עד שלא יכנס לבית אדם הרשות צידו ושם יוכל להתחבך אלו אדם בעצרו עליו לזוך הולאה דרך הרשות צידו מפני שכבר הזכירו מלאכול אלא כל אדם שלא לזוך ואמרנו [שבחים מ"ג:] המרבה סעודתו בכל מקום ובו' ואמרנו [שם] כל סעודה שיהיה של מנוס חסוד לתלמיד חכם ליהנות ממנה ולהיה חלדיך בזה אמרו חכמים ז"ל שיתלמד חסד שכירלה לדמותו [גרייס כג:] והוא שאלם אחד שהיה לו כרס והיו נכנסים בו הנגעים וכל פעם אשר היה רוצה אותו בכל ויה מוצא פירותיו מהרעטין וסולקין ולא היה ספק בו שאחד מן הנגעים נתן עניו בו והיה מלפטר מה כל ימי הצעיר עד שבאר ממנו מה שבאר ויתקם עד שביטו והספק המוקום ודרך בני אדם שיתחבסו ליתמוקים שיפלו מהם נגרירים מן החלטים וכן הענינים ומהו לאכלן מפני שהם הסקר וכבר הניחום בעליהם למיעושם למולאיהם ובה ר"ס שבתקיה יום אחד לכרם ההוא וישב ולקט מן היתמוקים שנפלו והיה אוכל אותם ובה בעל הכרם והבש שיה היה הגנב שגנב ממנו כל בניה ולא היה מביר אותו אבל שמע עליו ולקחו מיד והתחוק עליו ושם אותו נפק אחד ושם איתו על גבו להשליכו בנרה וכבררה ר' בריפון כך לעק ואמר אי לו למרפון שזה הרעו וכשמע בעל הכרם הניחו ובניה שמשא חמה גדול והיה ר"ס מלפטר מן היום ההוא והלאה כל ימיו ומתחבל על מה שאירע לו שהליל את עלמו בכבוד החורה והוא היה עשיר גדול והיה יכול לומר הניחתי ואני חתן לך כך וכך וכו' והיה עתים לו ולא היה נרדף להודיעו שהוא ר"ס והיה חילי את עלמו שמתמוה ולא בחורה ואמרנו כל ימיו כל אותו לדיק היה מלפטר על דבר זה ואמר אי לוי ביהשתמחני בכרה של חורה בכל המשמחם בכרה של חורה אין לו חלק לעב"ד ועקר מן העולם ואמרנו זה מבוס דר"ס עשיר גדול היה והוא לכוסיה בדמים וכן [ב"ג ה.] פתח רבינו הקדוש ע"ה אלוהות כשהם רעבון ואמר כל מי שירלח לבא לקחת פרוסתו יבוא ויתפרנס ובלבד שיהיה ח"מ אורח ר' יוחנן בן עמרם ועמד לפניו והוא לא היה מביר אותו אמר לו ר' פרישני ח"ל קרית לא שנית לא אלא אלא אשרנסקי אמר לו שריכטי כלבד ועכורב ר"ל לפ"ס שאין צי הכמה כמו שפרנס הש"י היה פמלה ועוף במח שאין עמיה סמות מה ומקן לו והאריך נתחבך בלכר פתחו בדברי ואמר אי לי שבהנה ע"ה מכבדי ואמרנו לו בהשומעם זה שאירע לו חלוי יוחנן בן עמרם לתישך הוא שאינו רואה ליהנות בכבוד החורה כשיכול להכמר מזה ואפי' בתחבולה ותקר ומלא הענין כן . ובי' המשמש החלס יצחקו כל חולק בזה הענין ואמנם הדברים אשר החורה אותם החורה למ"ה הוא שיחט ממונס לאדם לעשות בו סחורה בבתיירו והיה השכר כולו לשם אס וילא והשופס זה יש לו שבר גדול [ברכות ב:] כהונתו ק"ה חלק [ש:] עליו וזהו מעיל מלאי ליום [סעיה ע"ג] של ח"ה ושתמכר שחורס: [ב"ג כג:] לפני כל סחורה ושיקני לכן בתחלת היום אלה הם חוקים

שקבע

ר' יעקב אומר העוה"ז דומה לפרוזודור בפני העוה"ב התקן עצמך בפרוזודור כדרי שהרבכם למרקלין :

מקלין הוא היכל ופוזודור הוא בית שער והמשל מובחר והכוונה ידועה שבעה"ז יקנה האדם המעלות שבהן יזכה לכה"ב כי זה העולם האמנם הוא דרך ומעבר לכה"ב :

הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העוה"ב ויפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז :

בכר ביארנו בפ"י ממהדרין שאין אחר המות שלמות ולא חוספ' אמנם ישלים האדם ויוסיף מעלת בעה"ז ולא זה רמת שלמה בלחמו כי אין מעשה והשגיו ודעת והכמה בשלול אשר אתה הולך שמה אבל הענין הוא אשר ילך האדם עליו יתאכר לשגשג ולא לרד שישחלל האדם בזה הזמן הקצר ולא יאבד זמנו אלא בקנות המעלות לכד מפני שהפסידו מרובה אחר שאין לו תמורה ולא מקנה וכאשר ידעו החסידים זה לא רלו לכוונת אלם בחכמה ובחוספת המעלות והדחיו זמנם כולו על דרך האמת ולא פזרו ממנו צעתי הנשמים אלא זמן קצר מאד וכדבר הכריז שג"א זולאו וחסריס הוילאו זמנם כולו בצעמויות לכד וילאו ממנו כאשר בלו כל עומת שכל כן ילך והפסידוהו כולו הפסד עולמית וההמון כולם יתפכו האמת בואם השלם וילאמו שחכת הראשונה הפסידו העולם והכח החלומי הרוחני העולם והענין בהפך כמו שפסדו והם שמים מושך לאור ואור לחושך ואוי למאכלדים האמת והענין הזה עשה שלמה ע"ה עיקר בקהלת שכתב הרעוה העולם וגוהו הפסדו ויאלרו שאין ריות וקנין אחר המות מ"ה הדבר אשר יבצר ממנו הנה זה כולו אמת וכשחבנת הספר ההוא בואת הבחינה יתבאר האמת : רבי שמעון בן אלעזר אומר אל תרצה את הברך בשעת בעשו ואל תגמרהו בשעה שמתו בוטל לפניו ואל תשאל לו בשעת נדרו ואל תשתדל לראוהו בשעת קלקלתו :

זה מנואר וכה עניני מוסרים נחוקים נחמת בני אדם כהפיל הדבר במקומו המועיל : שמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמת ובהכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו :

הכון אפו לא נאמר אלא אפו מלמד שמתולין לו כל עוונותיו וזע"ס ששלמה אחר נחמתו זלם האוצה אבל זה המכס היה מוכת בואת המדה ומחזיר מואת העבירה : אלישע ואבירה אומר הלובר ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר חדש והלובר זקן למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר כחוק :

אמר סלומד בומי הילדות יתקיים ולא יקל לשכחו והענין מן סלומד בימי סקנה כהסך חס מנואר ונדלה לעין :

ר' יוסי בר יהודה איש כפר הבהלי אומר הלובר מן הקטנים למה הוא דומה לאוכל ענבים בשולות ושותה וין מנתו והלובר מן הרוקנים למה הוא דומה לאוכל ענבים בשולות ושותה וין ישן רבי אומר אל תהכל בקנקן אלא במה שיש בו יש קנקן חדש מלא ישן וישן שאפ' חדש אין בו :

אמר רבי יוסי כי חכמת הבחורים יש בה שלום וספקות בלתי ממוקקות ולא נמלמו מן הקושיות כי לא רכבו להם הימים לפנת סלומד ולהסיר והספוק ואמר ר' לא נמנח מין בקנקניו כי יש קנקן מהם ובו וין ישן וקנקניו ישן וקיס ואין דבר בו כי יש בחורים שבלאויתיהם וחכמותיהם זכות לא חתערב בהם ספק כיוון ישן שנכדלו שמרו ממנו ויש זקנים שאין להם חכמה כלל ואין ז"ל שאין להם חכמה [שאלוה] מעבירה ומנובלת :

רבי אלעזר הקפר אומר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם :

אמר הקנאה והתאוה והכבוד מוליחין את האדם מן העולם והוא כי באלה המדות או נחמת מן יסוד אמונת התורה נכרתה ולא יעשו לו לא מעלות שכליות ולא מעלות המדות : הוא היה אומר היולדים לבות והבתים להחיות והחיים לידון לידע להודיע ולהודיע שהוא אל הוא היוצר הוא הבורא הוא הפתין הוא הדריך הוא עד הוא בעל דין והוא עתיד לדון ברך הוא שאין לפניו ולא עולה ולא שכתה ולא משוא פנים והוא ספק שוחר שהכל שלו ודע שהכל לפי יבשחקך ואל יבשחקך יצרך שהשאל בית מנוס לך שעל כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת ועל כרחך אתה עתיד ליותן דין וחשבון לפני מלך המלכים הקב"ה :

אמר לידע להודיע ולהודיע כולו בו שידע העתידים הולד ואשר הם נולדים עשה ומוסו ואשר יהיו אחר המות ונלמד מנ' בכתות האלה שהוא היוצר והוא הבורא והאמר כולו הדיון והוא עתיד לדון רואה בו שהוא שופט עמה את הכל נהיים ובמות ובכשר עניני העולם והוא גם כן עתיד לדון אשר יסיו לע"ס בנמול ועונש : ואמר ולא מקה שחד הוא כמו שאמר ג"כ בתורה אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד ואין ענינו שלא יקח שופט להסות קדון כי זה מן השמות שיוצק מן הש"י מה שלא יעיר וסף לא דומה כי איד [כ"א יתאן] יעיר לו שחד ומה יהיה השחד אבל ענינו מה שביארנו שהוא לא יקח שחד הטובות כמו שיעשה אדם חלף טובות ודעה אחת שלא ימנול הש"י מעבירה ההוא לרוב טובותיו והחסר לו מחלף עונותיו טובה אחת או יותר אבל יענש על זאת הרעה האחת וימלחו על הטובות ההם כולם וזהו ענין לא יקח שחד והוא כמו לא ישא פנים שיענש הגדול במעלות על דבר מופט כמו שיענש מהם רבינו ע"ה על חסד הכעס כמו שביארנו בפרקים הקודמים ונמול עשו הרשע על כבוד אב ואם ונכדוהנל על כבוד הש"י כמו שהבאר בסנהדרין וזהו ענין ולא משוא פנים : ובמון מאמר שעל כרחך אתה נולד ומה שדבק בו שהוא זכר עמינס טעמים שאין נחמה ללדס בןן שפעלים אמרו רז"ל [נרמות לג] מגילס כה דהס [זוה] הכל בדי שמים חין מירחט שמים ולא אמר על כרחך אתה מוסא או עונכ או מהלך או עומד ומה שדומה לזה שאלו כולם עמינס שהם נרמות האדם ואין הכרח בהם כמו שביארנו בפרק החמישי :

בעשרה

שקבע להם ה"ח כמו שקבע הפתוח לכן והמעשרות לנו לפי מה שכתב בקבלה כי שפי הפעולות האלה יעשו אותם סומרים קצתם על קצתם על דרך כבוד ואזע"ס שאין עם הכמה וכדי הוא ח"ה להיות בע"ה נסבד וכן הקלה התורה מהלמדי חכמים חוקי המלכות בלמוניות ולכבמות החיל והקיס המיוחדים בכל אדם ואיש והם הנקראים כסף נלגולמ יכרעו בעצורם הקהל וכן כנין המומות וכיונא כהן ואפי' הח"ס בעל ממון לא יתחייב דבר חבל זה וכבר הורה ר' יוסף הלוי ז"ל לאדם במקום אחד שהיה לו גנות ופרדסים שהיה חייב בעצורם אלפי זהובים ואמר שיפטר מהם בעצורם דבר מכל מה שזכרנו משני שהיה ח"ס ואזע"ס שהיה נותן בזה ההוא אפילו עני שצירחל וזהו דין תורה כמו שפסרה התורה מהחית השקל מן הכהנים כמו שביארנו במקומו ומה שדומה לזה :

ר' יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות וכל המחלל את התורה גופו מתולל על הבריות :

כבוד התורה הוא כבודות הוריות צעתיים ויכבד החכמים המעמידים אותה והספדים אשר חננו בה וכן חלל התורה הפך ה' :

ר' ישמעאל אומר החושך עצמו מן הרין פורק ממנו איבה וגול ושובעת שוא והגם לבו בהוראה שומה רשע וגם רוח : צורכס גם לבו להסגבר להרות מבלי ידלה ופחד :

הוא היה אומר אל תרוי דין יחידי שאין דין יהודי אלא אחד ואל תאמר קבלו דעתי שהן רשאין ולא אתה :

הטורה הכירה לחיש מומה לרבי' לזון יחידי כמו שביארנו בסנהדרין אבל זהו דבר תורה והסודי הנה ממנו קצת על הכד המוסר ולא על כד האיסור : ואמר כשהילקין עליך הציך בדעת מן הדעות לא מכייהם לקבל כדכך מפני שהם מכייהם אם יש להם לקבלה ואינו נדעוהו בהכרייהם לקבל את דעתך :

ר' יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני :

אמר כי העוסק בתורה והוא עני ודל ועם כל זה יעבר נפשו לעסוק בה לסוף יעסוק בה מעושר ומאשר לא יהיה לו מה שימרידוהו מן הקריאה ומי שלא יעסוק בתורה מפני דוח הממון להעשסקו במהכל ובממנהו לסוף יתרושע וינר לו הזמן עד שיהיה סינה כסולו בקריאה פדוהו בלחם למאכלו :

רבי מאיר אומר הוי מעט בעסק ועסוק בתורה והוי שפל רוח בפני כל אדם ואם בשלת מן התורה יש לך בשלים הרבה כנגדך ואם עמלת בתורה יש לך שבר הרבה ליתן לך :

אמר ממעט בסמורה והממד על הסורה וחי שפל רוח בפני כל אדם ר"ל שלא תהא שפל רוח בפני הנדולים לכד אמנם בפני כל אדם עד ששחשט עם איוה אדם שיהיה יכה ססוך עמו כאלו הוא גדול במעלה ויכר ממך חס כולו לנדות מן הנאות כמו שביארנו : וענין בעלים הרבה כנגדך הוא שיש דברים הרבה המכילים ויכרעו לנו שנתעסק בהם וכסלה חתעסק בתורה ויעידך הזמן בנחמד מן הדברים ההם :

רבי אליעזר בן יעקב אומר העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד והעובר עבירה אחת קונה לו קמינור אחד תשובה ומעשים טובים כתרס בפני הפורענות :

פרקליט הוא המליץ טוב על האדם למלך : קמינור הוא הפך זה והוא המלשין האדם למלך ומשדל להמיתו : ואמר שהשנאה אחר המעשים הרעים או המעשים הטובים נחמילם הענין כל אחד משני העניינים האלה מונעם מנא המכות וההלאים בלדס :

רבי יוחנן הסגדרל אומר כל בנסיה שדיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים : ר"א בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכבוד חברך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים : רבי יהודה אומר הוי זחיר בתלמוד ששגגה תלמוד עולה זרון ר"ש אומר שלשה כתרס הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהן :

אלו הן מעלות טובות נהנו לואמה זו נחמילם נחמת הטורה וכן הכהונה והמלכות והמורה [ויאם עכ] כהונה זכה זו אהבן מלכות זכה זו דוד וכתר תורה מונח לכל מי שילנה להעטער בו ולאמרו רז"ל [עס] ושמה אמרם שזה הכתר פחות הוא מעשים האחרים כינו כן אבל גדול הוא מענייהם ובו יהיו השמים שגא' כי מלכים ימלכו וכוחים ימוקקו דאק ואמר כי שרים יסורו וגו' אבל כתר שם טוב מגיע מאת התורה ר"ל ידיעה והמעשה בה כי כהן יעני השם הטוב האמיתי :

ר' נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבא אתריך שחברריך יקיימה בירך ואל בינתך אל תשען :

אמר כקם מקום הקריאה והלמוד כי עם זולתך יסכן לך הקריאה ותקיים ולא תשען על כבודך ומאמר שאיך לרד לחייהם ולמלמדים שיעורך :

ר' ינאי אומר אין בירדנו לא משלות הרשעים ואף לא מכוריו הצדיקים ר' מתיא בן תרש אומר הוי מקדים בשלום כל אדם והוי גב לאריות ואל תהי ראש לשועלים :

אמר שנהיות האדם תלמיד למי שהוא חכם ממנו יותר טוב לו ויותר ראוי שהוא רב לפחות ממנו כי נענין הראבון ויוסף ובענין השם יחסר ואתה חנין ממה שביארנו בסנהדרין שכן שמו מעטם מעלין בקדש ולא מורידין ראש וישיבה של עשרים ושלשה סוף של אחד ושעשים משיבה גדולה שאלו שהם האיסורו לו בזה מעלה :

צדקה מפי שהוא בלתי שלם כמו שביארנו ולא הגיע לאח המעלה :

בשעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה גופי עבירה מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין רעב של בצורת באה מקצתן רעבים ומקצתן שבעים גמרו שלא לעשר רעב של המזבח ושל בצורת באה ושלא ליטול את החלה רעב של בליה באה :

רעב של בצורת הוא שהיה השנה צמט מסר ומטר בקום מקומות ובקמחם לא ימטר ובאשר יהיה מסר ימטר ומט : ועני של מהומה הוא שיתעסק אדם במלחמות וקטניות ומידושים אחר ימחדמו להם עד שתקום הארץ ולא תזרע בעת הזרעה למרדה השולם : ורעב של בליה הוא שלא ימטר כלל ויבשו הנחרות והסגמיה כאלמו ויהי שמך אשר על לאשך נחמם :

דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו ל"ב ועל פירות שביעית הרב בא לעולם על עניו הדין ועל עוות הדין ועל המורים בתורה שלא כהלכה :

עני הדין הוא לימוד המשפט ופיון בו ימים רבים בדבר המנואר : ועוה הדין הוא שידון צמה שאינו ראוי :

חיה רעה בא לעולם על שבעות שוא ועל חילול השם גלות בא לעולם על עובדי עכו"ם ועל ג"ע ועל ש"ד ועל שמיטת הארץ בד' פרקים הרבר מתרבה ברביעית ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה ברביעית מפני מעשר עני שבשביעית בשביעית מפני מעשר עני בשביעית ובמוצאי שביעית מפני פירות שביעית שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה מפני גול מהנות עניים :

כבר ביארנו פעמים רבות בסדר זרעים סדר הולאם החקים מן המנוחה ועם המנאר שבשנה השלישית והששית הוא מוציא מעשר ראשון ונתנו לו כל שנה ולאח"כ היה מוציא מעשר עני ומתנו לעניים וזה המעשר עם המנוח מע"ש שהיה מוציא בשאר שני השמטה : ומתנות פמים הם הלקם והשכחה והפיאה והספר והעוללות כי במג' ילם זה כולו כי כבר נלם עסק האדמה ומי שנתן אלו החקים נחם ומי שלא נחם גולם :

ארבע מרות בארם האומר שלי שלי ושליך שליך זו מדה בינונית ויש אומרים זו מרת סדום שלי שליך שלי עם הארץ שלי שליך ושליך שליך חסיד שלי שלי ושליך שלי רשע :

הנה המנאר בזה המאמר שהחסיד הוא שירצה צפולנה הסוב ר"ל שיהיה לאחד משי הקאות מעט והמנאר לך ג"כ שיקרא רשע מי שיש לו מפתחיות סגפם ר"ל שיהיה צפולותיו אל הקפה האחד המנוקף כמו שביארנו בפ' ה' כי זה אשר ירצה שיהיה לו ממונו וממון וזלתי יש לו רוב הסלוא וקראו רשע :

ארבע מרות ברעות נוח לכעוס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו קשה לכעוס וקשה לרצות יצא הפסדו בשכרו קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד נוח לכעוס וקשה לרצות רשע :

הסתכל אך קרא הסגלן פסגלותיו יחידה עד שיקרב להעדר ההרנשה בדנד הכעס חסיד וקרא מי שיש לו פתיחות מדה הכעס רשע :

ארבע מרות בתלמידים מהר לשמוע ומהר לאבד יצא שכרו בהפסדו קשה לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו בשכרו מהר לשמוע וקשה לאבד חכם קשה לשמוע ומהר לאבד זו חלק רע :

הסתכל ח"ך לא קרא הנתן הזכרן חסיד מפני שהוא מעלה שכלית וקראו חכם ולא קרא הקשה להפין הענינים וכן השכחה רשע מפני שאינו בידו והוא מן הממלח אשר אפשר לקנותה כמו שביארנו בפרק שי :

ארבע מרות בנותני צדקה הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשל אחרים יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשלו יתן ויתנו אחרים חסיד לא יתן ולא יתנו אחרים רשע :

הסתכל ח"ך קרא רב הכחמות אשר לא יספיק לו מה שירצה הוא למדו עד שיחמונו ג"כ אחרים חסיד וקרא האלכו רשע :

ארבע מרות בהולכי לבהמ"ד הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו עושה ואינו הולך שכר מעשה בידו הולך ועושה חסיד לא הולך ולא עושה רשע :

אמר בהולכי לביח המדרש רואה כי ההליכה לביח המדרש יש בה לרנע מדות : הסתכל ח"ך קרא המרנע לקנות המעלות חסיד והסתכל לקנות רשע וכשחמד המעלות השכליות ומעלות המדות ומדע כל מין מהם אם מרנע למד החכמה והמעשה ותדע המנוע ודרך המעשה אשר יקראו טובות והתוספת על המנוע מעט אשר הוא מפעלות החסידים המפורסמים והתוספת וההסרון אשר שיהיה רע אלא שאלו מן הקלות ויחר ראו בשם הרע והחד יקרא חסא או שכל בלתי נכון והמשל בזה שהסוכות סוב גמור עלי ספק ורוב החלואה הוא גמור עלי ספק והעדר ההרנש בהלה אע"פ שהוא רע אמנם אינו כרוב המלואה ויקרא חסא או שכל בלתי נכון והולואה מן הסוכות מעט ללד העדר ההרנשה מן הראוי לשלמים וכשמפין זה העקין מדע שמי שילא מן החירות מעט יקרא חסיד כמו שקדמנו ונעדר ההרנשה יקרא חסא ולא אמר בניזיר מאשר חסא על הנפש כמו שביארנו בפ' ה' ומכל מה שהקדמנו ובגלוינו מדע מי מנבי אדם ראו שיקרא ער ומי ראו שיקרא עם הארץ ומי ראו שיקרא גולם ומי ראו שיקרא חכם ומי ראו שיקרא רשע ומי ראו שיקרא חסיד ומי ראו שיקרא חסא חסא חלו ' שמות נוספים על ' א' הנשים לפי מה שיש להם מן המעלות ומן הפתיחות ואשר למדו השכליות לפי מה שקדם למן הפירות וכבר שמו שמות לפי עניני האיש כמו שיש לו שמיחיות של מדום והוא הקקל רשע כמו שביארנו ואם יהיה לו מעלות שכליות ישמחם בה

צדקה מפי שהוא בלתי שלם כמו שביארנו ולא הגיע לאח המעלה :
בשעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה גופי עבירה מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין רעב של בצורת באה מקצתן רעבים ומקצתן שבעים גמרו שלא לעשר רעב של המזבח ושל בצורת באה ושלא ליטול את החלה רעב של בליה באה :
רעב של בצורת הוא שהיה השנה צמט מסר ומטר בקום מקומות ובקמחם לא ימטר ובאשר יהיה מסר ימטר ומט : ועני של מהומה הוא שיתעסק אדם במלחמות וקטניות ומידושים אחר ימחדמו להם עד שתקום הארץ ולא תזרע בעת הזרעה למרדה השולם : ורעב של בליה הוא שלא ימטר כלל ויבשו הנחרות והסגמיה כאלמו ויהי שמך אשר על לאשך נחמם :
דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו ל"ב ועל פירות שביעית הרב בא לעולם על עניו הדין ועל עוות הדין ועל המורים בתורה שלא כהלכה :
עני הדין הוא לימוד המשפט ופיון בו ימים רבים בדבר המנואר : ועוה הדין הוא שידון צמה שאינו ראוי :
חיה רעה בא לעולם על שבעות שוא ועל חילול השם גלות בא לעולם על עובדי עכו"ם ועל ג"ע ועל ש"ד ועל שמיטת הארץ בד' פרקים הרבר מתרבה ברביעית ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה ברביעית מפני מעשר עני שבשביעית בשביעית מפני מעשר עני בשביעית ובמוצאי שביעית מפני פירות שביעית שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה מפני גול מהנות עניים :
כבר ביארנו פעמים רבות בסדר זרעים סדר הולאם החקים מן המנוחה ועם המנאר שבשנה השלישית והששית הוא מוציא מעשר ראשון ונתנו לו כל שנה ולאח"כ היה מוציא מעשר עני ומתנו לעניים וזה המעשר עם המנוח מע"ש שהיה מוציא בשאר שני השמטה : ומתנות פמים הם הלקם והשכחה והפיאה והספר והעוללות כי במג' ילם זה כולו כי כבר נלם עסק האדמה ומי שנתן אלו החקים נחם ומי שלא נחם גולם :
ארבע מרות בארם האומר שלי שלי ושליך שליך זו מדה בינונית ויש אומרים זו מרת סדום שלי שליך שלי עם הארץ שלי שליך ושליך שליך חסיד שלי שלי ושליך שלי רשע :
הנה המנאר בזה המאמר שהחסיד הוא שירצה צפולנה הסוב ר"ל שיהיה לאחד משי הקאות מעט והמנאר לך ג"כ שיקרא רשע מי שיש לו מפתחיות סגפם ר"ל שיהיה צפולותיו אל הקפה האחד המנוקף כמו שביארנו בפ' ה' כי זה אשר ירצה שיהיה לו ממונו וממון וזלתי יש לו רוב הסלוא וקראו רשע :
ארבע מרות ברעות נוח לכעוס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו קשה לכעוס וקשה לרצות יצא הפסדו בשכרו קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד נוח לכעוס וקשה לרצות רשע :
הסתכל אך קרא הסגלן פסגלותיו יחידה עד שיקרב להעדר ההרנשה בדנד הכעס חסיד וקרא מי שיש לו פתיחות מדה הכעס רשע :
ארבע מרות בתלמידים מהר לשמוע ומהר לאבד יצא שכרו בהפסדו קשה לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו בשכרו מהר לשמוע וקשה לאבד חכם קשה לשמוע ומהר לאבד זו חלק רע :
הסתכל ח"ך לא קרא הנתן הזכרן חסיד מפני שהוא מעלה שכלית וקראו חכם ולא קרא הקשה להפין הענינים וכן השכחה רשע מפני שאינו בידו והוא מן הממלח אשר אפשר לקנותה כמו שביארנו בפרק שי :
ארבע מרות בנותני צדקה הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשל אחרים יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשלו יתן ויתנו אחרים חסיד לא יתן ולא יתנו אחרים רשע :
הסתכל ח"ך קרא רב הכחמות אשר לא יספיק לו מה שירצה הוא למדו עד שיחמונו ג"כ אחרים חסיד וקרא האלכו רשע :
ארבע מרות בהולכי לבהמ"ד הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו עושה ואינו הולך שכר מעשה בידו הולך ועושה חסיד לא הולך ולא עושה רשע :
אמר בהולכי לביח המדרש רואה כי ההליכה לביח המדרש יש בה לרנע מדות : הסתכל ח"ך קרא המרנע לקנות המעלות חסיד והסתכל לקנות רשע וכשחמד המעלות השכליות ומעלות המדות ומדע כל מין מהם אם מרנע למד החכמה והמעשה ותדע המנוע ודרך המעשה אשר יקראו טובות והתוספת על המנוע מעט אשר הוא מפעלות החסידים המפורסמים והתוספת וההסרון אשר שיהיה רע אלא שאלו מן הקלות ויחר ראו בשם הרע והחד יקרא חסא או שכל בלתי נכון והמשל בזה שהסוכות סוב גמור עלי ספק ורוב החלואה הוא גמור עלי ספק והעדר ההרנש בהלה אע"פ שהוא רע אמנם אינו כרוב המלואה ויקרא חסא או שכל בלתי נכון והולואה מן הסוכות מעט ללד העדר ההרנשה מן הראוי לשלמים וכשמפין זה העקין מדע שמי שילא מן החירות מעט יקרא חסיד כמו שקדמנו ונעדר ההרנשה יקרא חסא ולא אמר בניזיר מאשר חסא על הנפש כמו שביארנו בפ' ה' ומכל מה שהקדמנו ובגלוינו מדע מי מנבי אדם ראו שיקרא ער ומי ראו שיקרא עם הארץ ומי ראו שיקרא גולם ומי ראו שיקרא חכם ומי ראו שיקרא רשע ומי ראו שיקרא חסיד ומי ראו שיקרא חסא חסא חלו ' שמות נוספים על ' א' הנשים לפי מה שיש להם מן המעלות ומן הפתיחות ואשר למדו השכליות לפי מה שקדם למן הפירות וכבר שמו שמות לפי עניני האיש כמו שיש לו שמיחיות של מדום והוא הקקל רשע כמו שביארנו ואם יהיה לו מעלות שכליות ישמחם בה

צדקה מפי שהוא בלתי שלם כמו שביארנו ולא הגיע לאח המעלה :
בשעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה גופי עבירה מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין רעב של בצורת באה מקצתן רעבים ומקצתן שבעים גמרו שלא לעשר רעב של המזבח ושל בצורת באה ושלא ליטול את החלה רעב של בליה באה :
רעב של בצורת הוא שהיה השנה צמט מסר ומטר בקום מקומות ובקמחם לא ימטר ובאשר יהיה מסר ימטר ומט : ועני של מהומה הוא שיתעסק אדם במלחמות וקטניות ומידושים אחר ימחדמו להם עד שתקום הארץ ולא תזרע בעת הזרעה למרדה השולם : ורעב של בליה הוא שלא ימטר כלל ויבשו הנחרות והסגמיה כאלמו ויהי שמך אשר על לאשך נחמם :
דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו ל"ב ועל פירות שביעית הרב בא לעולם על עניו הדין ועל עוות הדין ועל המורים בתורה שלא כהלכה :
עני הדין הוא לימוד המשפט ופיון בו ימים רבים בדבר המנואר : ועוה הדין הוא שידון צמה שאינו ראוי :
חיה רעה בא לעולם על שבעות שוא ועל חילול השם גלות בא לעולם על עובדי עכו"ם ועל ג"ע ועל ש"ד ועל שמיטת הארץ בד' פרקים הרבר מתרבה ברביעית ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה ברביעית מפני מעשר עני שבשביעית בשביעית מפני מעשר עני בשביעית ובמוצאי שביעית מפני פירות שביעית שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה מפני גול מהנות עניים :
כבר ביארנו פעמים רבות בסדר זרעים סדר הולאם החקים מן המנוחה ועם המנאר שבשנה השלישית והששית הוא מוציא מעשר ראשון ונתנו לו כל שנה ולאח"כ היה מוציא מעשר עני ומתנו לעניים וזה המעשר עם המנוח מע"ש שהיה מוציא בשאר שני השמטה : ומתנות פמים הם הלקם והשכחה והפיאה והספר והעוללות כי במג' ילם זה כולו כי כבר נלם עסק האדמה ומי שנתן אלו החקים נחם ומי שלא נחם גולם :
ארבע מרות בארם האומר שלי שלי ושליך שליך זו מדה בינונית ויש אומרים זו מרת סדום שלי שליך שלי עם הארץ שלי שליך ושליך שליך חסיד שלי שלי ושליך שלי רשע :
הנה המנאר בזה המאמר שהחסיד הוא שירצה צפולנה הסוב ר"ל שיהיה לאחד משי הקאות מעט והמנאר לך ג"כ שיקרא רשע מי שיש לו מפתחיות סגפם ר"ל שיהיה צפולותיו אל הקפה האחד המנוקף כמו שביארנו בפ' ה' כי זה אשר ירצה שיהיה לו ממונו וממון וזלתי יש לו רוב הסלוא וקראו רשע :
ארבע מרות ברעות נוח לכעוס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו קשה לכעוס וקשה לרצות יצא הפסדו בשכרו קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד נוח לכעוס וקשה לרצות רשע :
הסתכל אך קרא הסגלן פסגלותיו יחידה עד שיקרב להעדר ההרנשה בדנד הכעס חסיד וקרא מי שיש לו פתיחות מדה הכעס רשע :
ארבע מרות בתלמידים מהר לשמוע ומהר לאבד יצא שכרו בהפסדו קשה לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו בשכרו מהר לשמוע וקשה לאבד חכם קשה לשמוע ומהר לאבד זו חלק רע :
הסתכל ח"ך לא קרא הנתן הזכרן חסיד מפני שהוא מעלה שכלית וקראו חכם ולא קרא הקשה להפין הענינים וכן השכחה רשע מפני שאינו בידו והוא מן הממלח אשר אפשר לקנותה כמו שביארנו בפרק שי :
ארבע מרות בנותני צדקה הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשל אחרים יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשלו יתן ויתנו אחרים חסיד לא יתן ולא יתנו אחרים רשע :
הסתכל ח"ך קרא רב הכחמות אשר לא יספיק לו מה שירצה הוא למדו עד שיחמונו ג"כ אחרים חסיד וקרא האלכו רשע :
ארבע מרות בהולכי לבהמ"ד הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו עושה ואינו הולך שכר מעשה בידו הולך ועושה חסיד לא הולך ולא עושה רשע :
אמר בהולכי לביח המדרש רואה כי ההליכה לביח המדרש יש בה לרנע מדות : הסתכל ח"ך קרא המרנע לקנות המעלות חסיד והסתכל לקנות רשע וכשחמד המעלות השכליות ומעלות המדות ומדע כל מין מהם אם מרנע למד החכמה והמעשה ותדע המנוע ודרך המעשה אשר יקראו טובות והתוספת על המנוע מעט אשר הוא מפעלות החסידים המפורסמים והתוספת וההסרון אשר שיהיה רע אלא שאלו מן הקלות ויחר ראו בשם הרע והחד יקרא חסא או שכל בלתי נכון והמשל בזה שהסוכות סוב גמור עלי ספק ורוב החלואה הוא גמור עלי ספק והעדר ההרנש בהלה אע"פ שהוא רע אמנם אינו כרוב המלואה ויקרא חסא או שכל בלתי נכון והולואה מן הסוכות מעט ללד העדר ההרנשה מן הראוי לשלמים וכשמפין זה העקין מדע שמי שילא מן החירות מעט יקרא חסיד כמו שקדמנו ונעדר ההרנשה יקרא חסא ולא אמר בניזיר מאשר חסא על הנפש כמו שביארנו בפ' ה' ומכל מה שהקדמנו ובגלוינו מדע מי מנבי אדם ראו שיקרא ער ומי ראו שיקרא עם הארץ ומי ראו שיקרא גולם ומי ראו שיקרא חכם ומי ראו שיקרא רשע ומי ראו שיקרא חסיד ומי ראו שיקרא חסא חסא חלו ' שמות נוספים על ' א' הנשים לפי מה שיש להם מן המעלות ומן הפתיחות ואשר למדו השכליות לפי מה שקדם למן הפירות וכבר שמו שמות לפי עניני האיש כמו שיש לו שמיחיות של מדום והוא הקקל רשע כמו שביארנו ואם יהיה לו מעלות שכליות ישמחם בה

בתלמוד תורה שכל מי שעוסק בתורה ה'ז מתעלה שנאמר ומסתנה נחליאל במנהגיו

מעלנות של תורה מעלנות (פעלנות) שעלונים הם התורה שהיא עולה על שאר לה עובדים. מן המורה כמו יגער בו חזיו דתנומו וקוף בים אבוסי: זס זסב צלף הזיר שאינו משמרו אלא באך בלשפה וממלסה כך ת"ח הסמר מעמשים של חורה שהיא מלום כמורה הז: שאן לך בן חורין לבי צבני אדם מעמשים לפניו: וממנהגו נחליאל [עירויין נה: נדיים וס] סיון שנתנו לו תורה נהלו אל וכוין שיש לו נהלה עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל כמו:

הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק א' או אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד שכן מציונו ברוד מלך ישראל שלא למד מאחיהופל אלא ב' דברים בלבד (עשאו) [קראו] רבו אלופו ומיודעו שנאמר ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי והלא דברים ק'ו ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיהופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו הלומד מחבירו פ"ק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או אפילו אות אחת עאכ"ו שצריך לנהוג בו כבוד ואין כבוד אלא תורה שנא' כבוד תורה ינחלו ותמימים ינחלו טוב ואין טוב אלא תורה שנא' כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו: הלימד מחבירו וכו' פסוק אחד דבר אחד של פעם דמתיך להי' קרא דוחסה אנוש כערכי סמיד לידך קרא אשר יחידו נמתיק סוד לפי שמלואו אחיהופל לדוד שהיה יושב ועסק יחיד בתורה אשר לו למה אהם עוסק בתורה יחידו [עייין נכוחה ע:] והלא כבר נאמר חרב על הנדיים ונאלו. כוב פעם אחרת מלואו שהיה נכנס לבית מדרשו בקומה זקופה אשר לו והלא כבר נאמר שצריך לו לאדם ליכנס עם צמודא כדי שהיה היות שמים עליו. וי"א שהיה נכנס לבית המדרש יחידו ואמר לו צניע אלהים והלך בנגס כמיז שחיזי אדם ליכנס עם צניקן עם לפי שנאמר כבוד עם הדרת מלך ורגע הוא לשון אלוסיס כמו למה רבבו גוים וי"א רגע הוא לשון אומה וסחה. וזהו אנוש כערכי מהוב כמוי: מודעי כמו אנוש חכמים נגזים ויודעים ומה דוד שהיה מלך עשאו לאחיהופל רב ואלוף מפני שפי דברים: ואין כבוד אלא מורה כל' למורה והכי קאמר אין כבוד נא לו לאדם אלא על עסקי התורה: שנא' כבוד תורה ינחלו כלומר הם נוחלים כבוד בשביל שהם לומדים את התורה וירגים אומה נחלה:

כך היא דרכה של תורה פת במלה האכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן והיי צער החיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה בן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחכום כבוד יותר מלכוורך עשה ואל התאוה לשולחנם של מלכים ששולחנך גדול משולחנם וכתריך גדול מכתרים ונאמן: הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך: שכר במלה תחיל פירות שפי' אין לך מה לאכול אלא פת במלה אל תמנע מלעסוק בתורה ואל תחמוד כבוד להמנחך בתורך שמוך כך נראה כליו אהם עושה שלא לשם: ששולחך גדול משולחנס הוא השכר שתקבל על למודה של תורה:

גדולה תורה מן הברונה שהברונה בשעירים וארבעה מעלות והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים בתלמוד בשעיעת האון בערבות שפתים בבינת הלב בשבולת הלב באימה ביראה בעונה בשכחה בשמוש חכמים בדקרוק חברים ובפלפול התלמידים בישוב במקרא במשנה במיעוט סחורה במיעוט שינה במיעוט תענוג במיעוט שחוק במיעוט דרך ארץ בארץ אפים בלב טוב באמונת חכמים ובקבלת היסורין:

באימה וציראם שאין לבו גבוה עליו כמו שנא' יום אשך עמדת לפני השם אלהיך כבוד ואלהן בעלי קייים חסודים ומסוך קניט דאם של אדם והדבור לנו הוא כל לודי קבי: בשמחה לפי שאין השפיה שורה מסוך לער אלא מסוך שמחה. ציטוט גרסיין פי' ציטוט דעת: צמיטוט סחורה דלמך רב [עירויין וי וס איה ר' יומין] לא סמלל סורה לא בסמלטיס ולא בנאנין: צמיטוט ד"ח סלל יסא מניו צבני אדם צשוק: בקבלת היסורין מקבל יסורין מלפנס: המכיר את מקומו והשמת בחלקו והעושה סייג לדבריו ואינו מחזיק טובה לעצמו אוהב אוהב את המקום אוהב את הבריות אוהב את הצדקות אוהב את התוכחות אוהב את המישרים מתרחק מן הכבוד ולא מניס לבו בתלמודו ואינו שמה בהוראה נושא בעול עם חבירו מכריעו לכף זכות מעמידו על האמת מעמידו על השלום מעיישב לבו בתלמודו שואל ומשיב שומע ומסוף הלומד ע"מ ללמד והלומד ע"מ לעשות המחכים את רבו והמכוין את שמועתו והאומר דבר בשם אומרו הא למדת שכל האומר דבר בשם אומרו סביא גאולה לעולם שנא' ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי:

שומע ומסוף שומע כל מה שאמר לו רבו ומסוף חלל לא לסתור את דבריו והמכוין את שמועתו מהא מורה הוראה מכין בלואו ענין שאמר לו רבו ואינו מוסף דבר לומר שכן אמר לו רבי אלא אם כן אמרו רבו:

גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושה בעוה"ז ובעוה"ב שנאמר כי חיים הם למצואיהם ולכל בשרו כרפא ואומר רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך ואומר עין חיים היא לפתויקים בה ותומכיה מאושר ואומר כי לויית חן הם לראשך וענקים לגרורותיך. ואומר תתן לראשך לויית חן עשרת תפארת תמננך ואומר אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד ואומר כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך:

מסתם חיים לעושה בעולם הזה שאוכל הפירות וסקין קיימת לפי"ב כי חיים הם למנואיהם צפירות

בשני אברהם על לודוה בנו. הלו כולם מופתו החירות ואמנם ענומתו הוא אמרו ואזכי עטר ועפר. והספרים לבלעם הרשע המדינה על הממון והוא צולו מארס נהרים צעזור הממון אשר בכבר בו לקלל את ישראל והוא אמרו יתבי אשר שבר עליך דאם בלעם בן בעזר וגו'. ואמנם רוב תאוותו בענין המשגל היה סבה עמלו בלבק סיפקור להיש לזנות עם ישראל ויטע ויטע פתוריםמות כי ללל רוב החלוא אשר היה לו והיות הנות טוב בעיניו לא היה פלוה בו שמתע בני אדם הינה רק לפי דעתם כי הטועים לא יאוו ברע אבל ויחירו ממנו ולשון הכתוב הן סבה היו לפני ישראל דבר בלעם וגו' ומכמים אמרו [סנהדרין קה. וק נכרכו: ונענוות כוכביס ד] בלעם בעול אחוגו היה ואין ספק בו שמי שזה דעתו בזה היה שגלהו. ואמנם גאוה אמרו נאם שומע אמרי אל ואמנם פצילו ראיס [סנהדרין קה.] על בלעם מהאמר ואתה אלהים תורידם לנאר שמת אנוש דמיס וגו' פירות משמי שהיה איש הדמים שהוא היה סיבת מות ישראל במגפה והוא נ"ב איש מרמה צעזעוה מחנולות לפעולות הרע: והפיאו ראיס על תלמידי אברהם מהאמר והנחיל לזכתי יש ואלוהוסיס אמלא כמו שקראו זרע אברהם אלוהי:

יהודה בן תימא אומר היו עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור בארילעשות רצון אביך שבשמים. הוא היה אומר עז פנים לגיהנם ובושת פנים לן ערן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתבנה עירך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך:

אע"פ שאמר עז פנים לגיהנם לוי צנוות בחוכמה המורים ויואלו צפן וכאלו אמר השתמש בקלף הפתיחות במקומה ברטן הס' ובאמיטתו כמלמד הכניע ועם עקף תחיל אלא בנחלי שהיה כונחך האמת והוא אמרו לעשות אלף ארץ בשמים ומן הפנות שחן הס' לזאת האומה שיש להם צופה פנים וכן אמרו [גימור מה:] שמופת ורע חכמים שהם ציטיטיס ורחמטיס וגומיל הסדים אמר ובעזר שהיה ידלחו על פתכם בלתי תספלו [עייין נדיים כ.] וכאשר סיפר זה מעלת הנושא ביקש ואמר ה' אלהינו כל אשר מונתו זאת מעלתה כן תמנו להצות עירך צמחה צימיו:

הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא פירוש שנים למשנה בן שלש עשרה למצות בן חמש עשרה לנכרא בן שכונה עשרה לתופה בן עשרים לדרוף בן שלשים לכח בן ארבעים לבינה בן חמשים לעצה בן ששים לזקנה בן שבעים לשיבה בן שמונים לגבורה בן תשעים לשוה בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם בן בג בג אומר הפוך בה והפוך בה רבולה בה ובה תחוי וסיב ובלה בה ובינה לא תועז שאין לך מדה טובה הימנה בן הא הא אומר לזום צערא אנרא:

אמח על החורה היתה צה ויסנה צה מפני שהכל צה: ואמר ובה תחוי ר"ל האמת פי' ויראה האמת גיסי הסכל כתיבס וירא וחו: ואח"כ אמר וסיב ובלה צה כלומר תעסק צה עד פת הוקנה גס אז לא סחור ממנה גולתה: ואמר בן הא סל לפי מה שהלפטר בתורה יהיה שכתך ואמרו שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שתלמד בתורה עמל וירא מן המלמד אבל קריאס המענוג והמנוחה אין קיום לה ולא תועלת צה ואמרו צה' מלמדו [קולת כ] חף חכמי עמדה לי חכמה שלמדתי בלף עמדה לי ומפני זה צה להפיל אומה על התלמידים ואמרו [סנוות ק:] זדוק מה וכן סמך דמנ"ס ס"פ: מהלכות ה"ה דין ה' [זדוק מורח בתלמידים. לפי שזע עכשיו כל הסדקים הם משנה לפרק הולך עתה להודיע שתכלן ואוליך בתייתא היא ולה סמחיל ואומר שני חכמים נלפון המשנה כלומר בתייתא היא ובלטון המשנה היא שמים חלל אינה פסנה ומה שני חכמים ר"מ אומר. ומתוך שאממרי פרק זה דברי אגדה הם נהגו לאומרו צניע הכנסה עם פחד הסדקים הללו של מסכת אבות:

פרק ששי

שני חכמים בלשון המשנה ברוך שבחר בהם ובמשנתם:

ר"מ אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדי הוא לו נקרא ריע אוהב אוהב את המקום אוהב את הבריות משבח את המקום כשמת את הבריות ומלבשתו ענוה ויראה ומכשרתו להיות צדיק וחסיד ישר ונאסן ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לירי וכות ונהנים סבנו עצה ותושיה בינה וגבורה שנא' לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה: זכה לדברים הרבה. להיות זדיק ומסיד כולקמן: כדי הוא לו. רליו הוא: נקרא ריע. ולי מה יקרו ריע: אהוב. יפילו אזהבך וגם שלום רב לאזהבי תודרך: אוהב את המקום. שגשג מההבה: אוהב את הבריות. שתקרבן ומלמן וגומלן טוב: ומלפנסו סחורה: ומכשרתו להיות זדיק סולך כחמו וליט עושה עול: חסיד עושה לפנים משורת הדין: ישר עושה ישר ועדף מלדיק: וסמס ממנו ענה ומוסיף דלעול מהא קרא חביב ה' קניי רלשיס דרכו יסר מפעלו מלח ומסוך ליה ענה ומוסיף כלומר ענה ונצורה ובינה חני ללומדי להיות לפני אדם נעזר: חוסיף אלוסיף בלפי"ז ענין נאה:

ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין ומגלים לו רזי תורה וענשה כמעין שאינו פוסק וכנהר שמתגבר והולך והוי צנוע וארך רוח וכוהל על עלבונו ומגדלתו וסרוטטתו על כל המעשים א"ר יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול ויצאת סהר חורב ומכרות ואוכרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נוזף שנא' גום זהב באף חזיר אשה יפה וסרת מעם ואומר והלוחות מעשה אלהים המה והכתוב פכתב אלהים הוא חרות על הלוחות אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק

פרק ראשון

הורו בית דין לעבור על אחת מכל מצות וכו' :

ענין הסורסה עליה יתייבב ב"ד שיאמרו לעם מותרים אחס לעשות דבר פלוני : ואמרו ועשה שונג על פיהם לפי שאם היה שונג מלא על פיהם חייב קרבן כגון שהורו שחלב הקרבן מותר אם נמכרו לאכול חלב הקרבן ואכלו על פיהם אינו חייב קרבן אבל אם נמכרו לאכול שומן ואכל חלב הקרבן חייב קרבן לפי שלא אכלו בשביל שהמירכו ב"ד אבל בשביל על פיהם אינו חייב כלום ואפי' היו מעשי עם מעשיהם ביחד או לפני מעשיהם וכן אם עשה ולא עשו הם כלום היה פטור לענין שהקדמנו כדאמרין מעשה מלוי בקהל והוראה ב"ד ומשנה זו רבי יהודה היא דכבר שחידד שעשה בהוראת ב"ד פטור אבל רבנן סברי יחיד בעשה בהוראת ב"ד חייב עד שיהיו רוב יושבי ארץ וישראל עושים על פיהם ואותה עשה יהוה העושים פסוקין וכו' חייבין בקרבן כמו שיאמרנו . ויובני ארץ ישראל חלו הם כמו שכתוב וכל ישראל עמו מלכא חמת עד נחל מלרים ר"ל שאותם שהם במקום זה הם כל ישראל ואין משגיחין לאחד מהם חוץ לארץ : וזה שידע שטעו ועשה על פיהם בשאר בבלן שהוא חייב כלומר חייב בקרבן יש להקשות עליו וזה כי הואיל שידע שטעו ועשה מיד הוא והמזיד אינו חייב קרבן ואינו יודע קושיא וכו' כמו שיאמרנו שנגן שנגן שחלף אלא שחלף ע"פ הבורה אשר יוכיח והשגב שראוי לעשות על פיהם ואפי' טעו וידע בטעותן ולסייך עשה על פיהם ואפי' שהיה יודע שטעו ולסייך חייב קרבן יחיד ולא יצטרף לאחר עשה בשגגה ואפי' על פיהם ואמרו החולה בעלמו ואפי' לא היה נדון אלא בסעו אלא שאין דרכו שיעשה על הוראתם אלא הסוב בעיניו וג"כ לא נתבאר אלא ביטולו והשאר בהוראה : והורו לא כחילו לא הורו אם עשה חייב :

הורו בית דין וידעו שטעו וכו' : ד' ג פ"ג ר"ג פוקד לוח שעשה מן הקרבן לפי שהיה הוראה שפספסו ברוב הגזרין חס שעשה בכלל רוב גזרין אם עשה : ור"ל אומר ספק לפי שהיה לו לשאלו וכאלו הוא חללו ספק כמו שחלף ואינו יודע אם חלל או שמון אכל שאלו חייב אלא שחלף כמו שכתבנו שיקרא וכו' בראשון מכריחו ולסייך מי שעשה אחר שמועו לו מביא חסם תלוי ונתבאר בתלמוד ב"ר"א מכריע : אחר כן אמר שפסק לדעת ר"ל הוא מי שישב בדין ולסייך הוא חייב באשם תלוי אבל ההולך בדרך אינו חייב כלום לדברי הכל והמלתק ר"ע וכן עורו הוא בני שטרות לנאח בדרך ואינו הולך עכשיו אבל הוא יואל לדרך ופסק ר"ע שבר להשתעסקו גזרי הדרך אינו יכול לשאל וכאלו הוא במדינת הים וכן עורו אומר הויאל והוא בעיר אחר מאי שנא מן יושבי בנינו . והלכה כר"א וכר"ע :

הורו בית דין לעקור את כל הבנות וכו' :

אין חייבין אלא על העלם דבר וכו' : ד' ז ע"ב חזקת חייבין ב"ד הוא רשאי ישיבה ואפי' היה מייאם שלם ר"ל שנעיים וכו' : ואמרו בשגגת ב"ד והוא אם מעיני העדה וגו' ואמרו ב"ד ושפטו העדה וכבר ביארנו בסנהדרין שאלה הנוכחים כולם אינם רשאים להוראה בסנהדרין לפי שנאמר במשה והחליבו עם עמך ולמדנו ב"ר' פסוק זה עמך בדומין לך כלומר מיוחסין . וזקן שלא ראה בניו אינו כשר לדני נפשות לפי שהוא חכמו ולא ירחם על בני אדם לפי שאינו יודע האמת הבנים ואטו ירחיבם להסכמת כולם על ההוראה שיאמרו ואם כל עדות ישראל ישנו :

הורו בית דין שונוין ועשה כל וקבלה וכו' :

כבר ביארתי בהקדמת מחבת זו שעל שגגת עכו"ם קהל מביא פר לעולה ושעיר לחסות ויחיד מביא שעירה ובשגגת שאר [ה"ל] מנחת ב"ד מביאים פר ויחיד כשהוא או שטירה וזה שנאמר והקריבו הקהל נחלקו בו ר' יהודה סבר כל קהל וקהל ור"מ סבר הקהל שהורה בלבד והוא ב"ד הגדול לפי שאמר קהל ישראל כו' ור"ש אומר כל קהל וקהל . ב"ד הגדול ג"כ מוצרף למיני השבטים שחטאו לפי שכל שבט יקרא קהל כמו שנאמר ויעמד יהושפט בקהל יהודה ובצבע שבטים הם רוב המיני של שבטים כמו שיאמרנו בהקדמה : ואמרו או רובן ר"ל רוב שבטי ישראל וקט"פ שזה הריב ממיעוט מיני השבטים לא מרובן וכבר ידעת דעת ר' יהודה שזו מצינו על קהל ולא יחייב ב"ד הקהל הגדול כלום שם קרבתו הרבה והוא אחר שלא תעמו ע"י תוספת . וכמו כן לדעת ר' יהודה שבת אחד שעשה בהוראת ב"ד הגדול שאין שבטים מצינו על ידו כשהיה רוב קהל ולסייך אומר בכלא ושאר שבטים פטורין לפי שהיה אומר השבט עושה בהוראת עלמו ור"ש אומר שכל שבט עשאו כל הקהל יקריבו ב"ד הגדול על פיהם כמו כן שפשו רוב הקהל יקריבו ב"ד עמה על כל פניהם הקרבן הראוי לב"ד לפי שיהיה אומר ששהיה השבט ההוא רוב הקהל שעשו בהוראת ב"ד הגדול לבנים מביאין

פר בלבד וצטרכו"ם פר ושעיר . והלכה כר' יהודה כמה שאמר כל קהל וקהל מביא אוחן הקרבנות וקראין פר העלם ושעירי עכו"ם והלכה כהרמב"ם : ואמנם הדמים שצוה"קם בהם אלה הפרים והשעירים אמרו פר העלם דבר ושעירי עכו"ם מתחילה גזרין לכן ואין בלחן מהרומת הלכה ואלה הפרים והשעירים כולם הם נשפטים כמו שנתבאר בתמישי מזבחים :

פרק שני

הורו כהן משיח לעצמו שונג וכו' :

אמר בפירוש ויקרא אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב על חטאתו אשר חטא פר כן בקר להפאת וזה הפר הוא שנקרא פר הבא על כל המזות ואמרו להפאת העם דיבר על שגגת המעשה כמו שקדם לנו שהוא לר"ך שיורו בשגגה ויטו עושים בשגגה על פיהם כמו כן המשיח לא יביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה והוא עלמו שיעשה בשגגה על הוראתו שהורה לעלמו בשגגה וכבר נתבאר בהוראת ב"ד לגזור כי אם היה ב"ד בשני הפרים פטור כמו כן יהיה הוא בכמו אלה שני הענינים פטור מן הקרבן כי המזיד אינו חייב קרבן ומתעורר זה הכהן המשיח שיהיה הכהן מופלג ויורה ויפתי עלמו ולא חייב כפרה כפי עלמו אבל כשהוא אינו מופלג או שנתחף עם ב"ד בהוראה ועשה בכלל העושים כשהוא סומך על הוראתו עם הוראת ב"ד הרי הוא כמו איש אחד מב"ד שסומך על הוראת העדה אשר הוא ממנה ודינו כדון איש אחד משאר העם אם היו העושים רוב הקהל הוא יחפז לו עם הציבור וזה הכהן המשיח הוא אחד מהם : לבלול מקדש ולקיים מקדש כפי מה שהסנה ב"ד וג"כ לר"ך העלם דבר עם שגגת המעשה ואינו חייב האשם תלוי כשהוא מסתפק ולא עזב לו כגון ב"ד עם הציבור ועוד ונתבאר זה :

הורו בפני עצמו וכו' : ד' ז ע"ב היה עולה על העצם שכהן גדול אפי' עשה בהוראת ב"ד לא יחפז לו עם הציבור ואילו ואינו מתכפר עמהם כגון כיסור חלף בקרבן מיוחד לו כפי עלמו כמו שנתבאר בהקדמה פ"ל החטאת אשר לו והדיעטו בכלא שמתכפר לו עם הציבור כשנתחף עמהם בשגגה כמ"ל יעלה על חטאתו אשר חטא ר"ל שיהיה חטאו מיוחד לו לבדו אותה עשה יביא קרבן כפי עלמו אבל כשנתחף עם הציבור לא ולמדנו עכו"ם משאר מזות לפי שנאמר בשאר מזות ועלם דבר מעיני הציבור ואמרו בעכו"ם והיה אם מעיני העדה והוא שלשם להחזיר דבר ולא כל הנוף כן בחמור בעכו"ם ואיני לר"ך לבאר כי בכל מקום שאמרנו שאר מזות או כל המזות בענין זה בחיוב מקום שבה כי חמנם נראה למר האמת ושלשים מזות לא תעשה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת :

אין חייבין אלא על העלם דבר וכו' :

אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה וכן המשיח ולא בעכו"ם אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה כבר קדם שכתבנו מזה לעלמו ב"ד הגדול לציבור ושעכו"ם כשאר מזות : ושגגת המעשה הוא שיסומך על אותה הוראה ויעשה כמותו ויהיה שונג ע"פ הוראתו כמו שיאמרנו :

אין בית דין חייבין עד שיוורו וכו' :

כבר ביארנו שזה שאמר ב"ר' שלח לך וכו' השנו ולא תעשו שהוא מדבר בשגגת עכו"ם ואמר אחר כן תורה אחת יהיה לכם לעשות בשגגה והנפש אשר תעשה ביד רמה והקשה כל עושה בשגגה בשגגת עכו"ם מה עכו"ם דבר שהייבין על זדונו כרת ומאלו הכתובים חייב בשגגתו חטאת ואז חייב ב"ד כשנאמר וזה קרבן חטאת ח"ל כל העושה בשגגה עד שיפנה דבר שחייבין על זדונו כרת ולא יתחייב על שגגתו חטאת ואם היה אותו הדבר בחייב יחיד על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אז חייב ב"ד כשהורו או המשיח קרבן חטאת והוא מדבריו שכל שחייבין על זדונו כרת יתחייב יחיד על שגגתו חטאת וחייבין ב"ד והמשיח על הוראה זו על התנאים שהקדמנו קרבן מלבד מעשה דברים והם פסח ומילה ומנחה ומנחה מקדש וקדשו לפי שהפסח והמילה אפי' הם בהכרת כי קרבן ה' לא הקריבו במועדו חטאו יבא אבל אינו חייב על שגגתו חטאת לפי שהם מזות עשה ומאלו הכתובים שחייב קרבן חטאת על מזות לא תעשה והוא שנאמר אחת מכל מזות ה' אשר לא תעשיתו בשגגה וגו' וכן המנדף אין חייב בשגגתו חטאת כמו שנאמר לעשה בשגגה יבא מנדף שהין בו מעשה יבא מנדף ומנחה מקדש וקדשו לפי שהפסח בחמור אחת מכל מזות ה' לפי שהוא ביאר הקרבן לו בכתוב שהוא בעולה ויורד יודע ששפטים ושם כריתות בחמור כמו שנתבאר מטיעה בראשון ממסכת כריתות והן כולן כריתות בחמור ושאר לנו מן הכריתות אחת ושלשים אחת והלכה כן שחייבין בשגגתו חטאת קבוע לפי אלו ההילוקים שנתבארו במסכת זו . וזה שהבאר שהיחיד לא יביא חטאת קבוע אלא על אחת מאלה בין שהיה אוחו יחיד הדיוט או בהן גדול או נישא חמנם שגגת לבד שהיא אינה בשאר מזות גם כן אלא בחטת מאלה למדנו משגגת דעכו"ם כמו שביארנו בחמור חטאת מעיני מעיני :

אין חייבין על עשה ועל לא תעשה וכו' :

השקר צדיקו כי כל שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי והרמיה על זה מה שנא' ואם נפש אחת תחפה בשגגה מעם החרץ בעושה אחת ממזות ה' וכבר ביארנו בהלכה שפטי זאת שהמנהג כדמו עליהם בכלא הם שחייבין על זדונו כרת וחייבין על שגגתו חטאת קבוע ואמר באשם תלוי ואם נפש אחת תחפה בשגגה בעושה אחת מכל מזות ה' אשר לא תעשיתו ולא יבא אשם תלוי והדברים שצדק בהם בקרבן עולה ויורד ולא חייב בהם חטאת קבועה היא שמיעת הקול וצטוי שפטים וטומאת מקדש וקדשו והוא שנאמר ונפש כי חטאת ושמעה קול אלה עד סוף הפרשה ובשביל אלה העקרים אין חייב אשם תלוי בלה הודע על מקדש וקדשו ואין חייבין ב"ד פר העלם כשהורו וטעו בשומרת מקדש וקדשו לפי שהורו דבר שחייבין על זדונו כרת אבל אין חייבין על שגגת חטאת רובה לומר חטאת קבועה כמו שאר מזות כמו שנתבאר למעלה ואמנם חייב על שגגתו קרבן עולה ויורד ועשה שבמקדש הוא שנתפחת בתוך המקדש שצוה תלוי שאלו ומצותינו לו לנאח היא מזות

מאות עשה שילא חבל רחוי לו ללאת בדרך קלה כמו שנבאר בשי משפעות ואם יאלא בלרובה שיריך בעטובו במקדש הוא חייב כרת: ולא תעשה שנבדה הוא שלא יבא על הגדה: ועשה שנבדה הוא כשנשמה בעוד שהוא בא עליה שגורו אוחו שפרות ממנה כמו שזונו ולאחר שילא מן המקדש וזו היא מלוא עשה כשנאמר לו פרוש ממנה חבל יתחייב בזה במה שאומר לך וזה כי אם נבדל ממנה כשפרסה ברה מיד והוא בקשו הוא חייב כרת אם היה מיד או חלחל אם היה שונג לפי שהגלה לו ביצתו כדאמרו וכלילו בל על הגדה חבל רחוי לו שיעמוד על עינו ויבטל המנועה ההשמים וזעזעו לפרוץ בקרקע עד שימות האבד ואם הוא שוכח זרע אין בכך כלום שהגלה שכבת זרע בפרות לענין העושין אף מוסף ליסורא ולא גורע כמו שנאמר בשביעי מסנהדרין וכשיסור וכשיוא אז רחוי לפרוש ממנה ואז נאמר לו פרוש הקבלה כמו שגלוה עליו שיש עליו ברג שפעניו פסוס זה הבגד שזה הלאו כשנאמר ויבטלה לא תעשה ואין ספק שהגדה בלתי ושגגתו בחטאת קטועה ולפיכך חייבין כשהורו על עשה ועל לא תעשה שבה כשגגה אומנם הורחם בלא תעשה שבה הוא מבוחר כמו שזכרנו בפ' ראשון כי הגדה והזנה גמורה וטומאת יום כנגד יום שנקראה זבה קטנה והיאולת ביאת כולן שזה בלאסור וכשזו הכריז הכרת כל ביאת כל אמת חבל נשתנו דייקה כשנאמר ויבטלה בלבד ואמנם הורחם בעשה שבה כגון שיאמרו רחוי לו לפרוש קודם שימות האבד ויסיור זה הם חייבים פר העלם כשיפלטו המאכלים לפי שהורו בדרך שחיבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת חבל כשנאמר שהסמא מותר לו להכנס במקום פלוס מן העורה וזו היא הורחא בלא תעשה שבמקדש או שאמרו כי מי שנטמא בצורה מותר לו שילא בדרך ארוכה ואינו חייב שיכין דרך קלה וזו היא הורחא בעשה שבמקדש ואינו חייב בזה פר העלם ואע"פ שהסורו בדרך שחיבין על זדונו כרת והואל ואין חייבין על שגגתו הפחל קטועה. והתבונן בחלה העשירים כולם ודע אותם כי הם גדולי התועלת במסכתא זו וכל הכה אמריה בכפר קדש:

אין חייבין על שמיעת קול וכו' :
 אומר עבד' וכהן משיח אין חייבין כשהורו בזה דבר מאלה וכבר קדם הסעם הזה ורבי יוסי הגלילי אומר ששגגה ג"כ פטור בדברים אלו ואינו חייב על דבר מהם קרבן לעולם ואפי' שגג בהן משין הורחא וכן כ"ג לדעת רבי יוסי פסור על אלה העונות מן הקרבן בלבד כשמתעסק בהן לפי שגאמר בלילה החסמים ואם לא תגיע ידו ואם לא תשג ידו מי שביאין ליד עמיתו ולא כ"ג וכו' ואינו שואנס בלילה ליד עמיתו לפי שמתנאיהם העושר ור"ע אומר נשיא חייב לפי שנאמר וכפר ר"ע לפי שהאמר זה קרבן אהרן וצניו וגומר וקבלו בפרות זה זו חייב בקרבנות אלו לדעת ר"ע לפי שהאמר זה קרבן אהרן וצניו וגומר וקבלו בפרות זה זו בלא חובה כלומר מבידי כהן גדול ואין אהרן בזה חובה ומנאנן שחיב בלא התפלות אם לא שחיג ידו עשירית האופה כולת וכן גדול מן המנעם חללו להקריב מנחת חובה זולתי ההביתין ומלך שמועט ממנו עשירית האופה נמנעו ג"כ שהי חורים וכשבה או ששירה לפי שג"כ בסוף הפרשה בלחם מאלה כל שאין מתכפר בלחם אף מתכפר בלילה רחוי לומר שאין חייב בזה הקרבן חלל מה שיתכן בו שיקדים איהם מדמת מן השלשה מינים בבמה או עוף או מנחה לפי הענין ואין הלכה כר"ג חלל כהן גדול ואינו חייבין קרבן עולה ויורד על שמיעת קול ועל כמיו שפסחים ועל טומאת מקדש וקדשיו כמו שיבאר אחרי כן :

כל המצות שבלתורה וכו' :
 כל זה מבוחר והם מקראות התורה וכבר קדם ביאוריה :

אשם תלוי והזייד והנשיא וכו' :
 אומר שהעונות שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתן חטאת קטועה משנאמר הנשיא או הזייד בלחם מהן אם עשה חייב אשם תלוי כמו שנבאר בכריתות אמנם כהן משיח וכו' אין חייבין אשם תלוי לעולם על השפק כשנאמר חבל חייבין קרבן חטאת כשיבטל החטאת כמו שנאמר וטועה המנחה וכבר קדמו עיקרי זה: ואשם ודאי יתחייב על ה' דברים אשר שיעשה הימדי בין שהוא הדין או נשיא או משיח ואין להורחא כ"ג בהן בזה ענין ואי אפשר אף על הורחא כמו שקדם. אופן האלמות הן אשם משילות אשם גזילות אשם ניזר אשם מזרע אשם שפחה חרופה: ואמרו בלחן שהמשיח חייב על שמיעת הקול ובכיו שפסחים וטומאת מקדש וקדשיו ואין מולק על דבריו במה שקדם בענין המשיח וכו' שכן אינן חייבין על שמיעת הקול ועל כענין שפסחים לפי שלשם אמרו אינו חייב פר הבח על כל המצות כשהורה לעלמו על התנאים שקדמו לפי שאין חלו מן המצות שיש בהן אותן הדיןין חבל הוא חייב בקרבן המזכר בהן כשעבר על אחת מהם: ובעם מאמר ר' שמעון זה שנאמר ואיש אשר יעמא ולא יתעמא וככרתה הפסג היא מתוך הקהל מי שפחשו שזה לקהל יא' זה שאין השאו שיה לקהל לפי שאינו חייב פר על שגגת מעשה בלבד כמו כל הקהל חלל עד שהורה בלעולם דבר כמו שקדם ור"א סבר שנטא שגגת טומאת מקדש וקדשיו מביא עשיר כמו שהוא מביא כשחטא בדבר שזדונו כרת ועל שגגתו חטאת כמו שנבאר כיון שטומאת מקדש וקדשיו כרת. ואין הלכה כרבי אליעזר ולא כרבי שמעון :

פרק שלישי

כהן משיח שעבר שחטא ואח"כ עבר וכו' :
 עשיר אמרה חורה בנשיא אשר נשיא ימנה או הודע אלו חטאתו והביא את קרבנו עשיר עדים ואמרו על חטאתו אשר הטא חורה שמיצא חטאתו הראויה לו והוא נשיא אע"פ שירד מגדולתו בעת הקרבן והואל שיהיה בעשת חטאתו כפי :

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת הוריות

כהן משיח שעבר שמיחתו וכו' :
 כהן גדול אם עבר במוס או זקן ויולא ביום הוא עומד בקדושתו לפי ששמן המבחה שנמשח בו אינו מבטל מעשיו ואין הפרס צמו וציון כהן גדול המשמש בכל הדברים זולתי בעבודה בלבד ומה שהוא תלוי בם ר"ל פר י"ה ועשירית האופה שמקריב בכל יום כמו שנבאר חבל הנשיא אין לו גדולה חלל כשנאמרו נעשית וכשנבטל ענין זה הכי הוא כהדיוס :

חטאי עד שלא נתמנו ואח"כ נתמנו וכו' :
 אמר הכתוב אשר נשיא יחטא והוא נשיא ואמר זה הכהן המשיח יחטא שחטא והוא משיח וגשאר עליו לנבאר קרבן נשיא ואע"פ שהוא מחבאר ממה שקדם חבל אוסיף ביאור עד שלא ינאיר בו ספק וזה כי הנשיא כשעשה כהורחא כ"ג עם הנבאר הוא מהכפר לו עם האיבור חבל אם שגג בעלמו בחטאת המלכות שההדיוס חייב על שגגתו חטאת כשבה או שעירה הוא חייב שעיר חטאת וכו' בלבד הוא מופרש משאר העם והוא אינו לריך הורחא לעלמו כגון כהן משיח חלל על שגגת מעשה בלבד יתחייב שעיר כשהוא עושה כשגגה :

ואיזה הוא המשיח המושח בשמן וכו' :
 מרובה נגידים הוא שלא נמשח בשמן המעשה חבל לבס שמונה צדדים ובלבדו אותם נחרבה על שאר הכהנים לפי שהורו גם כן מלוא כמו שביאר ואמר ומלל את ידו ללבוב את הנגידים וכן היו כהני שיש עשירי כשעמד בו שמן המעשה וכבר זכרנו זה פעמים ועשירית האופה הוא שאמר הכתוב זה קרבן אהרן וכו' והוא נקרא חטאתו כ"ג לפי ששעשה על מחבת ומה שמוצאר שיעבור כ"ג ממשיותו הוא שאירע בו מוס או שימנוכו לעבודה י"ה שמה ואירע פסול כ"ג צ"ה ויעבור אחר יום הדיןורים כמו שקדם ביאורו במקומו :

כהן גדול פורם סלמטה וכו' :
 פורם מלמטה הוא שיקרע כף בגדו סמוך לרגליו כשמת לו מה שהוא חייב עליו לקרוע וההדיוס מלמטה בעליון הבגד כשאר העם כמו שנבאר בדיוי הקדושות במסכת מועד קטן וכבר נבאר פעמים שאמרו דלורייחא הוא ציוס המיתה בלבד כלומר כשמת מת לאדם מי שהוא חייב עליו אבילות הוא נקרא אונן בלחון היום והוא חגיגה דלורייחא ואם שזה המות שלא נקבר הוא נשאר אונן מדרבנן וזהו שאמרו יום מיתה דלורייחא יום קבורה דרבנן ואם היה יום מיתה ויום קבורה יום אחד בעלמו הוא בלחון היום אונן מלורייחא ובלילה אונן מדרבנן לפי שיום קבורה מופס לילו מדרבנן וזה ענין אמרו חגיגה לילה מדרבנן ואפי' יום מיתה וזה הוא המסבאר מדברייהם מנאנן שאמר יום מוס נדב ואביחוא והוא אונן וכלתי חטאת איהו הייטב בעשי ה' כהן כי הוא לא ראה עבירה לעלמו זולתי חיליהם כשהוא אונן לא הקרבתה והוא בלבד שהוא כ"ג יש בו זה הדין חבל בניו לא מקריבין ולא אובלין :

כל התדיר מחבירו קודם וכו' :
 אמר הכתוב מלמד עולת הנוקר אשר לעולת התמיד ר"ל שעולת החנויד קודמת ולמדנו מזה כל התדיר מחבירו קודם את חבירו וגאמר ג"כ וקדשו כי חל לחס אלהיך הוא מקריב וכו' ולמדנו מפי הקבלה לל דבר שקדושה לפחות ראשון ולנבך ראשון וליטול מנה יפה ראשון וידענו שהגדול בקדושה קודם ולפי שג"כ הוא שוכר על עלמו והח"כ יכפר על זולתו והוא חמרים דין הוא שיקדים המכפר למתכפר כמו שזה יהבדך בלום ריבור וכן פר העלם קודם לפר עכ"ם כמו שקדם ומעיקרנו כל החטאות קודמות לכל פולות הבאות עמה אשילו חטאת הנוקר קודמת לעולת הבהמה כמו שנאמר אשר להשאת ראשונה ופר עכ"ם קודם לשעיר עכ"ם ואע"פ שזה השעיר חטאת לפי שבאה הקבלה לאמרו בפרות ושעיר עכ"ם לכעיר נשיא לפי שהנשיא יחיד ושעיר נשיא לשעירת יחיד ושעירת יחיד לכשבה יחיד כמו שקדם והכשבה בשאר מצות בלבד :

האיש קודם לאשה וכו' :
 כבר ידעת שהמלכות כולם חייבין בהן החכמים והנביאים בקצתם כמו שנבאר בקדושתן והוא מקודש ממנה ולפיכך קודם להיות ואמרו שיהיה לקלקלה ר"ל שאם היו שיהיה בשניה ושיהיה במקשים אופן לניחה פודין האיש קודם לאשה לפי שהאיש אף דרכו כהן יבקבו ממנו דבר שאינו טעב לו :

כהן קודם ללוי וכו' :
 דע שאמרו ר"ל החכם קודם למלך וישראל ומלך לכ"ג וכ"ג לנביא חס יש בו מנאים הרבה וזה שסעט קדימת חכם למלך וישראל אינו חלל באמונה בלבד לפי שהחכם מועלתו לאומה מועלת המלך חבל כשעשה אף להקדים על כבוד המלך שום דבר ואף ע"פ שהוא ע"פ בלחמך שום חשים עליך מלך וכמו כן כ"ג קודם לנביא כשהוא שוב לו בחכמה חבל כשיש יתרון בחכמה החכם קודם וסדר קדימת האלשים במעלות כשהן שוין בחכמה ובמשיגים כמו שאמר לך משו בשמן המשחה קודם למרובה בגדים ומרובה בגדים קודם למשיח שעבר מחמת קריו ומשיח שעבר מחמת קריו קודם למשיח שעבר מחמת מומו ומשיח שעבר מחמת מומו קודם למשוח מלחמה ומשוח מלחמה לפסן וסגן לאמירל אמירל לגביר וגביר לראש משמר וראש משמר לראש בית אב וראש בית אב לבתן הדיוס וכהן הדיוס ללוי ולוי לישראל וישראל לחלל לפי שבת חלל פסולה לכהונה וכהן ישראל כשירה לכהונה כמו שנבאר בקדושתן וחלל קודם לשוקו ושוקו לאסופי ואסופי לממור לפי שהממור ודאי והאחרים ספק וממור קודם לנחין לפי שהממור מרע ישראל מטפס כשירה ונחין קודם לגב לפי שהנחין גדול עש ישראל בקדושה מה שלא עשה כן הנגר ונר שמוחר לבא בקהל לאלתר קודם למלך ולדומי ומלכי ולדומי קודמים לעמוט ומלכי וממוט ומוטאי קודמים לעבד משוחרר לפי שטבד משוחרר ארוך ר"ל כמה שכתוב בחורה ארוך כשנן ואמר כ"ג ע"ה כמו שנאמר בראשון ממסכת ספירוס שבכאן גדול מעט בחכמה והממור ונחין גדול בחכמה שהממור בלשך הוא יחור ממנו בחכמה קודם לכהן גדול ע"ה לפי שנאמר יקרה היא מפסחים יקרה היא מ"ג שמשמש לפי ולפנים :